The background of the cover is an abstract, monochromatic composition. It features a dense, swirling pattern of fine lines, creating a sense of movement and depth. Interspersed within this pattern are several dark, irregular shapes that resemble spots or blotches, adding to the visual complexity. The overall effect is reminiscent of a microscopic view or a textured surface.

Vladimir Gajšek

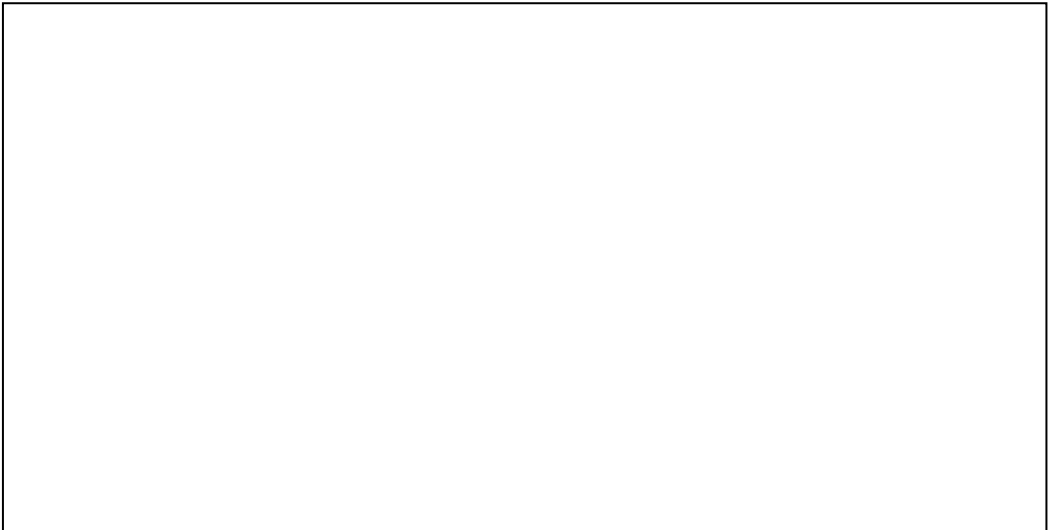
MARKSIZEM JE ANTISEMITIZEM

premislek k Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem

Stadimir Pijack

© **Vladimir Gajšek, 2000, vse pravice pridržane.**

© INTELYWAY, 2009, elektronski spletni medij za širjenje umetnosti, razvoj kulture in napredek ustvarjalnosti: - knjigo lahko svobodno prenesete in shranite na računalnik, lahko jo natisnete, kolikokrat želite; za pošiljanje knjige prijateljem po e-pošti pa uporabite [tale obrazec](#).

Vladimir Gajšek

Pomni in ne pozabi! (slov.)

Liskhor velo lischkoah! (hebr.)

Gedenke und vergesse nicht!,

MARKSIZEM JE ANTISEMITIZEM

premislek k Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem

ali

Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti Eгона Pelikana,

Založba Obzorja Maribor, 1997, 152 strani

»Žid je seveda kljub temu (in prav zato) tudi pri Marxu v vlogi učnega pripomočka družbene etike, saj najde v Marxovi ideološki shemi enako mesto kakor povesod (to je v drugih z antisemitizmom utemeljevanih ideologijah). Isto dokončno rešitev (s tem, da so Marxov 'na glavo obrnjeni' antisemitizem postavili 'spet na noge') izpeljejo nacionalsocialisti. Pri tem potegnejo take konsekvence do Židov, kakršne je Marx (v svoji ideološki shemi) do 'židovskega bistva družbe' – (tu revolucija) – (tam Endlösung). / Na vzhodu se je tako družba 'rešila svojega židovskega bistva', na zahodu – Židov.« (ibid., 130. str.).

Opredelitev ideologemov, ki so bili razporejeni v prepričanjih državnih totalitarizmov 20. stoletja in v diktaturah, je v pelikanškem oziru docela analitično razvidna in vedoma urejena tako, da kaže na predsodke nacionalnega, političnega in zgodovinskega tipa. Značilno za sleherni antinacizem ali antifašizem je, da ume razbrati določne stereotipije 20. stoletja in rasistične "teorije" v njihovih ideoloških nastavkih ter v izpeljavah, ki so se izvršile na koncu koncev v politično–policijskih državah, vsetvši tudi različne tipe boljševizmov ali socializmov, od sovjetskega in sovjetsko sate-litskega tipa do tipično jugoslovanskega ali socialistično samoupravnega slovenskega ali kardeljevskega modela zatiranja. Egon Pelikan (nadalje EP) natanko ločuje nekatere ideološke perverzije, ki so prevladovale v 20. stoletju s svojimi pred/po/stavkami liberalizmov, prostozidarstva, protestantstva, poleg teh evropsko–državnih idej pa tudi problem židovstva, ki je bilo strahotno kaz-

novano v 2. svetovni vojni s totalnim uničevanjem v deželah fašizma in nacizma, pogromi pa so se dogajali tudi v Sovjetiji. Kolikor se je lahko katolicizem v veri poistovetil z vlogo Svetega sedeža ali z rimsko kurijo, ne bi mogel pripadati vesoljni Cerkvi, marveč le rimskim, v sebi določenim idejnim smernicam. Ideologija "političnega katolicizma" se je lahko dogajala samo in samo v ideologiji države, torej v razmerah kraljeve jugoslovanske diktature in velesrbskega unitarizma. Predvojne jugoslovanske, večidel centralizirane svinjsko-trgovske državne razmere so se razzgodovini-le, kolikor so pripadale sicer sprejetim predsodkom. V zgodovinski distanci ni mogoče pozabiti, da je Adolf Hitler kot avstrijski malomeščanski povzpetnež uspel politično prepričati veliko večino nemškega naroda, da je prišel na oblast s splošnimi volitvami, podprt z ljudsko voljo ter je zaigral vlogo militarističnega kanclerja povsem brezobzirno navzven in navznoter glede na nasprotnike.

Duh časov, v katerih so se nakopičili versko ali nacionalno nestrpni in življenjsko-okoljno nevarni predsodki, kaže, kako se je zgodovina evropsko in slovensko razlomila v obdobju od 1. in do 2. svetovne vojne, vendar so zgodovinski premisleki naravnani vna-zaj šele iz postmodernih časov tudi v razumevanju 4-letnega medvojnega obdobja 2. svetovne vojne, vse do zloma komunizmov. Družbenopolitične težnje, ki so se uveljavile zlasti tudi v katoliških premislekih Antona Mahničiča, Janeza Evangelista Kreka, Aleša Ušeničnika, Josipa Jeraja, Antona Jegliča, Franca Terse-

glava, sicer pa razvidno še v pisnih virih Jakoba Aleksiča, Andreja Gosarja, Alojzija Odarja, Ludovika Puša, Franceta Vebra, Cirila Žebota in drugih, so obsegale slovensko nacionalno in evropsko–kriščansko identiteto, ljudsko suverenost, katoliško razumevanje demokracije in parlamentarizma, kolikor so tudi ugotavljala nasprotstva v različnih, večidel utopističnih ideologijah in sprejetih iluzijah. V postmodernem pregledu se kažejo celo hitlerjanske ideološke domislice ne le za zblaznelo nesprejemljive, ampak tudi za povsem pretirane. Po svoji intenzivnosti so se spremenjeno uresničile kvečjemu v velesrbstvu miloševićevskega tipa proti kosovskim Albancem ali proti muslimanskim ljudem v Bosni in Hercegovini ter zoper katolicizem na Hrvaškem. Ko ljudstvo načelno sprejme posplošeno državno ali voditeljsko laž, tudi potrди pripravljenost, da v svojih tovarišijah – od šol do podjetij – izvršuje načine državne politike. Nameni javno znorelih, masovno sprejetih ali zdrgnjenih ekskluzivizmov so sicer znani, a so tudi zaradi družbene in državno–izvršilne moči določno sprejeti kot izvrševanje, ki je tolikokrat sprejeto razčlovečeno, da se kar, največkrat zaradi koristi, tudi izvaja. Poznavalsko navedeni viri in referenčna literatura kažejo ob izbranem imenskem kazalu, da se je EP kvarjal s protinacizmom in nacizmom ne le dosledno študijsko ali zgolj subspecialno, marveč tudi historično dovolj razgledano, da je dojel obrise nekaterih nihilističnih pojavov v totalitarnih sistemih 20. stoletja, obenem pa je pokazal na evropskost katoliškega slovenstva, ki ga je Jugoslavija vseskozi in ves čas le bizantinirala in balkanizirala. Ko je urednik spletnega medija

INTELYWAY, Vladimir Gajšek pisal o pojavih nacizma tudi v spletni reviji IW Družba, v primeru Rainerjevega politično škandalozno montiranega političnega procesa zoper vojne zločince, v oceni knjig o Hitlerju ali o pobegu iz slovenskega holokavsta, tudi v primeru razprav o pomenu revije *Dom in svet* ter Kocbekovega *Dejanja*, je upošteval sicer navedeno ustrezno citirano strokovno literaturo, ponekod pa tudi pričevanja nekaterih, ki so trpeli pod režimi totalitarizmov rdeče in rjave revolucije.

V premislek o Pelikanovi knjigi *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* spada primeroma tudi objavljena Gajškova študija primeroma o povojnem političnem procesu zoper vojnega zločinca Friedricha Rainerja in soobtožene, ocena zgodovinske izčrpnosti študije Alfreda Elsteja, Michaela Koschata in Hanzija Filipiča *Nacistična Avstrija na zatožni klopi*, kjer je med drugim pojasnjen ideološki princip kot stereotipija – zoper judovstvo in židovstvo – takole:

»Predaleč so zašajtrali običajno tisti ideologi, ki so v historičnem materializmu opredeljevali avstrijsko nemštvo kot barbarizirano pangermansko ali kot mitološko in mitično "ljudstvo". Ko je pisal Terry Eagleton, da je Kultura v krizi, je sicer postavil Zahod kot normo v kulturnokritičnem zgodovinskem smislu: "Nasprotje za lokalno bivališče je Žid: brezdomec, izkoreninjenec, zlovešče kozmopolitski in zato pohujšljiv za Kulturvolk. Za postmoderno teorijo je kultura morda disidentska, manjšinska domena, torej na

strani Židov in ne etničnega čiščenja. Beseda, ki označuje najbolj kompleksne oblike človeške prefinjenosti, je bila v nacističnem obdobju povezana z nezamisljivimi ponižanji človeka.« in »Če je obstajala kultura nacističnega genocida, je obstajala tudi kultura židovskega odpora.« (Sodobnost, 9, 2000, Ljubljana, 1426. in 1427. str.). Spet drugače je *Usodno vprašanje kulture* opredelil Geoffrey Hartman, ko je nahajal nacistično "velepoteznost" ibermenševstva v ničejanstvu: »Nietzsche se je poskušal izogniti dveh zamenjavama: kulturni z rasno in kulturni z nacionalistično-politično. Obe sta namreč na tak ali drugačen način še vedno nadlegovali postromantične pisce.« (Sodobnost, 9, 2000, Ljubljana, 1411. str.). Temu nasprotna je Nietzschejeva diagnoza in prerokba, kakor jo je v socialnem smislu zaznal Johann Ulrich Schlegel: »Le Bon je pisal okrog leta 1900. Če se ozremo nazaj k fašizmu na Zahodu in socializmu v Rusiji, je jasno, da bi lahko na koščke razpadla krščanska tradicija segla po tej blatni, puli, nadomestni religioznosti, kratkotrajnih, nervoznih ideoloških hišah iz kart komunističnih in nacionalsocialističnih diktatur.« in »namesto jasnega in svetlega apolitičnega principa, prodira v evropsko kulturo mračni kaos dionizičnega in gola volja do moči, kar dela iz nas moderne, toda zelo otroške divjake. To je vedel že sredi 20. stoletja slavni španski sociolog in filozof Ortega y Gasset. Led, po katerem stopamo tako negotovo, je postal še bolj lomljiv.« (2000, 78–79, Ljubljana, 1994, 141. str.). Razumevanje izčrpane zgodovinske študije Alfreda Elsteja, Michaela Koschata in Hanzija Filipiča *Nacistična Avstrija na zatožni klopi* je

potemtakem usmerjeno še v sociološke pomene, posebej pa v kulturo zgodovinopisja, v zgodovino kot humanistično vedo s pomožnimi vedami, ki ne bi smela biti odvisna od aktualnih ideološko-političnih projektov. Politične fantazme, ki se izražajo med propalo levico in obujajočo desnico, so v postmodernih slovenskih razmerah povsem drugačne od avstrijskih ali nemških: slovenska desnica izhaja iz komunistične ideološke zasvojenosti bivše klientele moči, ko se sklicuje proti Cerkvi za mitično karantanski nacionalizem, medtem ko avstrijska desnica oživilja modele nacistične ideološkosti, kot poroča B. Bailer – Galanda o heiderjevski novi desnici, W. Oswalt pa o vrnitvi firerjeve moči ali o moderniziranem desnem radikalizmu..., ali kot poročata K. H. Brackmann in R. Birkenhauer o nekakšni samoumevnosti pojmov in rekel iz časov nacionalnega socializma, sicer pa Peter Gstettner o samoinscenaciji "koroškega bistva" 10. oktobra, pa tudi Georg Fischer o vindišarskih fantazijah...

Glede na Pelikanovo knjigo *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...*, je Vladimir Gajšek opredelil nacistične predsodke zoper židovstvo in slovenstvo po obstoječi dokumentaciji, kjer je bil obsojen na propad tudi – ne le politični – katolicizem na Slovenskem, tudi z uničevanjem, izseljevanjem, zapiranjem duhovščine in redovništva med vojno.

Akomodacija je sprejemljiva le do stopnje dejanske in možne uveljavitve človekovih pravic in osebnih svoboščin, če je dovolj pame-

tnih rešitev tudi v razmerah, ki se zdijo za premagovanje hudih razmer, ko je treba izbrati manjše zlo od večjega. V vojni okupaciji, kjer je bil rasizem vodilna ideologija, se je izrazilo tisto malo-meščansko kot meščuharsko priskutno prebivalstvo, ki je, sestavljeno iz "malih ljudi", večinsko odločalo o uničevanju, naposled s firerstvi o samouničevanju. Evropskost se je morala v nacionalističnih razmerah umakniti patologiji samega nacizma, fašizma in uveljavljanja zgolj državne prisile nad civilizacijo in kulturo. Tako imenovani kapitalistični odnosi so se v tem primeru prevesili v območje mestnih okolij in totalnega centralizma. Ne le sovjetski proletkult, ampak tudi ideal delavca–vojaka v nacističnih razmerah nemštva je pokazal, da so iskali državni vodilni teroristi krivca v delu prebivalstva, ki so ga celo iztrebljali, kar se je dogajalo politično v odločanju na konsenzualni ravni. Tako se je tudi po letu anšlusa pokazalo, da je bilo mestno okolje v eni državi nacizma dovolj zmanipulirano, da se je delilo na ideološko zveste, partijsko simpatizerske pristaše in vodilne politične delavce, na drugi strani pa na totalno družbeno preobrazbo, primeroma kot posebn obrambno oddelčnost ali esesovstvo. V tem smislu zgodovinske analize prevladujočih idej je književnik Vladimir Gajšek nadalje ugotavljal, v omenjeni oceni knjige, tudi ilustrativno:

»Ko je F. Rainer naklepal preusmeriti kulturno tradicijo mesta Salzburga – tega Mozartovega, glasbeno uglašenelega mesta – in salzburško okrožje spremeniti le v nacistični center, je nameral ustanoviti s svojimi esesovsko univerzo, zato je ustanovil inš-

*titut esesovske tako imenovane dediščine prednikov, prav tako je vpeljal salzburške znanstvene tedne. Iz Salzburških slavnostnih iger je zanikal vso njihovo preteklost, češ da je bila preveč čifutska ali da so te igre predstavljale le nekakšno židovsko kozmopolitsko spakovanje; s podobnimi očitki so se srečevali tudi pesniki in pisatelji v komunizmu, le da niso bili obtoženi židovskega kozmopolitnega spakovanja, ampak le zahodnega kozmopolitskega spakovanja, ki da je zoper samoupravni socializem, čeprav le posredno... Celó več, F. Rainer se je javno po tisku hvalečil, da ni na Salzburškem – leta 1938! – več nobenega Juda. Tako imenovana človeško pasemska čistost, ki so si jo pripisovali pedigrejsko nacionalni nemški socialisti, naj bi po izračunu izmere lobanje (kranologije) in po prednikih potrdila, kdo je arijske pasme in kdo je drugače človek, ki je brez take pasemske oznake. Tudi v slovenskih osnovnih šolah so imeli tako rekoč sistematske kranološke preglede šoloobveznih otrok, da so ugotavljali pri učencih njihovo arijsko pasemsko čistost.« O judovstvu in prijateljih je pisal med drugim Vladimir Gajšek v prispevku *Mariborski Judje in drugi*, ko je opredelil njihovo ahasversko intelektualno in delavno poslovno vlogo med drugim takole: »Takšno označevanje je v skrajno brutalni sili in holokavstvu prišlo v modo socialistične diktature 3. rajha. In vendar je dobro vedeti, da prav v naših krajih tistih židovsko označevalnih predpisov Židje vse do izгона niso prav upoštevali in se jih niso strogo držali, saj so bivali bolj-kone tudi v krščanskih četrtih, prav tako pa so kristjani živeli v getih, kjer so pač imeli hiše. Judje starega porekla so bili izključe-*

ni iz javnih služb in niso mogli imeti javnih ali državnih funkcij v Evropi, zato pa se kajpak uveljavljali v svobodnih poklicih in jih imamo v vseh umetnostnih zvrsteh, kljub lastni prepovedi, da bi se ukvarjali z obrtjo, pa so bili izvrstni izdelovalci pečatov in zlatarji.« V *Knjigi o Mariboru* Vladimirja Gajška je odlomek *Mariborski Judje in drugi* del knjige, ko se ve, da je nacizem 3. rajha totalitarno divjal v germanizaciji nacističnega Maribora in s strukturnim državnim terorizmom podobno kot v avstrijskih mestih, avtor pa pomni, da so mu tovariši folksdojčerci ali hitlerjanski petokolonaši ob podpori gestapa izgnali iz rodnega mesta slovensko zavedne starše od meljske kasarne v zaprte živinske vagone, potem pa neznanokam, s postankom v Novi Gradiški, torej le do zadnje postaje Sarajevo, ki je postalo tudi mesto slovenskih izgnancev. Tovariš F. Rainer je čistil na enake načine tudi deželo in kulturno mesto Salzburg, pa tudi avstrijsko Koroško in Celovec.

Je še smiselno govoriti tudi o tako imenovani "teoriji zarote", ko naj bi državo v resnici vodile tajnopolitične oborožene oddelčne in centralno vodene sile? Slovenski upor proti marksističnemu in nacističnemu uničevanju naroda je bil bolj kone postavljen v okvir nenehne državljanske vojne kot kontinuitete socialistične revolucije, dokler je trajal jugoboljševiški režim. EP navaja v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...*, da je treba tudi v okviru predvojnega časa ob hitrih spremembah v volilni bazi katoliškega gibanja upoštevati pomen ideoloških predznakov, ki so označevali slovenstvo, avstrijstvo, židovstvo in nemštvo, ko se je

štelo, da je bilo primeroma na Dunaju pred vojno vsaj 8% mestnega prebivalstva, in »Podobno tezo (a seveda brez ideološkega predznaka), po kateri naj bi prav Židje bili pomemben modernizacijski potencial in 'igrali na sploh vlogo buržoazije', zastopa tudi William O. McGagg.« (ibid., 101. str.). Tovrstnim raziskavam in tezam EP sicer ne nasprotuje izrecno, zdi pa se mu potrebno opozoriti, da lahko take teze v posplošitvah vendarle postanejo nevarne, ko se z njimi ne poskuša utemeljevati izhodišč antisemitizmu, kar logično pomeni, da se lahko izhodišče antisemitskih stereotipij pomika iz dejstev na področje umišljij in konstruktov ali ideologemov oziroma da se analiza upošteva le kot izraz nekega splošnega ali abstraktno neživljenjskega ter kakor brezgodovinskega stanja, po drugi plati pa se lahko zgodovinska analiza drobnejakarsko ukvarja le s parcialnimi problemi, to pa tako, da ne utemeljuje zgodovinske občosti v svetu ali da prezre prevladujočo ideologijo. Zgodovinsko problematiko novoveštva, kot jo obravnava EP v knjigi *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...*, lahko razložijo le jasna izhodišča, ki večstransko osvetlijo določni problem. Zato ni preveč potrebno poenostaviti – primeroma na raven "ljudskosti" – ideoloških postavk rasne teorije, socialističnih "teoretskih" fantazij, ki se niso nikoli logično izšle, niti na obstoječe prepričanje, da je zgodovinska dokumentacija in uglajena stilna zgodovinska logika nepotrebna. EP je v knjigi *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* študijsko uveljavil družboslovno zgodovinsko misel, ki se ukvarja

ne le s teoretskimi, marveč tudi z ideološko označenimi problemi akomodacije. Kar se dotika vprašanj katoliškega odnosa do stereotipij v Pelikanovi omenjeni knjigi, je mogoče navesti Bernarda Williama spis *Bog, morala in vidik razumnosti*, kjer med drugim pravi: »Glavna značilnost vrste teorij, s katerimi imamo zdaj opraviti, je v tem, da poskušajo s transcendentnim referenčnim okvirom pokazati nekaj, za kar človek biva: – če pravilno razume svojo vlogo v splošnem načrtu stvari, bo uvidel, da obstajajo ustrezni smotri, ki so določeni zanašaj zanj in ki naj bi jih uresničil. Arhetipska oblika tega pojmovanja je verovanje, da je človeka ustvaril Bog in da Bog od človeka pričakuje ustrezne stvari.« (št. 113–114, letnik X, 1991, 1206. str.).

Šokantni razdor med mesti in vaškimi skupnostmi se je organiziral v prid mestom. EP je v knjigi *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...*, študijsko menil, da je industrializacija z masivno proizvodnjo in proletarizacijo na konservativne razlage poskusila odgovoriti ideološko. Izmišljija, da so v svet urejenih družbenih fevdalnih odnosov vnesli industrializacijo in proletariat kakor židovski podjetneži, je služila kvečjemu za ekonomsko propagando v umestitvi lastne državne moči in v rasti novih diktatur. Nasproti industrializaciji so slovenski, ljudsko usmerjeni in kmečko tradicionalni katoliki postavljali kmečko združništvo, ki pa ni bilo mišljeno socialistično kombinatsko ali državno solhozniško. Razumevanje kmetstva je v postmoderni

dobi približno, ker je šele mehanizirano ali turistično kmetijstvo z asfaltiranimi cestami, elektrifikacijo in celostno obdelovalno ter hlevsko naj sodobnejšo opremo tisto, ki kaže na razvitost lepe domovine. V mestnih okoljih so sledi kmečkega življa, ki je doštudiriral v mestih, brž izginile in je prikrito, da so bili še stari starši primeroma kmečki, zdravi temelj družbe ali dobri slovenski kristjani, poleg tega pa je že toliko jugoslovanskih priseljencev, ki so morali izpolniti naloge socialistično težke industrije in sploh industrializacije, da ni praktično nikjer več občutiti kakšne lepote kmetijskega besedovanja ali kmečkih modrovanj, vse pa v navezanosti na zemljiška dela in letne čase. Ne le masovno delavstvo, obrtniki in rokodelci, ampak vsepovsodišnja državna služba, v katero spada tudi promet (kopenski, vodni, zračni), (tele) komunikacije s pošto, telegrafom in (mobilno) telefonijo, zdravstvo v državni celoti, vsa in celostno organizirana vzgojno-izobraževalna sistematika šolske oblasti, tudi trgovina, bančništvo in borza, mestni in republiški ter krajevnoskupnostni ali krajevni uradi, šport, sredstva javnega obveščanja, kulturne inštitucije in znanstveni inštituti ali znanstveno-raziskovalni centri... – so poleg politične plačanosti izvoljenih predstavnikov ljudstva kot oblasti zunaj sleherne kmečke idile. Rodovna kri in socialni poden sta lahko le kmečka ostalina zaostale ideologije, ki je utemeljevala svojo moč v pomenu fevdalnega gospoda ali veleposestnika, ne pa v smislu parlamentarizma ali demokracije.

Enotnost katoliško-cerkvenih pogledov na obstoječe državne politike je bila in je še zmerom nedeljiva. Sociološki problemi, tudi kot v Ušeničnikovi *Sociologiji* (1910), so se zlili v apologijo krščanske vere in urejenih odnosov med državno-vladnimi in cerkvenimi strukturami. Toda krščanska načela niso mogla vzpostaviti parlamentarne demokracije na način, ki bi bil plebiscitaren ali referendumski: obnovljena evropska krščanska družba naj bi zrasla iz kreposti političnega vodenja, ne pa zgolj po interesnih sferah. Pri tem zlasti Židje niso mogli biti nikakor nosilci kakršnekoli nevere, saj so sami globoko navezani na biblične tekste in so bibličisti, poleg tega pa zvesto služijo verskim resnicam. Pelikanovo knjigo *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej poglavje *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...*, je mogoče zategadelj razumeti tudi v pomenu, kako je usihala institucionalna vera, povrhu pa je v Sovjetiji zavladal ne le brezbožni terorizem, ampak birokratsko-državnopolijska država, ki je že od revolucionarnega nastanka naprej izvajala represalije nad slehernim državnim nasprotovanjem. Docela je torej zmotno, da bi sovjetsko državo kot prvo državo socializma vodili Židje, liberalci, prostožidarji in protestanti, saj je rdeča revolucija odpravila liberalce kot menjševike, prostožidarje kot kakšno mistično-versko, a spolitizirano ložo, Židov in protestantov ni upoštevalo že pravoslavje, kaj šele brezbožno represivna leninska ali stalinska oblast. Zato je bila skrb za krščansko filozofijo v Sloveniji tudi v ramerah materialistično-idejnih pobud toliko večja, kolikor manj je bilo mogoče ugotavljati možnosti za obnovo evropskega krščanstva.

Skrajni odziv na takšna nasprotstva se je zategadelj kazal v mahničevski togosti vnaprejšnjih nazorskih prepričanj, ne pa v pravilnem predvidevanju, ki se je potrdilo šele na 2. vatikanskem koncilu. Katoliška cerkev je v svoji svetovljansko-vesoljni vlogi ves čas nasprotovala absolutnim nacionalizmom, saj so revolucionarji nacionalističnega tipa odpravljali vero in dom, zahtevali pa so popolno vdinjajočo se službo lastnim, večidel le državnim interesom.

Komunistični nacizem, ki je vpeljal ideološke totalitarne norme, je z razlastitvijo zasebnitva in Cerkve ter z odpravo civilne družbe presešel antisemitizem, saj je prenesel "državnega sovražnika" od židovstva in prostožidarstva ali liberalizma na Cerkev, reakcijo in "gnile" intelektualce. Češar ni uspelo hitlerizmu, je lahko uresničil šele titoizem: popolni državni nadzor v šolskem sistemu, popolna vsajenost udbe v podjetja in v vsa vodstva znanstvenih institutov, kulturnih zavodov in institucij, zdravstva, prometa, trgovine, bank, tudi vpeljava odvisnega sodstva, ki je samo dajalo ponudbe za pregon že po znanem "verbalnem deliktu" in podobno, vse to je bilo osnovano na programski poslušnosti, ki je predtem slovenstvo v zgodovini svojega narodnega obstoja ni poznalo. Šele balkanoidnosti je uspelo z belgrajskim centralizmom, da je slovenstvo po 2. svetovni vojni vendarle dovolj nazadovalo, ko je moralo vpeljati sistem socialističnega samoupravljanja. Pelikanova knjiga *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...*, kontekstual-

no govori o posledicah zmot, ki so se širile do leta 1941, uresničile pa so se šele po letu 1945 in so obstajale vse do sesutja komunizma. EP se v zgodovinsko aktualni obravnavi *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* zavzema za življenje brez posebnih – slovenskih – političnih ekstremizmov, pa tudi brez posebnih omahovanj ali ideološke opustelosti, čeprav je slednja prevladovala prav v samoupravnem socializmu. EP je eden med redkimi znanstvenoraziskovalnimi zgodovinarskimi avtorji, ki je pojasnil slovensko akomodacijo ideologije političnega katolicizma, ne pa tudi kakršnekoli avstrijske ali jugoslovenske asimilacije političnega slovenstva, zato je pokazal na prevladujoče ideje o Židih, liberalcih, prostožidarjih, protestantih in razumnikih, ki so delovale v svojem času razdiralno, toda z jasno opredelitvijo, kako se je nekakšna optimalna družbena ureditev v svoji utopiji in idealizaciji spreminjala od monarhije preko stanovske v korporativistično državo.

Obravnava akomodacije ideologije političnega katolicizma na Slovenskem, posebej primeroma v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...*, poskuša utemeljiti le tiste argumentacije, ki so zgodovinsko dokumentirane in po prepričanju občosti tudi relevantne. Hitlerizem, zasnovan na ničejanstvu in wagnerjanstvu, kolikor na čudaških sfantaziranih idejah masovne psihologije in politične mističnosti, se je zanašal na nekakšno svetovno in pangermansko usodo, ki naj bi vladala vsaj 10.000 let, po

uničenju šibkih, biološko ali pasemsko manjvrednih človeških ras. Ko so hoteli izdati celo v Sloveniji sfantazirano propagandno zava-
janje, imenovano *Protokoli starcev s Siona*, se je temu po sodnem
postopku v 80ih letih 20. stoletja uprla judovska občina, saj je
potrebno predsodke zoper judaizme in židovstvo preprečiti. Podo-
bno takim protokolom se je pojavila tudi anonimna računalniška
disketa z imeni vladajočih komunistov, ki so se spremenili v zdru-
ženo razlistane ali demokratične liberalce, ko se je navajalo, kdo je
komu šef in v kakšnih lobističnih zvezah deluje plačana in uradna
oblast celo v Republiki Sloveniji, s tako imenovanim "rdečim bot-
rom" udbomafije kot bivšim šefom kompartije na državnem vodst-
venem položaju. Ko bi bilo zbiranje tovrstnih podatkov vsaj
namenjeno zgodovinski dokumentaciji in arhiviranju ter diploma-
tiki, bi bilo mogoče razumeti, da so "opozorila" tovrstnih nizan-
j poljubnih navajanj pravzaprav zavajanja. Preveč popreprosteni
enačaji v politiki niso veljavni, saj so na eni strani navajalno zava-
jali v tako imenovano komunistično "svetovno revolucijo", na dru-
gi strani pa v javno fingiranje, ki naj bi izvedlo tudi rjavo svetovno
revolucijo. Vprašljivo je že, ali bi lahko Sovjetija in 3. rajh vladala
svetu kot svetovna policijska in militaristična ter partijsko tovari-
šijska oblast. Stalinizem in hitlerizem – poleg titoizma – je Cerkev
obravnaval sistematsko kvečjemu kot posebno ložo, ki gradi svoj
verski sistem moči ali državo v državi, zato je socializem tudi neiz-
prosno preganjal vsako politično mobilizacijo cerkvenih struktur
ter preganjal krščanski upor proti državi (policijski, militaristični
in partijski) razčlovečenosti ter represiji. Tak pregon se je ohranil

celo v postsocialistični slovenski šoli, ki dojema verne učence in njihove družine kakor pripadnike lože, celo kot cerkveno oziroma zakristijsko anarhijo – ter potem sama šola posebej tudi "ustrezno" ukrepa. V takih razmerah razume država slehernega župnika kvečjemu kot cerkveno–občinskega ali krajevnega tehno-krata, ki ekonomsko skrbi za čim večji obisk cerkvenih obredov ter s svojim župnijskim svetom in drugimi organizacijami, vse do otroške in mladinske organizacije katoliških skavtinj in skavtov, urejuje javnost obstoječe civilne družbe. Iz časov težke industrije in grobega samoupravnega socializma pa je ostal večidel edini sprejeti kriterij dela kot proletkult in kult dela: vsako duhovno, kulturno, znanstveno delovanje, ki ni državno institucionalizirano je podrejeno krivosumnim postopkom, svobodni poklici lažnim obdolžitvam najhujše vrste in zlonamerno. V nacistični, fašistični in komunistični politiki na Slovenskem so utemeljevali proticerkvenost zlasti tako, da so duhovščino in redovništvo zapirali, verne ljudi izključevali, kar se kaže v postsocialistični osnovni šoli nadalje tako, da je verni otrok kot predmet "distanciran" od razreda, da torej sedi v oslovski klopi po samovolji tovariša razrednika in da je onemogočen; toda izoliranih verskih družin kljub obveščeniosti o krivicah ne zaščiti niti cerkvena struktura, marveč slednja pristaja na danost, kakršna je, češ, da je vsaka oblast pač od Boga... Kvečjemu slovenski cerkveni vrh deluje s predlogi dovolj spodbudno, ko nagovarja krščanske starše, naj osnujejo svoj krščanski sindikat ter se s skupnimi močmi uprejo krivičnosti ali šolskemu postsocialističnemu samoupravljanju že osnovnošolskih

tovarišij in šolskih vodstev ter šolsko pisarniških birokratizmov.

Družbena emancipacija slovenstva ni bila mogoča, vse dokler se ni otrešla lastnih političnih stereotipij in idejniziranih zablod. Tukaj se v Pelikanovi *Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, poglavje *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* korelativno nanaša na poglavje *Ideologija političnega katolicizma in njen odnos do nacionalnega vprašanja* – izza značilno jedkega, krivoversko moralnega navedka Arthurja Schopenhauerja *K metafizični razlagi prapojava* –, takole: »Zanimivo je pri tem dodati, da ista logika npr. za Žida (spet po Ušeničniku) ne velja. Žid lahko spremeni vero, vendar ostane Žid in tako pri Ušeničniku najdemo tudi poudarke, ki kažejo v smeri rasnega antisemitizma. Na drugi strani pa naj bi Slovenec, ki bi odpadel od vere, ne bil več pravi Slovenec (o tem več v poglavju o antisemitizmu). Seveda bi taka mnenja težko imenovali kar 'rasistična', a očitno gre za poudarke, ki kažejo v tej smeri. V tridesetih letih postajajo antisemitska stališča v katoliškem taboru v resnici vse bolj rasistična, o tem več v nadaljevanju.« (ibid., 35. str.). Avtor predtem navede Ušeničnika: »Če torej Slovenci in Hrvatje še niso en narod, zakaj ne bi mogli postati en narod?« (ibid., 34. str.), ko bi Slovenci žrtvovali češ "pač le" jezik – in v tem "pač le" se skriva tudi odnos do sebstva ali slovenske nacionalne identitete; bolj kot verjetno je meril Ušeničnik gotovo na zgodovinsko dejstvo, da je tudi hrvaški narod katoliški narod, kar velja enako za slovenski narod, za avstrijsko nemštvo, za italijanski narod, za poljski

narod, za češki narod, za francoski narod, za španski narod itd. Tovrstne sfantazirane ideje o proslulem poenotenju slovenstva s hrvaštvom, ko bi slovenski narod izgubil "pač le" svojo jezikovno identiteto, so slovensko nacijo spreminjale v izvoljeno božje ljudstvo, ki se ni hotelo potujčiti, niti se v obeh Jugoslavijah ni "jugosloveniziralo". In če se je Ušeničniku zdelo govoriti o slovenskem znanstvu, kot da je slednje res fantom, se je prav ta fantazma docela uresničila mimo države in cerkvenih struktur, saj si je lahko narod na znanstvenih in kulturnih temeljih gradil lastno bodočnost, vse do nacionalne samobitnosti in državne osamosvojitve. Tudi v tem primeru pa je potrebno vedeti, da je vladala v Sloveniji ob takih mnenjih habsburška monarhija, torej je bil uradni in s tem tudi javni jezik edinole nemški – po 1. svetovni vojni, ko je postal uradni jezik na Slovenskem *slovenski*, tudi če pod knuto velesrbstva, se je izrazilo družbeno olajšanje ter je v znanstvu in kulturi cerkveno prevladala resnična sproščenost; svete maše so bile formalno darovane v latinščini... Ideologija zgodovinskega slovenstva se je potemtakem spreminjala glede na obstoječi vladajoči razred in politično gospodstvo, pri čemer niti katoliški, politično obarvani ekskluzivizem ni bil nobena izjema. Značilno je, da so si novi oblastniki jugoboljševizma povsem prisvojili idejni monopol preteklega katoliškega političnega ekskluzivizma po 2. svetovni vojni, le da se je spor akomodacije ideologije političnega katolicizma na Slovenskem, ki se je prej nanašal na Žide, liberalce, prostozidarje, protestante..., prenesel na vse in vsakršne razredne sovražnike, na državne sovražnike, na notranje ali politične sovra-

žnike, in med prvimi žrtvami v takem sporu je bila prav katoliška duhovščina.

Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* pomeni, da je prilagajanje oblastem potekalo v širših družbenih okvirih in v novih razmerah, na katere Cerkev na Slovenskem še ni bila pripravljena. Demografska rast prebivalstva, ki se širi od 19. stoletja čez stoletje v tretje tisočletje, je prispevala k naselitvenim mestnim in primestnim območjem, kjer se je začela tvoriti tudi nova civilna družba. Mestna država kot polis v pomenu antične demokratije in graščina s cerkvijo–stolnico in nastajajočim srednjeveškim mestom sta se skrili v dokončno preteklost ali v tako imenovana stara mestna jedra: kar je bilo aktualnega v novoveštvu, zlasti po 1. svetovni vojni, je bila to rast evropskih in svetovnih (vele)mest, ki jih država sama po sebi ni več obvladovala niti s policijskim nadzorom. Slovenska javna anketa iz januarja 2003 je pokazala, čeprav kot običajno shinavčeno sestavljena v prid obstoječi oblasti, da so po "neprijateljnosti" na prvem mestu narkomani, sledijo alkoholiki, tem istospolno usmerjeni, nato muslimani..., vse do prišlekov, in čisto na koncu so še dodali – Žide, kot bi dodali primeroma marsovce...; kajti Židov je tako malo, da prebivalstvo ne ve niti, da v Republiki Sloveniji sploh obstajajo, poleg tega pa so le izključno v svoji judovski občini v Ljubljani – verska skupnost, ena od 31ih verskih skupnosti...; kdor je javni anketi neprijateljnosti v Sloveniji dodal še Žide, je moral biti proticer-

kveno hudoben in kvečjemu zlonameren, ker se v vprašalniku odstotkovno vedno pokaže neka cifra. Poleg tega so Židje kot trgovci ali mešetarji oblikovali slovensko mestno zgodovino, tudi kot zdravniki in vinarji... pozitivno, islam pa dojemajo mestni prebivalci bolj po vtisu nekdanjih turških vdorov in vserazširjene nasilnosti, ki jo po mestih včasih izgredniško širijo kosovski albanski, bošnjaški in črnogorski muslimani. V resnici tudi ni več toliko "židovskih" imen, niti ne katoliških slovenskih imen, je pa tudi po *osnovnošolskih* razredih mnogo islamskih imen: Aldin, Alden, Denis, Enis, Moamer, Fikret(a) itd.

Liberalizem kot javna kapitalistična politična ideologija je bil v Sloveniji dojet drugače pred 1. svetovno vojno, drugače med obema svetovnima vojnama, povsem po svoje pa v jugoboljševiški diktaturi, medtem ko naj je bil fašizem kot nacizem le agentura monopolnega kapitala. Vprašanje gospostva se na ta način spremeni v svojevrsten paradoks, ki poenoti najhujša nasprotja in zvede protislovja v ideologijah na oblastno izvrševanje politične ali državne moči. Tudi sicer navedeni Mladen Dolar, bibliotekarjev sin, je poskusil v izvrstno členjeni *Strukturi fašističnega gospostva* (Ljubljana 1982) pokazati na nekatere idejne prvine nacionalnosocialističnih smeri tendencioznosti, po katerih se je gospostvo razširjalo partijsko tovarišijsko ter je ustrezalo svojevrstnim nihilističnim agitacijam. EP najdeva v ustreznih strokovnih zgodovinsko opredeljenih člankih, tako pri Lojzetu Udetu kot pri Janku Pleterskem, Bogu Grafenauerju in Metodu Mikužu, Cirilu Žebotu

ali pri Vasiliju Meliko, pri Janku Prunku in Franu Zwitteru, celo še pri Ferdu Gestrinu... izvore mišljenjskih vzorcev, ki so zgodovinsko dovolj utemeljeni ali vsaj dokumentirani, da količkaj ustrezajo zgodovinski resnici. Vprašanje je namreč, ali zgodovinar gleda na določni novoveški in aktualni pojav z levopolitiziranega kota ali s konservativno desne oscilacije, ki se med seboj ponavadi že vnaprej in v podmenah tudi po zunanji uspešnosti izključujeta, dasiprav približno enako govorita o enakih pojavih. Ker se v ideologeme tudi običajno vpleta "ljudska psihologija", gre hkrati za zavrnitve dokazanih dejstev, ki jih ponavadi nadomeščajo znane sintagme parolarstva, sicer pa tudi ideološkopolitična slepila, zakrita z novorekom, kolikor tudi z nasprotovanjem vsemu, kar ne ustreza enosmernemu modelu v toku premišljanj, tokrat o protestantih in liberalcih, o prostožidarjih ter o tako imenovanem židovskem vprašanju. Snov je dovolj škandalozna, da pritegne tudi vse tiste, ki se z zgodovino ukvarjajo bolj poljudno. Spremno besedo na platnicah Pelikanove knjige je napisal zgodovinar Peter Vodopivec, v njej je med drugim zapisal: *»Pelikanove ocene in stališča utegnejo seveda naleteti na kritiko in ugovore. To pa je že stvar strokovne razprave, h kateri Pelikanova razprava s svojo argumentacijo in pronicljivostjo tudi teži in spodbuja.«*

Antisemitizem je v Evropi primeroma prevladujoče onemogočal napredovanje židovstva, posredno pa tudi slovanske in slovenske emancipacije, namreč na temeljih rasnoteoretskih in izvedbenih zlikovskih predsodkov ter državno uzakonjenih prestopkov. Neka-

tere (post)marksistične in (post)strukturalistične predpostavke se lahko običajno docela skladajo ne le z rasno teorijo, ampak tudi z zavezanostjo firerstvu in nekdanj obstoječemu partijskemu enoumju. Zahvala EP pa gre, da je navedel tudi prijatelja Mladena Švarca, ki je uveljavljal pristno židovstvo kot judovstvo, namreč kot nekdanji vodja ljubljanske, to je slovenske judovske občine. Prav Mladen Švarc je bil že v študentskih letih znan po strpnosti do katolicizma, saj je bilo judovstvo za socialistično samoupravni sistem samo religija, komunistom pa je religija pomenila reakcijo, politično ne vrednost ali vsaj manjvrednost ter celo neznanstveno zbebljenost, kar so učile že tovarišice v vsaki osnovni šoli, tudi v pomenu histomata in diamata. Judovstvo v svojem doslednem obredju v slovenskih razmerah ni bilo nikoli vsiljivo, ni zahtevalo, da bi primeroma tudi katoličani uživali košer in obredni čas hanuke ali da bi morali sprejeti judovski koledar ter soboto kot Gospodov dan. Ker je komunistična jugoslovanska oblast izbrisala tudi židovsko meščanstvo, je pospravila še tiste ostanke starega judovstva, ki bi se utegnili kje pokazati količkaj enakovredno kot enakopravna verska ali nacionalna skupnost: v vednosti, da je v letu 2003 v Sloveniji primeroma komaj kaj več kot 70 judovskih družin, pri čemer se nihče ne vprašuje po rodu, kolikor prej o verski pripadnosti, in sploh ne more biti vprašljivo, da bi obstajali slovenski Judje koderkoli vsaj dovolj zanimivi, razen v religijskem pomenu, zato v smislu ekumenizma tudi katoliška Cerkev tvorno sodeluje s "starejšimi brati", Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani povabi predavat v svoje prostore primeroma tržaškega rabi-

na in podobno, primeroma v vprašanih bibliicizma kot preučevanja Stare zaveze Svetega pisma... EP pa niza nekatere tendence, ki so veljale pred 2. vatikanskim koncilom, torej v času, ko naj je bila Cerkev tudi državna, čeprav je bila lahko javno celo ločena od države – razen v Sovjetiji, razen v primerih drugih pravoslavnih držav ali celo državnega islama.

Ljudska suverenost je bila v katoliških državah stare Avstrije oziroma pod Habsburžani, tudi v času karadjordjevičevske ali titoistične Jugoslavije pojmovana drugače kot primeroma v Ameriki. Ta suverenost je naletela tudi na vprašanje židovstva, s katerim so ponavadi pretiravali, čeprav so teoretskozgodovinske postavke ostale odprte. Ko se je urednik INTELYWAYa Vladimir Gajšek pogovarjal s slovenskim umetnostnim zgodovinarjem, tudi z urednikom *Likovne revije* (1961–63) in likovnim kritikom judovskega rodu Luc(i)janom Adom Menašejem (pogovora revija ZDSLU *Likovne besede* ni objavila, čeprav je intervju naročila in je bil Gajšek tam sourednik in lektor) o poimenovanju njegovega rodu, je avtor *Zahodnoevropskega slikanega portreta in Avtoportreta v zahodnem slikarstvu* ali *Evropskega umetnostnozgodovinskega leksikona*, kjer je po generacijah navedel likovnike židovskega rodu, dejal, da šteje v oznako *judovstva* biblijske očake in *Jude*, omenjene v *Svetem pismu*, nadalje v antiki in helenizmu, medtem ko od srednjega veka in v novoveštvu lahko imenuje – po hrvaškem vzoru – rojake judovskega rodu za Žide. Tako obstajajo primeroma, kakor sledi logičen sklep, Židje v judovski občini, obstaja

tudi judovski koledar, judovskoobredni predmeti, judovski simboli judaizma, sicer pa sodobna židovska trgovina in bančništvo, židovska država Izrael itd. V tem smislu se je tud EP pravilno opredelil za naslov *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* (ibid., 96. str.). Rimskokatoliška cerkev zaradi znanih oznak židovstva večidel poimenuje tudi Žide za Jude, saj se Cerkev v vsakem oziru kontekstualno navezuje na Sveto pismo – le kadar gre za izrečno novoveško politična vprašanja judaizma, pišejo tudi cerkveni pisci o Židih. Slabšalni pomen ima tudi človek judovskega rodu kot Žid z oznako, da je *žid*, torej pisan prebivalec z malo začetnico, podobno kot velja v pejorativnem smislu za cigane. V tem slabšalnem, celo zaničevalnem smislu so nekateri nasprotniki židovstva pisarili celo o "zažidenju" – namesto pravilno o *požidenju* –, sama oznaka *židovstva* pa je imela pomen versko-nacionalne, tudi socialistične stereotipije, ki se je pri nasprotnikih židovstva vsakokrat spremenila v fantazmo in ideologem. V svoji predrznosti so primitivci ibermenševsko pretiravali celo tako zelo, da so zaničevali in zmerjali Žide, da so češ *čifuti*, kar je po splošno sprejetih kriterijih kazniva oznaka kot izraz skrajne rasne in nacionalne nestrpnosti.

O rasni "teoriji" se ponavadi ne pove, kako jo je uveljavljal dunajski župan Karel Lueger, ki je bil posredno tudi Hitlerjev "učitelj", ki je nasprotoval ne le dunajskemu židovskemu duhu in ekonomiji, ampak je tudi menil, da Židje širijo brezversko brezbožje... Sploh je vprašljivo, da bi v primeru rasnih obravnav lahko govorili

o nekakšni rasni "teoriji", saj gre večidel za meščuharske, ideološko ostre in sovražno ideološko prepojene izmišljije, ki se v svoji "ljudskosti" in nevednosti ter ignoranci sploh ne dvignejo do kakšnega teoretičnega diskurza. Kljub temu se je izraz "rasna teorija" prijel celo kot terminus technicus, pa naj je šlo za zgodovinsko-gonskega grofa Arthurja Gobineauja ali malomeščanskega kanclerja ter najhujšega zgodovinskega zlikovca Adolfa Hitlerja ali navedenega Alfreda Rosenberga, za nemškega filozofa Friedricha Nietzscheja ali slavnega glasbenika Richarda Wagnerja (in Cosimo Wagner), sicer kot za znanega socialistično usmerjenega rasista... Gobineau je bil nekako presenečen, ko je moral afriškim primitivnim ljudstvom priznati tudi etnično, da so kulturna ljudstva, saj znajo vsa lepo, sproščeno, živó – za razliko od Evropejcev – plesati. Ni pa kulture priznal židovskemu narodu, saj je kot rasist in antisemit menil, da so Židje protikulturni. *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* omenja tvorce raso-"teoretskih" stereotipij vedno v kontekstu državno ideološke javnosti, ki ni prenesla niti ustvarjalne svobode ali akademskosti. Predsodki zoper Žide so bili evropsko sovražni preprosto iz trgovske ali bančniške konkurence ter iz zavisti, ker so bili Židje sposobnejši, ne da bi kot enakovredni po narodnostih v Evropi vnaprej sodelovali posebej v krščanstvu; kot za šalo so se dali nekateri krseliti, le zato, da so kot krščanski Židje tudi uspeli v javnosti ali v katoliških in protestantskih državah. Šele v postmoderni dobi in v boju zoper islamski terorizem se je pokazalo, da so lahko Židje

izvrstni borci zoper svetovni in nacionalno nestrpni ter islamski terorizem in da lahko ukrepajo v svoj ponos in slavo na mednarodnih ravneh ter z odločilnimi vplivi. Toda krvne cene, ki jo je zaharal fašizem ali vodjevstvo v sistemu izvrševanja politike nacionalno socialistične nemške proletarske partije, ne bo sodobno židovstvo nikoli pozabilo, prav tako ne krvnikov 2. svetovne vojne. Zaradi ponižljivega nagajanja, onemogočanja, zaničevanja in antisemitskega izgredu so se bili prisiljeni tisoči židovskih znanstvenikov in umetnikov izseliti, od utemeljitelja splošne relativnostne teorije, fizika Alberta Einsteina do utemeljitelja psihoanalize Sigmunda Freuda..., sicer pa so emigrirali med likovniki – arhitekti Breuer, Gropius, Hilbesheimer, Mendelsohn, Mies van der Rohe, Martin Wagner ter - kiparji, slikarji, grafikii Adler, Albers, Beckmann, Belling, Bellmer, Coynth-Berend, Johnny Friedländer, Grosz, Hans Hartung, Heiliger, Th. Th. Heine, Kandinsky, Kurt Schwitters in Vordemberger-Gildewart in drugi. Nacisti so odpustili tudi večino ravnateljev kulturnih ustanov, muzejev in galerij, založb in gledališč, izmed lastnikov umetniških založb in trgovin ter izdajateljev umetniških revij so iz Berlina emigrirali B. Cassirer, A. Flechtheim in H. Walden, z Dunaja pa B. Horovitz. Prav tako so bili mnogi židovski znanstveniki in umetniki izločeni iz akademij znanosti in umetnosti ter iz likovnih akademij in z univerz. Zaradi stereotipij antisemitizma, da so Židje kulturno kontraproduktivni ali zmaličeni, se jim je oblastno prisojala zrojena ali sprijena umetnost (die entartete Kunst), zato so jih javno zasmehovali in zasramovali, zaradi židovskega rodu in druž-

benokritičnih del ter abstrakcije pa so njihova dela izločili iz nemških galerij in muzejev, nekaj so jih celo prodali na tujem, nekaj zažgali, med njimi dela Arhipenka, Barlacha, Baumeistra, Beckmanna, Braqua, Chagalla, Corintha, Deraina, Dixea, Ensorja, Feiningerja, Gaugina, van Gogha, Grosza, Haeckla, Kirchnerja, Kleeja, Kokoschke, Lehrmbrucha, Liebermanna, Marca, Modersohn-Becker, Modiglianija, E. Noldeja, Pascina, Picassa, Roederja, Karla Schmidta-Rottluffa, Vlaminca in drugih. Na drugi strani pa so si razni nacisti prilastili naropane umetnine in cele zbirke, primeroma samo v okupiranem Parizu med najpomembnejšimi *Bernheim*, *David-Weill*, *Rotschildi*, *Seligman*, *Wildenstein* – sicer pa naj bi iz njih nastal nacistični megalomanski muzej v Linzu. V zameno za visoko umetnost so nacisti vsaj od leta 1938 do 1945 ponujali prikrojeni klasicizem in kič domačijske umetnosti, povečevali so arijskega ali germanskega ibermenša ter uvajali meščuharsko pornografijo. Posebne vrste sovjetskega komunističnega nacizma je v umetnostih do zloma Sovjetije zganjal tako imenovani socialistični realizem, ki je po birokratskem nadzoru dovoljeval stil in tematiko tako, da so umetniki vpeljali kasarniško estetiko in v velikem kiharili celopostavne ali portretne Lenine in Staline ter druge, hkrati pa so razširjali lažni kolektivno domačijski optimizem. V tem času je v slovensko umetnost nadrealizem vpeljal duhovnik slikar Stane Kregar.

Domovinskost so nacionalno in z antisemitskimi predsodki slavili že pred nastopom nacizma, fašizma in komunizma. Pelikanovo

delo v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* obravnava omenjeno tematiko tudi v navzkrižjih slovenskih meščansko-političnih taborov in katolištva. V nasprotju z rasnimi teoretiki so pisali in delovali v obrambo resnice mnogi židovski avtorji, zlasti avstrijski ter nemški. EP je v zgodovinski obravnavi *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* osvetlil židovsko vprašanje in politično katolicistični odnos do modernosti večstransko, saj je upošteval tako negativne in krivične oznake nacistov, fašistov, socialistov ali komunistov in avtorje židovskega rodu – z izjemo K. Marxa kot brezdelnega emigrantsko nezaposlenega alkoholika in socialnega odvisnika, ki se je v zdrs s spremenil v teoretskega antisemita. EP je v vire in referenčno strokovno literaturo razgledano uvrstil vrsto izjemno atraktivnih del, ki razkrivajo ne le ideološke predsodke, ampak tudi duha časa, po katerem se taki predsodki nastali. Antisemitska zabavljica jezuita Petra Abla, navedena v nemščini (ibid., 97. str.), preprosto karikira prehod od tiska do – ciljnega - občinstva, doda ložo, vse skupaj pa se zmeša pod okriljem židovstva:

*"Je tisk udobno vsemu kos,
ko vodi publiko za nos,
in loža, ta že lahkah nog,
nam vodi tisk in publiko okrog,
in tisk in ložo, publiko
nam spelje v vrtež židovstvo."*

(prevod. V. Gajšek),

kar nedvomno kaže, da je bila prižnica javno prizorišče zasmeha in obstranskega, večkrat moralno navdihnjenega obsojanja.

K jugoslovanskemu premisleku in ob slovenskih pomislekih o problematiki židovstva, ki se lahko nanašajo na zgodovinsko študijo *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenstem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...*, je mogoče zaznati, da se o židovstvu pravzaprav ni mnogo pisalo ali razpravljalo, gotovo iz jasnega in enostavnega razloga, ker je bilo v Sloveniji premalo preživelih judovskih družin, da bi se posebej še po 2.svetovni vojni uveljavljale v slovenstvu. Zato pa je toliko bolj zanimiv delež premislekov o židovstvu pred 2.svetovno vojno in posebej med 4–letno vojno. Dve štiriletni svetovni vojni sta zgostili uničevanje, zaničevanje, poniževanje in zapiranje ljudi, ko so se družbeni redi razsuli in so se pojavljale nove države, ki so v svoji nacionalni prepoudarjenosti že kot velesile v 1. svetovni vojni xyxyxyxy. Delitev sveta po velesilah se ni dogajala po židovski ali nežidovski evropski opredeljenosti, marveč po načelu nacionalnih držav, ki so v 20. stoletju uvajale večidel diktaturo oziroma oblike socialne revolucionarnosti, v katerih so uprizarjali vodje držav in totalitarni režimi tudi lov na čarovnice ter so v novih, moderno industrijskih razmerah bili prisiljeni izsiliti merjenje moči v oboroženih vojnih spopadih. Rimskokatoliška cerkev je kot tako imenovana verska skupnost varovala vsaj katoliške narode, kolikor jih je mogla, obenem pa si je prizadevala, da bi se narodi med sabo na koncu koncev spravili. EP v knjigi

Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* ugotavlja, da so se cerkvene strukture na Slovenskem komaj mogle ovedeti nevarnosti, ki je pretila vernim ljudem, da jih iztrebi, ker so slovenskega rodu, saj je znano drobtinčenje političnih sil že v jugoslovanstvu in prej pod habsburgi dobesedno zmlinčilo slovensko-svetovno napredovanje. Položaj družboslovnih in slovenskih zgodovinskih raziskav, ki jim pripada EP, je po svoji narnanosti in bistvu mednaroden, kar se izkaže celo tedaj, ko govori o tipičnih razmerah intelektualne akomodacije ideologije političnega katolicizma na Slovenskem, posebej še v poglavju, ki govori o slovenskih in evropskih Židih, o liberalcih, prostozidarjih, protestantih... Posebna kakovost tovrstne zgodovinske obravnave je v historičnem mišljenju, ki se ne pretvarja, da je nad snovjo "objektivistično" ali le "pozitivistično", zato obravnava tudi zgodovinska dejstva v logičnem kontekstu zgodovinskookoljnih dogajanj in po prevladujočih vzorcih zlasti politične mentalitete, tudi idejne zasvojenosti primeroma od konca 19. stoletja do leta 1941. Ne gre le za raziskovalnozgodovinsko dejstvo, da *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* govori o odnosu Cerkve do slovenskega nacionalnega in židovskega vprašanja, ampak da sploh govori o tem.

Etično načelo odgovornosti, ki je vsebovano v *Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, ustreza zgodovin-

ski vesti in zavesti, tako da nam EP pravzaprav odkriva pozabljeno, zato kakor tajno zgodovino, in to v preseku obravnave predsodkov in obračuna z ideološkimi stereotipijami. Pelikanovo delo v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* (ibid., 96–137. str.) izčrpno in v kratkem govori o preteklem slovensko katoliškem odnosu do židovstva v evropskih razmerah, manj pa o odnosu zaslužjenega slovenstva pod velesrbsko hegemonijo s pravoslavno–jugoslovanskimi cerkvenimi in nacionalnimi pritiski unitarizma. Pravzaprav so bili Slovenci v obeh Jugoslavijah kakor državni židje, kvečjemu kot balkanski čifuti, ki jih je jugoslovanska oblast obravnavala kot nekakšne severno–mitske subjekte, kot nekakšne jodlarske Jude, ki so povrh še avstrijsko–italijansko usmerjeni. Ne le ekonomsko izkoriščanje razvite Slovenije kot severne jugoslovanske kolonije pod despotstvom najprej kraljev, potem pa pod ključavničarskim revolucionarnim maršalom, ampak tudi potiskanje v samoupravno samouničenje je vseskozi kazalo, da se je vsakokrat projekt izneveril z "liberalizmom", ki je v slovenskem smislu pomenil komaj kaj več kot levičarski radikalizem in odprtje kompartije za nadaljnji nadzor nad deželo. V tem pomenu je vsakokratna jugoslovanska oblast obravnavala celo duhovščino in redovništvo kot nekakšno prostožidarstvo s svojimi dogovorjenimi znamenji in močjo, saj je bil obred svete maše pojmovan samo kot izraz postjudovstva ali celo kot izraz židovske zarote. Slovenci so poleg kosovskih Albancev bili kakor vedno in vsakokrat krivi za jugoslovanske neuspehe: Kosovo je veljalo za najbolj srbsko ali jugoslovansko zatirano in najmanj

razvito področje, Slovenija je veljala za uspešno deželo samouničevanja, saj je vzpostavila lastni holokavst in zapirala ter uničevala lastno inteligenco, čeprav s še vedno avstroogrskimi manirami delovne pridnosti ali dobičkonosnosti.

Škoda, ki so jo prizadeli komunisti, nacisti, fašisti s svojimi ne le vojnimi in državnimi zločini kot z uzakonjenim brezpravjem, je bila povzročena tudi z opustitvijo pomoči in dobrih del. Krščanska karitativnost, ki naj bi vlivala upanje, se je v akomodaciji ideologij politično izgubila, v komunizmu pa je bila državno prepovedana. Ni neke objektivne presoje, ki bi bila zunaj zgodovine, četudi je histomatsko razzgodovinjena, situacijsko ali s projekti, ki so jih morala delovna ljudstva izvrševati v nacionalnih socializmih ali v jugoboljševizmih. Vrednost Pelikanovih nizanj zgodovinskih predsodkov zoper židovstvo obsega evropsko zavest, ki je v 20. stoletju padla tudi na raven zunajzavestnih ali socialno gonskih razmer, v teh razmerah pa se je porodila kakor "obrambnoodelčna" uniformiranost ter izvršna strašna oblast uničevanja. Predmet uničevanja v državah totalitarizma v 20. stoletju naj bi bili po doktrini obstoječih diktatur prav *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* Tudi v slovenskih razmerah je pred 2. svetovno vojno narasel interes za poizvedbo o židovski mentaliteti, čeprav so slovenski in jugslovanski zgodovinarji morali priznati, da so židovski prebivalci slovenski in jugoslovanski državljani. Tako imenovani politični katolicizem je morda res ponavljal sociološke ugotovitve v ekonomskih pogledih na Žide, liberalce, prostožidarje, protestante...,

skratka glede na vse tiste, ki so zanikovali katolištvo, čeprav se ni uprl mnogo nevarnejšemu pravoslavju belgrajskega centralizma. V tem primeru je mogoče navesti Janeza Juhanta spis *Človek – politični subjekt*, kjer je rečeno med drugim: »*Da bi prav razumeli novoveško iskanje človekovih družbenih in osebnih temeljev, moramo upoštevati to razpetost. Človek je bolj kot kdajkoli doslej postal iskalec samega sebe, bitje, ki se zaveda svojih razsežnosti, a jih ne more ujeti. Odtod poskus nove utemeljitve iz lastnega temelja, iz lastnih subjektivnih sil.*« (št. 108, letnik X, Ljubljana, 1991, 577. str.). Kolikor so lahko Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti... politični subjekt zgodovine, to zgodovino tudi tvorijo, tako da je sama zgodovina večrazsežnostna in se je ne da speljati na enorazsežnostno – ali celo na politično–partijsko – linijo enorazsežnih ljudi. Tudi katolištvo v svojem občestvenem razvoju je zgodovinsko večrazsežnostno, dasiprav je Cerkev ena in sveta.

Javna ideologija liberalizma je nastala šele z modernizacijo, ko se je družba spreminjala, država pa je hotela nad dogajanje družine in osebe ohranjati totalno preglednost. V smiselni povezavi s Pelikanovo *Akomodacijo ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* je mogoče navesti govor Karla Raimunda Popperja *Strpnost in intelektualna odgovornost*, ki ga je imel ob podelitvi nagrade dr. Leopolda Lucasa na tübinški univerzi, kjer je izrekel med drugim: »*Moje tübinško predavanje, ki naj bi ga danes tu ponovil, je bilo posvečeno temi 'strpnost in intelektualna odgo-*

vornost'. Imel sem ga, da bi spomnil na Leopolda Lucasa, učenjaka, zgodovinarja, moža, ki je s svojo strpnostjo in človeškostjo postal žrtev nestrpnosti in nečloveškosti. // Dr. Leopolda Lucasa so decembra 1942 kot sedemdesetletnika z ženo pripeljali v koncentracijsko taborišče Theresienstadt, kjer je deloval kot duhovnik: neskončno težka naloga. Tam je po desetih mesecih umrl. Njegova žena Dora Lucas je po njegovi smrti ostala v Theresienstadtu še trinajst mesecev – lahko je delala kot medicinska sestra. Oktobra leta 1944 so jo skupaj z 18.000 drugimi interniranci deportirali na Poljsko. Tam so jih usmrtili. // To je bila strahotna usoda. In to je bila usoda nešteti ljudi; osebnosti; ljudi, ki so ljubili druge ljudi, ki so drugim poskušali pomagati; ljudi, ki so jih ljubili drugi ljudje in jim poskušali pomagati. Šlo je za družine, ki so jih raztrgali, razdejali, uničili.« (št. 77, letnik VII, 1988, Ljubljana, 1428. str.). Podobna kot Popperjeva so tudi Pelikanova izhodišča v *Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...*, kjer je natanko opisano, kako se je pripravljaj zlikovsko režimski sistem in kako je ta sistem režimsko tudi deloval, namreč po diktatu ideologizacije in enoumja. Popperjeva izhodišča se nadalje v govoru nanašajo na vlogo razumništva in odgovornosti oblastem vdinjajočih se meščuharskih intelektualcev, sicer pa se zavzema za resnico: »Kritični pluralizem je pozicija, da je treba v interesu iskanja resnice dovoliti, da se tekmovanja teorij udeleži vsaka teorija – kolikor več jih bo, toliko bolje. To tekmovanje sestavljata racionalna diskusija teorij in njihova kritična

eliminacija. Razprava je racionalna; to pa pomeni, da gre za resnico tekmujočih teorij; teorija, za katero se zdi, da se je v kritični diskusiji približala resnici, je boljša; in boljša teorija odrine slabše teorije. Gre torej za resnico.« (št. 77, ibid., 1429. str.), potem ko navede še prvega spekulativnega monoteista, jonijskega filozofa Ksenofona ter ga členi v povezavi z evropsko teoretsko-filozofsko tradicijo; ter navede 12 točk kot načel za utemeljitev nove poklicne etike intelektualcev v odnosu do sebe, med drugim takole: »4. Tudi v tistih naših teorijah, ki so se najbolj obnesle, so lahko skrite napake; in specifična naloga znanstvenika je, da išče take napake. Ugotovitev, da je dobro dokazana teorija ali široko uporabljen praktični postopek zmoten, je lahko pomembno odkritje. / **Zato moramo spremeniti svoj odnos do svojih napak.** Tu se mora začeti naša praktična etična reforma. Staro poklicno-etično stališče namreč pelje k temu, da svoje napake potlačimo, skrivamo in kolikor hitro mogoče pozabimo. / Novi temeljni zakon je, da se **moramo**, da bi se naučili, kako se po možnosti izogibati napakam, **učiti prav iz svojih napak.** Prikrievanje napak je zato največji intelektualni greh. / 7. Zato se moramo trajno ozirati po svojih napakah. Ko jih najdemo, si jih moramo vtisniti v spomin; jih vsestransko analizirati, da bi jim prišli do dna. / 8. S tem postaneta samokritičnost in odkritost dolžnost.« (št. 77, ibid., 1434. str.). Če vzamemo za primer rasno "teorijo", ki je že v izhodišču antropologije zgrešena, kaj šele na temeljih politične antropologije in etnologije, da je človek lahko predvsem pasemsko "čisto" bitje po krvi in mitičnem rodu, tedaj

ne gre samo za nekakšno "napako", ki je terjala milijone žrtev v 2. svetovni vojni. Zdelo se je, da diktirajo diktatorji 20. stoletja tako rekoč tudi kot šefi političnih partij ideološko nezmotljivo in da so v kultu osebnosti firerji brez napak. Celó več, prenekateri vojni zločinci, svojčas narodni heroji, so kar izgubili nekako spomin kakor v amnestičnih epizodah in zanikujejo udeležbo v partijskih, vojaških, policijskih in drugih čistkah. In celo v socialistični samoupravni šoli se je ukinilo samo od sebe, torej spontano, a v imenu interesov kolektiva, sleherno poklicno-etično stališče, ki bi lahko zagovarjalo količkaj cilje vzgoje in morebiti celo izobraževanja. Zato so režimi totalitarizma prikrivali ne le svoje "napake", ampak tudi najstrašnejša hudodelstva, največkrat pod grožnjo novega kaznovanja, zaporov in osamitev. Ko bi bilo mogoče primeroma v slovenskem šolstvu sploh govoriti še o kakšni intelektualnosti – saj je šola le državna kolaboracija in oblast zase -, bi bilo tudi manj kakor dogovorjene in kolektivistično politikantske shinavčenosti, tudi manj ideoloških stereotipij, zlasti zoper krščanstvo, manj "discipliniranja" sposobnosti, manj razredniškega onemogočanja in bi bila slovenska šola v svojem vzgojno-izobraževalnem sistemu morda kdaj sposobna celo kritičnih, kaj šele samokritičnih gledišč. *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* govori samokritično o napakah političnega katolicizma, obenem še o stranskih poteh idejniziranosti v rasni "teoriji" in v ustrezni tovrstni propagandni literaturi, torej glede zlasti na Hitlerjev *Moj boj*, ki prehaja iz ene nestrpnosti v drugo in gradi iz

nekritičnih napak svojo rasno "teorijo" ter moralo ibermenševstva. Zato pa je, kot piše EP v *Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, v poglavju *Židje, liberalci, prostoziidarji, protestanti...*, duhovnik in teofilozof Aleš Ušeničnik spoznal prenekatero svojo napako, ki jo je teoretsko zagrešil v povezavi z marksizmom in nasprotovanju marksizma (ibid., 109-116. str.).

Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem, posebej v poglavju *Židje, liberalci, prostoziidarji, protestanti...* se opredeljuje za večstransko razumevanje napak rasne "teorije" in za zavržnost amoralnih ali zlih dejanj, ki iz take spolitizirane idejniziranosti tudi sledijo. Neprizanesljivost "malih ljudi" je bila shujskana v političnih strankah, v nestrpnosti do druge rase ali naroda, vzgojena pa je bila v množičnih zborovanjih ali politično sfantaziranih shodih, ki so bili sicer skrbno zrežirani. Kako je deloval marksistični antisemitizem, se vidi tudi po navedku: »Sicer nikakor ne drži, da je bil (kdaj) antisemitizem sorazmeren s številom židovskega prebivalstva v določeni deželi. Še po 2. svetovni vojni in 'Endlösung-u' so Žide, ki so se prostovoljno priseljevali v Sovjetsko zvezo, spraševali, ali so prišli iz Nemčije ali iz prepričanja.« (ibid., 98. str.). Razčlovečenost antisemitizma torej poizveduje, zaslišuje, s posebnimi navajalnimi ali zavajalnimi vprašanji "preskuša", kaj pomeni priti "iz Nemčije" in kaj "prostovoljno". EP sicer ne navaja, kako so primeroma židovske družine, ki so se po holokavstvu iz Nemčije preselile v skandinavske države, oblegale, tudi s pocukrano krščansko dobrotljivostjo,

karitativne delavke, ki so ponujale zlasti ob krščanskih praznikih tudi darila – vendar kakor za "povračilo", da bi torej vsaj židovski otroci obiskovali verouk in se dali pokrstiti... Naivna katoliška ali farška dobrota je včasih dosegla z dobrim namenom prav nasproten učinek, saj ljudje preprosto niso prav vedeli za strahote, ki so jih preživele družine v konclagerjih in da je bila smrt že povsakdana ter preživetje v taboriščih smrti uganka. Ko so se preživeli Židje preseljevali po 2. svetovni vojni po svetu, so nosili s sabo bridko izkušnjo strahotnih zaničevanj in smrtonosne okrutnosti, poznali so brezobzirnost in zaničevanje do uničenja, zato so morali tudi postopno sami presegati z akomodacijo na nove družbene razmere hude psihološke in socialno obarvane travme. Nobelovec Isaac Bashevis Singer, ki je študiral kot poljski študent židovskega rodu v Varšavi in je leta 1935 emigriral v Ameriko, je v svojih, v jidišu napisanih romanih tudi magično realistično opisal primeroma opisal usodo vzhodnoevropskih Židov v preteklosti in sedanjosti in kako so premagovali konflikte človeško. Tudi dunajski židovski psiholog Viktor E. Frankl je kot utemeljitelj logoterapije (zdravljenje s smislom) opisal, da je šele z odpuščanje žrtve krvnikom mogoče preboleti lastno travmo holokavstnih izkušenj, primeroma v knjigah *Psiholog v taborišču smrti* (Mohorjeva družba, Celje, 1983), *Zdravnik in duša* (Mohorjeva družba, Celje, 1994) ali v *Man's Search Meaning* (Hodder-Stoughton, London, 1987). *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* govori o različnih stereotipijah zoper židovstvo, ne podaja pa

odgovorov židovstva na stereotipije, kar sicer morebiti tudi ni spadalo v okvir Pelikanove magistrske naloge.

Glavni problem, ki se poraja s pojavom antisemitizma v različnih oblikah in na različnih ravneh, je pravzaprav porojen v meščuharski zavisti, da so ne le židovski trgovci, obrtniki, industrialci, znanstveniki, umetniki, akademiki, šahisti, psihologi, filozofi, ekonomisti, zdravniki, novinarji... dosegali kakor zlahka odlične uspehe. Povezanost židovskih rodbin, ki so si med sabo znale tudi pomagati, je prizadelo tiste, ki so vodili družinsko politiko, ki so v državah hoteli preurediti gospodarske sisteme na zgolj politični način partijskega enoumja ali tudi tistih, ki so spodbujali sovraštvo do Židov in tujcev. Od tipičnega slovenskega antisemita Antona Mahničiča do Janeza Evangelista Kreka se odpira vprašanje, čemu je teoretsko ali praktično služilo z rasnimi predsodki obteženo zaničevanje ter mrzoljažno sovraštvo.

Slovenski politični katolicizem, navezan na evropeizacijo bolj kot na jugoslovenarstvo unitaristično sprenevedanje despotstva, ki se je širilo čez narod in vero, je po Pelikanovem, v 4. razdelku ali točki /omejenem mnenju, govoril o nekakšni krivdi protikatolištva za tedaj obstoječo krizo, ki se razširijo na problematizacijo modernosti v zgodovini 20. stoletja.

1. – Industrializacija in odprava tradicionalnega in vernega kmetstva v realnih stanjih socializacije naj bi poudarila z naraščajočim prebivalstvom kolektivizacijo, ki da so jo bili

pripravljene voditi židovsko sposobni politični delavci na ravni različnih evropskih javnosti. Slovenska značilna vasezaprtost naj bi bila podobna tukaj židovski. Izza judovsko–grške in krščanske tradicije v svetovni civilizaciji in evropski kulturi naj bi se pojavili moderno – politično – katolištvo, nacionalna država s parlamentarno ureditvijo in demokracijo, naposled pa celo v državni politiki prevladujoče židovstvo. Bolj ko se je širila industrializacija, močnejši je bil kapitalizem.

Vprašanje postindustrijskih družb in globalne informacijske družbe postavlja v ospredje kmetujoče prebivalstvo v njegovi tehnološki opremljenosti, medtem ko je industrija že dovolj tehnizirana, da lahko proizvaja množične proizvode za množično in veleblagovno prodajo po svetu. Vprašanje "židovstva" je v tem primeru že docela preseženo.

2. – Problem urbanih okolij, ki so manipulirala s prebivalstveno politiko tudi na račun fizičnega ali industrijskega tovarništva in dela, je prepoudarjal blaginjo le na temelju fizičnih opravil v državi – tako se je pojavil socialistični kult dela. Celo več, v moderni dobi je bil kriterij dela kakor absoluten, dovršil pa se je v horukarstvu in udarništvu ali v doseganju delovnih norm, vse do izčrpanosti delavstva in do stahanovščine.

Razvoj urbanih okolij ima svojo mestno zgodovino. Zgodovina urbanizacije Evrope in sveta kaže, da so v mestih lahko prebivali različni socialni sloji in pripadniki različnih prebivalstev. Domala

vsa poststrukturalistična teorija in postmoderna študioznost se je obrnila k zgodovinskemu razvoju mest in velemestnih evropskih ter svetovnih okolij, k vprašanju arhitekture in naseljenosti, k vprašanju oblikovanja kulturnega urbanega okolja ali k vprašanju kulturnih, izobraževalnih in zato manj označenih državnih institucij ali zavodov.

V evropskih mestih je bilo židovsko prebivalstvo v svojih getih neločljivi del mestnega ozračja in razvoja. Urednik e-revije Luwigana Vladimir Gajšek je pisal v prvoosebni in doživljajsko-zgodovinskih podobah tudi na kratko v *Knjigi o Mariboru* o mariborskih Judih med drugim takole:

»**Mariborski Judje in drugi** -

Kdo pa še ve, kako sva naposled na primer z mariborski židovskim prijateljem Mirkom Trstenjakom – "Mišom Ben Levyjem", stanujočim z mamom, upokojeno šefico mariborskega zobozdravstva, namreč v peterkotni stavbi Mariborskega dvora čez Dravo, na Ljubljanski ulici, kako sva kdaj do pozne noči prediskutirala tudi filozofska vprašanja Einsteinove splošne relativnostne teorije, kaj sva rekla vse o Hilbertovih prostorih in o Davidu Hilbertu, kaj o Wernerju Heisenbergu, kaj sva govorila o Moritzu Schlicku, o Ludwigu Wittgensteinu, o Rudolфу Carnapu, o Bertrandu Russelu, o ruskih atomskih fizikih in o vrsti cionističnih politikov, ko sva si kuhala hrenovke in kavo ali ko sva šla posedat na vrt hotela Orel v vročih poletnih večerih – ko je Miša zadela kap, sva bila z mamico

edina, ki sva ga obiskovala in sem skrbel za bolnega prijatelja, kolikor sem pač mogel in znal. Življenje je Miša toplo: rojen na Češkem, kjer je študiral očka Ante Trstenjak slikarstvo in se poročil z Judinjo, je dobival že dvanajstleten elektrošoke, ker je bil drugačen od drugih, v resnici pa ni bil, kolikor sem ga poznal, v svojem čudaštvu nastopaštvu zasuknjen, kakor so bili sicer mnogi, ki veljajo z izobrazbo za intelektualce. In ko sta bila Miševa oče in mama vsak v konclagerju, so Miša oddali v skrbstvo in rejo drugi družini, da je pazila nanj, kljub vsemu se je vse dobro izteklo in so pozneje Miša preselili, potem ko sta bila oče in mama že v štajerski prestolnici, tudi Miša semkaj. Seveda so bile z njim šolske težave, kakor so vedno z genialci in s tistimi, ki izstopajo iz reda: da je bil Mišo izredno poslovno sposoben, se vidi v tem, da je znal prodati očetove slike za lep denar v tujini, govoril pa je tudi poleg slovenščine še češko, nemško, angleško in jidiš. Pa vendar ni bil ukrojen po normah in kroju malomeščanstva in ne po manirah tiste zglednosti, ki se ukvarja z drugimi norostmi in zahrbtnostmi.

Kdo pa še ve, da so obstajala pristna prijateljstva, ko ni bilo važno, ali si ravno avstrijski ali židovski Mariborčan, marveč je bilo važno, da smo prijateljeli – brezintereso, v čemer je skrivnost prijateljstva samega, ki se ne ozira na spol in starost, ne na premoženje ali na stan in poklic. Po 2. svetovni vojni ni bilo več priložnosti za nikakršno človeško pasemsko mržnjo, edino iz "Čehov" smo se kdaj norčevali otroško nedolžno, ko smo rekli "šécko-jédno" in je rekla tudi moja mama Evi Pungartnik, da je Pemica, s čimer ni

mislila nič pejorativno grdega, le tak izraz se je ustalil v mestu.

Svojčas sem napisal prispevek za kolega iz študentskih let, političnega komentatorja, analitika in kritika Mladena Švarca, sinu partizanskih zdravniških staršev, čigar mama je bila predsednica judovske občine, v katerem sem pojasnil nekatere prvine starega judovstva in evropskega židovstva. Z dr. Vladimirom Travnerjem bi lahko kdaj Mirku Trstenjaku, torej prijatelju Mišu ben Levyju povedal: »*Prvo mesto v zgodovini židovstva na Slovenskem zavzema Maribor. Tu je bila v srednjem veku naša največja židovska naselbina in tu so živeli najpomembnejši židovski trgovci in bankirji. Srednjeveški Maribor je bil tudi duhovno središče Židov v slovenskih deželah in večkrat sedež vrhovnih rabinov za Štajersko, Koroško in Kranj.*« Seveda ni bilo potrebno Mišu živeti v kakšnem getu, ko so se preselili v Maribor iz Češke, pa so že poznali komunistične pogrome... Oba sva vedela da so morali stanovati Judje po ukazu papeža Inocenca III. (leta 1215) in po poznejših predpisih in uredbah v getih ali, kakor rekamo, v Židovskih ulicah po slovenskih in drugih mestih, ločeno od ostalega krščanskega prebivalstva, pa tudi kdaj zaznamovani z rumeno krpo na hrbtu ali z rumenim in siceršnjim klobukom, tako da se je že na zunaj videlo, kdo je in kdo ni judovskega porekla.

Takšno označevanje je v skrajno brutalni sili in holokavstvu prišlo v modo socialistične diktature 3. rajha. In vendar je dobro vedeti, da prav v naših krajih tistih židovsko označevalnih predpisov vse do izгона Židje niso prav upoštevali in se jih niso strogo držali, saj

so bivali bolj kone tudi v krščanskih četrtih, prav tako pa so kristjani živeli v getih, kjer so pač imeli hiše. Judje starega porekla so bili izključeni iz javnih služb in niso mogli imeti javnih ali državnih funkcij v Evropi, zato pa se kajpak uveljavljali v svobodnih poklicih in jih imamo v vseh umetnostnih zvrsteh, kljub lastni prepovedi, da bi se ukvarjali z obrtjo, pa so bili izvrstni izdelovalci pečatov in zlatarji. Poklicno srečamo tudi med ljudmi judovskega porekla zdravnike v Mariboru, primeroma dr. Haim je imel zdravniško prakso v Mariboru okrog leta 1452, v nekdanji Cvetlični ulici... Mariborski židovski trgovci in vinski trgovci, kot primeroma Mandl, Kam, Elija, sp bili ne le spretni, ampak štajersko učinkoviti, tako je primeroma Abrahamu, sinu Manla, podelil Friderik III. Leta 1478 pravico, prodati vsako leto štiriindvajset sodov krščanskega vina. Židje v tem času kupčujejo vsenaokrog, potujejo in so imeli po tedanjih pojmih svetovna podjetja, saj so segali na Ogrsko, v Bosno, predvsem pa so bili vplivni v Dubrovniku. Tudi so se ukvarjali s trgovino tako, da so Židje izvažali govedo, konje, les in drugo, uvažali pa so največ sukno in svilo, zlatnino in drage kamne in fine izdelke – ob čemer se spomnim na temelje novega oziroma nebeškega Jeruzalema iz *Razodetja*...

Judovski ljudje so prišli v Maribor verjetno iz Porenja, sklepaje po takratnih priimkih: Meier (slovenjeno = Brezovar ali Brižnik, Skrbnik), Nachmann (slovenjeno = Menjalec [denarja, sinonim za ponarejanje je bilo v ljudskem srednjeveškem smislu ukvarjanje z denarjem, torej še Denarnik, Fičnik, Peneznik, Plenkač, Cvenkač

ali kako bi slovenil tovrstni priimek], Gulden (slovenjeno = Goldinar, kar pove, da so se ukvarjali z denarništvom, s posojilništvom in menjalnicami), Eisach (Izak) – Blümel, Jaklein, Isserlein (pomanjševalnica, torej slovensko = Cvetličnik, Jakobček, Izraelček)...Če štejem stare rodove teh priseljencev in v svetopisemskem ali rabinskem ter religioznem pomenu za Jude, novovoveške pa za Žide, tedaj vse do ustanovitve lastne židovske države ugotavljam ob mednarodnem priznanju, kako so bili večidel ubogi Ahasferji, ki jih je nacionalni socializem kot rod Semitov štel s pred sodki človeške pasme za manjvredne, jih razvrednotil, potem pa razvrednotene pokončeval in iztrebljal. Že zaradi družbenega evropskega in mariborskega položaja so predstavljali Židje ne samo kot bankirji in trgovci denar meščanom in plemištvu, ampak tudi po veri svojevrstno mestno kasto, pri čemer še dandanes mnogi napravijo napako, češ da so bili Židje po naravi židje, torej bojzljivi stiskači in pohlepno prihuljeni oderuhi, iz česar se je sicer že Shakespeare ponorčeval v *Beneškem trgovcu*.

Z Mišem skoro nikoli nisva diskutirala, kako so živeli njegovi predniki v mariborski Židovski ulici ali Ključavničarski ulici ali v židovski četrti proti Glavnemu trgu sem, proti Vetrinjski ulici tja... Vedela pa sva oba, da je stala sinagoga, torej judovska shodnica in svetišče, na Židovski ulici 4 in da je bila sinagoga za njegov rod zelo, kdaj tudi občansko izključno pomembna – ker se je Mišo preselil iz Prage, je kajpak poznal šolo tovrstne sakralne gradnje s peresnim rebrastim obokom, ki se je izognil križnorebrastemu

oboku že v času gotske gradnje, podobno kot je poznal neogotske oblike gradnje sinagoge v Čeških Budějovicah celo z dvema cerkvenima stolpoma ali gradnjo modernističnih ameriških sinagog, vključno s klubskimi prostori. Tukaj so pokopavali ob svetišču, dasiprav ne bi smeli, Židje svoje rajnke, pozneje pa so židovsko kopaljšče preselili na tako imenovano Židovsko njivo na Strmi ulici – sam še pomnim, kje je to bilo, kajti po vojni, v času mojega otroštva še tam niso gradili in je bilo strašno zapuščeno, nekoliko navkreber zaraščeno.

V Židovski ulici je živel neki stari beraški Žid v prvem nadstropju, bil je zapuščen in sam, ne vem več, kdo me je pripeljal k njemu, da sem mu šel kruha kupit in po nakup – v sobi je imel po stenah kolekcijo ur, na steni ni bilo križa, imel pa je, če se ne motim, menóro in druge svečnike in vsakovrstne dragotine, bil pa je neki tudi zbiratelj knjig in numizmatik – za "honorar", ker sem mu poslej še kdaj prinesel tudi hrano iz restavracije in v otroški socialni prostovoljni pomoči, mi je osameli stavec, menim, da je zase momljaj jidiš, poklonil nekaj srebrnikov Marije Terezije... Ravno v Mariboru so se Judje lahko vključevali v družbeno življenje in so bili zgodovinsko premožnejši del mariborskega prebivalstva.

Z Mirkom Trstenjakom, Tünekovim sinom, ki se je nekega dne prelevil dodatno v Miša ben Levyja, sva prigriznila med pomenkovanjem večkrat maces, seznanil sem se določneje s sedmoramnim svečnikom, torej z menoro, s *Toro* in *Mišmo* ter sem krščansko prijateljeval s tem židovskim genijalcem, saj je poznal fiziko in

matematično filozofijo ter zgodovino naravoslovnih znanosti kot nihče, ki sem jih srečal doslej. Jedla sva maces, ki mi ga je ponudil. Vedel sem kajpak, da je bil najstarejši doslej znani mariborski rabin Abraham (umrl, kot je razvidno z nagrobnika, 12.9.1379), nadalje eden od njegovih naslednikov Isserlein iz Kremsa, o katerem poroča Graetz, da ga je leta 1407 cesar Rupert Palatinski imenoval za vrhovnega rabina nemške države in čigar vnuk je bil največji duh mariborskega in na Slovenskem upoštevanega židovstva, namreč Izrael Isserlein ali Isserlein Petahjá ali Ezra Mariborski, ta je, po Herzogu, živel kot deželni rabin Notranje Avstrije ter je znan po spisih *Terumat-ha-dešen (Dar 354 pravnih mnenj)* in *Pesakim-u-Ketabim (Odločbe in listine)*. V mariborski sinagogi so imeli Judje občinske seje svoje občine in sodne razprave in gotovo kot verniki službo verskega pouka ter v Židovskem stolpu Talmudsko šolo, ki so jo zgradili leta 1477, sicer pa so v sinagogi redno opravljali sobotno službo božjo v ozkem prostoru, kjer so imeli ob menórah zagrnjeno skrinjo zaveze, sredi molilnice pa prostor za branje *Tore* oziroma svetopisemskih besedil Stare zaveze. Mišo je bil veren človek, verjetno je bil tudi krščen, saj je pisal tudi pesmi o Sinu Božjem in se je izpovedoval po notranjih občutjih in s krščanskimi, ne le morebiti zgolj z judovskimi simboli. Poleg rabinov so bili znani mariborski židovski posojevalci in menjavci denarjev, naj jih naštejemo nekaj v zgodovinskem ali letnem zaporedju: Jeslein (leta 1351), Penditten (leta 1359), Jungemi (leta 1365), Abraham Behem ({Behem = slovenjeno Čeh iz →Bohemia, nemško Bóhmen, torej je prispel iz Češke v Maribor}

leta 1372), Natan (leta 1383), Haniko (leta 1384), Šalas (leta 1425), Jahl (prišel iz Ljubljane leta 1439), Manl (leta 1455 do 1493), Aram, sin Šamasa Izmaela (leta 1459), Aram, sin Jakoba (leta 1459), Aram, sin Seldmana (leta 1478), Nachman, sin dolgega Arama (leta 1492), Sűbkind, sin Mušla (leta 1493) – ti in drugi so posojali denar meščanom in plemstvu, zato so bili kajpak znani, naposled še po zadolžnicah.

V pogovorih z Mišem Trstenjakom sva se dotaknila nekaterih svetovno pomembnih postaj židovstva, pri čemer sem cionizem in Herzla omenjal jaz, on pa se je navduševal le za židovsko državo. V zagovarjanju svojega židovstva je bil neustrašen, torej povsem razočaran nad puhloglavimi ravnarji socialističnih oblasti, ki so nadaljevala pogrome v bolj rafinirani obliki in onemogočanju sposobnih. To pa je sodilo že v zgodovinsko mariborstvo in v konec mariborskega židovstva. Če je bil Friderik III. med sodobniki znan kot "kralj Židov", saj se je za židovski živelj zavzel, pa je njegov naslednik Maksimiljan I. bil antisemit, ki je leta 1496 ugodil po deželnem zboru v Mariboru štajerskim in koroškim stanovom proti odškodnini 4000 goldinarjev ter nepreklicno ukazal Židom, da morajo do 6.1.1492 zapustiti Štajersko in Koroško. Tako so mariborski Židje morali vdano razprodati svoje imetje in za vedno zapustiti mariborski geto. Iz Maribora izgnani Židje so se razselili in se naselili vse od Trsta do Dunaja od Moravske na Poljsko, od Gradiškega do Gorice in severne Italije, v Benetke, Padovo in Split...: spomin na Maribor pa je ohranjen v njihovih razširjenih

židovskih imenih, kot so Marburg, Marpurg, Morpurck, Marburger, Morpurghi, Morpurgo, tako je bil primeroma znameniti rabin Semarja *Morpurchi* v Padovi (leta 1623), bili so tudi znani zdravniki, primeroma v Krakovu David *Morpurgo* Aron (do leta 1648), Aron Marpurg, sin Samsona (leta 1671), Simon Marpurg Cracoviensis (leta 1664 do 1666), profesor zdravilstva v Padovi; na Dunaju je živel še v času pred 2. svetovno vojno rodbina univerzitetnega profesorja Otona Marburga; potomec mariborskih Židov je bil tudi Vid Morpurgo, ki je v Splitu – tu je bil med drugim deželni poslanec in predsednik trgovske zbornice – ustanovil znano knjigarno in tiskarno in kjer je leta 1862 izšel prvič *Narodni list*, glasilo narodnega naprednjaštva. Če sem samo dreznil v Miša z Marxovim *Židovskim vprašanjem*, pa je zadržtel, kajti vedel je, kako je tam ravno ta begunec in zapiti lenuh v Londonu prekrščno pisal neprestano zoper svoje sorojake, za kar je iskal oporo celo v nemški klasični – filozofski – ideologiji in absolutni državi, kjer je proglašal Žide samo za najbolj eksotične in ekscentrične kristjane ter narobe, kakor pač je bilo v modi tudi tedanjega wagnerjanstva ali siceršnjega ničejanstva...

In ker nisem mogel govoriti z Mišem o kakšnem "marksizmu–leninizmu", ki je tudi s pogromi uničeval židovske občine in iztrebljal Žide ter jih "internacionaliziral" na nekakšen sovjetski ali veleruski način, sem se pač rajši pogovarjal z njim in drugimi, če se je le dalo, o Franzu Kafki in njegovih delih pa o njegovem praškem življenju – družina Trstenjakovih je namreč tudi živel v Pra-

gi, preden so se preselili v Maribor in je bilo Mišu dobro poznano tamkajšnje kulturno ozračje, literarno in znanstveno življenje, še okus praškega mesta, obvladal pa je kajpak praški dialekt. Mišo se je strinjal z mano, ko sem mu omenjal praški jidiš teater in kako jidiš pravzaprav izginja z naselitvenih območij sveta, kar je ugotavljal že tudi B. Singer ali buchenwaldski taboriščnik in pisatelj Elie Wiesel...Ker sem pa obvladal nemško in slovensko, sem vedel, da v domači evropsko rabljeni hebrejščini govorijo Židje *mameloš*, torej doma svojo materinščino *jidiš*, judovska govornica jidiš pa je bila dobesedno prepojena tudi s sposojenkami iz slovanskih jezikov, naposled tudi pa so besede jidiša sposojenke, ki se slovensko končajo z obrazili: *-njak*, *-nik*, *-nica*, *-ke*, *-inke*, *-ina*, ja, to si piši v úho, primaruha!; med slovenske sposojenke pa spadajo nedvomno: *brusnice* = brusnice [ki so bile tudi slovensko v jezikovni rabi mlajšega izvora in šele uporabljene v času med vojnama], *gomba* → goba = goba, *grabljen* → grabiti, grabljati [listje, seno], *jadn* → jaditi, jeziti, uničiti = jeziti, togotiti, *krivde* → kriv, krivda = krivda, *mezynik* → mezinček = mezinček, *ouskornjaju* → auskoreniniti = izkoreniniti, *trepičke* → trepetati, trepetec = trepetati, trepečem, *ugerke* → u-Gurke [nemško-slovenska skovanka] → ugorka = kumara, *vesne* → vesna [pesniška beseda za vigred, slovanska boginja pomladi Vesna, tudi osebno ime] = pomlad, mladoletje, *žedne* → žeden [v govorni rabi v okolici Ptujja] = žejen... Podobno kot so se v mariborščini naselile pred vojno nemške skovanke in popačenke, pač izraz večstoletnega medsebojnega mestnega sožitja z mariborskim avstrijstvom,

prav tako kdaj celo stavčna stava, je vplivala slovenščina na mariborski jidiš, ki se je razširil po evropskem svetu. Osebnost skoraj nisem poznal v otroštvu človeka, ki bi ne poznal besede *špricar* (brizganec), avstrijskega pozdrava *serbus* → *servus* [iz latinščine = suženj, ker je moral suženj pozdraviti gospodarja: »*Servus sum*« = »Suženj sem«] = pozdravljen, *ajznpon* → *die Eisenbahn* = železnica, *ajznponar* → *der Eisenbahner* = železničar, *glīh* → *gleich* = prav, ravno, *flaša* → *die Flasche* = steklenice, *šalter* → *der Schalter* = okence [na pošti, v banki ali uradu], *se mu ne šajna* → *es scheint ihm nicht* = se mu niti ne zdi, se mu ni posvetilo, *šefla* → *die Scheffel* = zajemalka, korec, mernik, *šajba* → *die Scheibe* = šipa, *šimfati* → *schimpfen* = psovati, preklinjati, zmerjati, *misšaufla* → *die Mistscauffel* = smetišnica, širhagl → *der Schierhackel* = žarač, *trotl* → *der Trottel* = tepec, trapec, bebec... Provincialno bi bilo, ko bi govorili samo in samo mariborščino, saj sem se moral sproti naučiti pravih slovenskih besed za mnoge reči, tudi pravilne izgovorjave, ki pa ni bila "slavistično" narejena, marveč v uglajenem in naravnem slogu, ko sem opazil, da naglašajo po mariborsko običajno na prvem zlogu, na primer *zgódočina* namesto *zgodovina* in podobno. Le Mišo pa je govoril tradicionalno mariborsko, povrh še kdaj s pogrkvajočim rkanjem in je kdaj zavil tudi po češko, po praško, še zlasti, ko je oponašal Karla Čapka...

Kljub temu, da je Maribor bil strpno mesto medsebojnosti in navzlic svinjskim posegom, da bi se zlasti v kulturi "ambiciozno"

bolestno sprli med sabo, je obstajala vsaj tradicija soglasja med mariborstvom in židovstvom. Tradicija nove avstrijskosti v 18. stoletju je namreč spet prinesla možnost židovskega življa večnih ahasferskih in za trgovstvo, bankirstvo in svobodne poklice talentiranih židovskih ljudi. Med mariborskimi pisatelji je prevladovala do tovrstnega židovstva slejkoprej nebržnost.

Mišo je živel sicer z ločenko medicinko in njenimi otroki, ki jih je imel očetovsko rad, saj je družino pravi oče zapustil. Otrokom je resno pojasnjeval, kadar so ga vprašali kaj za šolo in jim pomagal, tako je imel, rekel bi, zunanjo družino in oskrbo. Na koncu je ostal pravzaprav, ko ga je kap zadela, povsem sam, njegova mati pa je bila preveč v letih, da bi storila karkoli zanj, saj še sama ni mogla. Edini, ki sem ga prijateljsko oskrboval, sem mu ostal jaz... Socialno skrbstvo je tudi poskrbelo zanj, ko je ostal nemočan in bolan ter si po možganski kapi ni več opomogel – podobne zgodbe se dogajajo kjerkoli v Sloveniji, tudi v Ljubljani, kjer je pozneje zadelo možganska kap prijatelja Milana Štanteta, strokovnjaka za Indijo in komparativista, in so ga vsi tako rekoč zapustili, tudi dekle, ki je živela z njim, le da je bilo z Milanom še toliko slabše, ko sem ga moral včasih na ulici tako rekoč pobrati podelanega, ga smrdljivega vsaj malo urediti ter pospremiti domov, da se je okopal...

Mišo ben Levy, danes že pokojni prijatelj, pa je v Mariboru vendarle predstavljal posebnost. Mnogim je bil v nadlego, ker je vedel, še bolj pa, ker se ni bal komunizma, a se je vsaj lahko zgo-

varjal na čudaštvo: zaposlen namreč ni bil, pa je vendar po zvezah in sicer dobro živel, tudi z odprodajo očetovih slik po svetu in morda s članki v tujem znanstvenem stisku.

O mariborskem židovstvu bi opombarsko po Travnerju veljalo: »*Mnogo podatkov so mi dali dr. Danilo Herzog, deželni rabin in vseučiliščni profesor v Gradcu, dr. Lavoslav Šik, prvi predsednik židovske občine v Zagrebu in inž. Viktor Marpurgo, predsednik židovske občine v Splitu,*« namreč 1935. leta, pač tudi v slovenski vednosti, da je bil dve leti predtem izvoljen s 6 milijoni glasov na čelo nemške države šef nemškega nacionalnega partijno delavskega socializma, antisemitski kancler Adolf Hitler. Čistopasemska prireja se je ohranjala povsod tam, kjer je prevladal avtoritarni karakter, kakor ga je opisal tudi primeroma Th. W. Adorno, sicer pa tudi v *Anatomiji destruktivnosti* Erich Fromm...

– Problem strahotnega nasilja nad tudi pripisanim židovstvom se je pokazal v ljubljanski osnovni šoli, ki jo je obiskoval moj sinko: vrstniški nasilneži in kriminalni delikventi ter razredni pretepači so rabljevsko primeroma zvelkli mojega otroka na šolski klozet, tam so ga pretepali do krvi in ga stolkli v nezavest, obenem pa so ga žalili v psovkah jugosoldateske, da je Žid in da bodo izvajali nad njim holokavst in nas iztrebili, tudi so v straniščnem kotu zadaj napisali na papir šeleshamer posebne plakate z gesli, kaj bodo storili z mojim otrokom, ki da je Žid – situacija je pač skoro identična s časom, ko sta morala moja mamica Ana in očka Avgust Gajšek culo pobrati in so ju tudi samo s klofutami odgnali

tisti redarji s hakenkrojci na rokavnih trakovih in zastražene z drugimi zavednimi Slovenci v plombirane živinske vagone..., ampak takrat je bila vsaj vojna. Ko je namreč pretepen in omahel sinko priklamal domov, ni bilo najhuje, da so se otroci sodrge izživljali nad njim fizično, ker je pač manjše postave in se ni navajen pretepati, marveč so me zbolela vprašanja: »Očka, ali smo Gajški res Židje? Kdaj bodo nad nami izvajali holokaust? Kajne, da me ne bodo ubili?« in podobno. Povedal sem sinku, da se kaj takega ne bi smelo zgoditi, tudi ko bi bil židovskega rodu. Kot ponavadi se otroškim kriminalcem v šoli ni zgodilo nič, postsocialistična šolska oblast pa je ljubljansko ne le povezana med sabo, marveč se je izživljala še naprej ignorantsko. Tudi ko sem prijavljal pozverinjenost v osnovni šoli, se nikomur ni nič zgodilo – vse dokler nisem bil zaradi odkritega nasilja nad otrokom sinka prešolati – na šolsko klop so mu namreč označno z velikimi črkami napisali najsramotnejše vzdevke in psovke, pa tega nobena od tovarišic pedagoških delavk več kot mesec dni pred koncem šole še opaziti ni hotela, šele ko mi je sinko povedal, da res pišejo svinjarije na njegovi in edinole na njegovi šolski klopi z vodoodpornim flomastrom čez vso klop, sem se nekega dne, sprva nisem namreč niti verjel, da se lahko taka gonja in perverzija sploh dogaja, odšel v otrokov razred in res videl svinjski napis čez sinkovo celotno šolsko klop ter ukrepal – že naslednji dan so morali napis izsmirkati, ker z nobenim čistilom tudi tovariš pedagoški delavec, ki uči predmet tehnična vzgoja, v petem razredu ni mogel in ne ob pomoči šolskih snažilk napisa izbrisati s čistili in razredčili. Svo-

jat, ki bi brž izvajala pogrome in holokavst, tudi vse tisto pretepaštvo lahko razsaja na taki šoli še kar naprej, v vednosti pač, da itak nihče na šoli ne ukrepa. Pretepanje in zaničevanje sem javil rabinu v Trst, ki se je takoj odzval in mi pozitivno odgovoril, obžaloval je, da se kaj takega sploh še lahko dogaja. Na eni strani je država z vso znano represijo in zasliševalnimi metodami in s policijsko samozaščito, na drugi strani pa je judovstvo, četudi le pripisano s strani zlikovcev naši družini Gajšek. V tem vidim pravzaprav določno nasprotje med državo in civilno družbo. Razdiralne sile, ki delujejo avtoritarno v šoli in soseski, torej tudi na ulici, pa uničujejo najprej slovensko narodno identiteto, v nižji razrednosti malomeščanskega – tudi otroškega in mladinsko skrajno objestnega in nevarnega – nasilja odpravljajo naposled sleherni smisel civilne družbe. Protikulturna beda tako odgovarja na tisti slovenski kulturni kapital, ki ga zatrejo cinično že na začetku, največ pa ob meščuharski podpori in z mladinsko ter otroško razrepenčenostjo in jezavostjo, ko se v kontekstu nižje malomeščanščine dogaja zlo.

Na ljubljanski šoli, ki jo je šoloobvezno obiskoval moj otrok, dokler ga nisem moral zaradi krvavega tepeža prešolati le v drugo ljubljansko podobno okolje, so itak pozdravljali mimogrede z *Merhaba* in kvečjemu s psovko, tovarišice pedagoške delavke in pedagoški vodja šole pa niso ničesar zanalašč uredili. Ugotovil sem, da gre večinoma za pedagoško priseljeno komunajzarsko–pedagoško sproletariziranost in skrajno prostaščino, ki nenehno

občuteva nekakšno jugonostalgijo, kajpak tranzicijsko še iz obdobja, ko je lahko ljudsko tovariško miličništvo pač pretepal po diktatu jugokomunizma vse, ki so bili že otroško politično sumljivi. Med šolami obstajajo formalne vezi, ki se "statistično" ozirajo samo na zapisane ocene, nikakor pa na protididaktično poljubnost tovarišic in tovarišev iz pedagoškega večinskega (lumpen) proletariata, ki itak sposobnega otroka, podobno kot v Cerkvi, oceni ljubljansko negativno vnaprej, ga rafinirano in tiho obsodi s slabimi ocenami na ponižanje, le da bi se "pokazali" v oblastvenosti, kako da so v tovarišijah zadržani v zaposlenosti in kako so zlasti pedagoške vodje nastavljeni postkomunajzarsko. Obenem pa so tovrstni tipi okrutnega ravnanja in šolske oblasti itak anonimni in bolj s kanclajskimi fuksami lajavni, ko jim naposled ne preostane drugo "orožje" kot naklepno pripisovanje negativnih ocen sposobnim otrokom. Kaj naj pove vsem takim Ivan Brajdić *Z one strani Kolpe*, ko nahaja v *Slovenski poeziji: mladost in vitalnost*: »In Vladimir Gajšek vzkrikne z bolečino: 'Pusti me v hladni zemlji / mati mati / tako lepo je brez izhoda!' Človek je 'vržen' v ta svet osamelosti, toda strah, tesnoba, gnus, apatija in breptje so primarne lastnosti človekove biti dandanašnjega dne.«

Tako je zapisal Brajdić leta 1965 v zagrebškem *Telegramu*, kjer sem objavil pesmi na naslovnici in kjer so o mojem pesništvu pisali poleg Brajdića tudi drugi. Avtor je vzel moje zaključne verze iz **balade** *Edvard*, ki sem jo napisal štirinajstletnik, očaran z znamenito istoimensko škotsko balado: mrtvi sin govori iz zemlje

svoji lastni materi sinomorilki, da ji je odpustil. Posameznik je nemočno podvržen usodnosti nesmiselnega obstoja, meni Brajdić, nemočan je, da bi odkril zakonitosti takšnega stanja, ker so stvari češ v svoji potegavščini nerazumljive in neprimerne, kakor bi bilo možno pripisati koprskemu pesniku, ker » *'nesmiselno je zdaj prepirati se / kričati resnico, ' razlaga Gajšek. Še več, ta povesodnja otujenost kakor da je povsem razumljivo stanje današnjega človeka, in to je tisto, kar šokira, kajti, pravi Adorno, 'ne šokira tisto, kar je čudno, temveč kar je čudežno razumljivo samo po sebi'.* Očitno, če gledamo s te točke opazovanja, to ni poezija, ki se odziva na življenjske in človeške pojave in probleme zgolj s čuti in občutji, skoro impresionistično, marveč je to poezija, ki iščoča vsemu najgloblje smisle in vzroke, ko se muči z uprašnji človekove eksistence, hoče biti nasiloma dejavna, groba, drzna, imeti celo v tem svetu določno 'praktični pomen'. Dobimo vtis, da je sama zase rušilna, da v tem gnevu in uporu zavrača vse dotedanje vrednosti, razbija mite, podcenjuje vrednostne dosežke preteklosti. Pa vendar temu ni tako« in »Nekaj je gotovo: to ni poezija malodušja in vzdihovanja, sentimentalnosti in občutkov le osamelosti, le otujenosti, najsi pogosto zveni gorko in gnevno, skoro mračno. To je vendarle poezija svojevrstnega aktivizma.« In človek ob takih ugotovitvah pomisli brž na predvojno Katoliško akcijo in na spodbujanje pesmi. To velja za silovite, znamenite pesnike barde, med katere spadam, saj je bilo slišati moj pesniški glas pretresljivo, prešinjeno v srcu od neba do zemlje. V času osamosvojene države, ki se ni konstituirala več na slovenski literatu-

ri, je poezija menda odveč. Samo da ljubljanska postsocialistična šolska okrutnost sovпада pred iztekom tisočletja in ne glede na vse ugotovke o poeziji človekove smiselne dejavnosti, sovпада z negativno pedagogiko, ki daje oblast v osnovni šoli tovarišicam pedagoškim delavkam, tem pa človek tudi po najboljši volji ne more pripisati lastnosti učiteljice, podobno velja za moške zaposlene osebe. In se vprašujem, ali še velja za ljubljanske in mariborske razmere pred koncem tisočletja, kar je zapisal Brajdić leta 1976: *»In medtem ko so vstopili njegovi pesniški vrstniki v literaturo dokaj bučno, v slogu avantgarde – primeroma Tomaž Šalamun (1941), Vladimir Gajšek (1946) in še nekateri –, jim je Kuntner sledil tiho in skorajda neopazno.«* Zdi se, kakor da je po skoro tridesetih letih začetkov novega slovenskega pesništva čisto vseeno, kako se je kdo oglašal.

Mariborstvo in ljubljanstvo sta se zaprli vase kot docela samosvoji eksistencialni kategoriji, ki duha in poezije ne potrebujeta več – ne v kulturi ne v šoli. Dandanes še tega ni več opaziti, tukaj je svet zdaj brez poezije, je celo ljubljansko primestni svet grozavosti, ustrahovanja in vnaprejšnje postjugoslovanščine in svojevrstno preigrane, prefrigane, pretentane bizantinščine. Pol javno se oglašajo, toda v učilni zidani imajo lastno antiintelektualno moč, da označujejo. Seveda vem, da bo sčasoma vse bolj in bolj znano, kam so se tovrstni tipi uvrstili – nikjer ne smejo priti v javnost, kajti pedagoško uslužbenstvo dopušča in goji otroško zlo, primitivizem in ne ukrepa, ko se godijo v nebo vpijoče krivice. V mari-

borskem dojemanju pa ni bilo doslej toliko pomembno, ali si Žid ali ne, marveč je hotela imeti oblast vsakokrat pregled nad dogajanjem bolj v kulturi, kajpak z znanimi rafiniranimi "metodami" izsiljevanja, sprtosti in izigravanja. Kajti tem oblastem je šlo vedno na živce, če so obstajali med ljudmi odnosi upanja in ljubezni, prijateljstva in milosti, vednosti in znanja, prijaznosti in omike..., navzlic vsem zmotam ali odklonom, ki jih lahko pač nosi s sabo posameznik. In ravno posameznika odpravijo v imenu združbe, ki jo vodijo od šole do banke... Postboljševišтво je v Sloveniji še vedno formalizirano, a z drugimi predznaki.

Menda se uvršča med ljudi židovskega porekla Mišo Hochstätter, naš nekdanji fotograf in urednik na *Katedri*, čigar oče je imel nasproti kina Udarnik foto studio, vendar pri tem Mišu doma nisem videl menore ali simbolov židovstva, le vseprej zanimanje za popart in cvetlično otroško za kokakolo in Hessejevo *Siddharto* in indijska kadila in sadne čaje in za mirovniško študentsko gibanje, zlasti v okupaciji sovjetskega nacizma ob tankovskem vpadu v Prago leta 1968..., s fotografijo pa se je "dedno", kolikor vem, ukvarjal tudi Mišov mlajši brat Zoran. Maribor so fotografirali poleg teh dveh še živahno pripravljeni fotourednik *Katedre* Bogo Čerin, zglajeno mirni in urejeni Vlado Toš, mariborski pustni karneval je posnel prijatelj akad. slikar Zmagor Jeraj, ki je bil tudi vodja mariborskega Foto-kluba, *Večerova* novinarska fotografa, sicer zaresni Ptujčan Dragiša Modrinjak, ki je opremil mojo drugo knjigo *Pesmi* in je objavil prvi foto-strip ter Danilo Škofič. Med

mariborskimi fotografi se je uveljavljal tudi Tone Stojko, mož popevkarice Nece Falk. Med mariborske znane fotografe spada tudi stari prijatelj Mirko Japelj, ki je imel zelo rad opero in je fotografiral zlasti kulturnike in kulturne dogodke v Mariboru: v fotostudiu Japelj sta se fotografirala moja starša, tudi otrok sem se fotografiral pri njem z račko v roki, pozneje pa me je zastonj prijateljsko fotografiral za *Obraze*, literarno prilogo *Katedre...* – Mirko Japelj pa je bil uglajen, miren gospod, z njim sva se včasih ure in ure pogovarjala o mariborski kulturi, marsikaj mi je povedal, kako je bilo in kdo je kdo, čeprav niti enkrat ni izgubil živcev. Po teh zvezah v kulturi in vednosti o zgodovini smo bili skoraj docela oddaljeni od mariborskih občinskih oblasti.«

Urednik spletnega medija INTELYWAY Vladimir Gajšek ni opisoval teženj in uspešnosti, kako je prijateljica sicer z mariborskega učiteljišča Berta Bojetu, gledališka igralka in pisateljica, uspešno lahko postala Židinja, prav tako ni nizal prijateljevanj z dosmrtnim in zvestim židovskim prijateljem iz študentskih let Mladenom Švarcem in drugimi. V opisu mestnega okolja, v katerem je bilo primeroma mariborsko judovstvo živahno dejavno, je književnik samo pokazal, da so bili do izгона Judje neločljivi prebivalstveni ali socialno–narodni sloj tudi slovenskih mest.

3. – Temeljna družbena protislovja naj bi izhajala tudi iz razmerja samih kapitalističnih odnosov v nadomestkih razrednih nasprotij. Sodobna ekonomija, sociologija, socialna psihologija, socialna psihiatrija, socialna filozofija, filozofija zgo-

dovine, filozofija življenja, politologija, novinarstvo, zgodovina, jezikoslovje in druge družbene vede s pomožnimi vedami členijo pomen prehodnih obdobj v novoveških kapitalističnih razmerah, hkrati pa se v takšno družboslovno znanstveno–raziskovalno delo lahko vpletajo povrhu ideološki obrazci, vzorci, celo stereotipije, kar z več strani obeleži teoretske diskurze. Pelikanova zgodovinska študija tudi v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* obravnava po znanstveni metodi, a z osebno družboslovno razgledanostjo v širšem srednjeevropskem kontekstu, kako so se spremenila družbena in nacionalno odnosna razmerja v rasti industrializacije in družbenorazrednih nasprotij. Zgodovina akomodacije v cerkveni politiki ni stvar morale, vendar navaja misel prav k morali, o čemer je izrazil misli Alasdair MacIntyre v *Krščanstvu, Kratka zgodovina etike* (1966, NY) primeroma takole: »*Obrazci življenjskih oblik hebraičnega tribalizma, helenistične monarhije, rimskega imperialnega proletariata, Konstantinovih birokratov in še dolgi seznam njihovih naslednikov, rezultirajo v teologiji, ki nam lahko preskrbi široko paleto različnih stališč v etiki. Za dobo, kot je naša, ki si je neprestano prizadevala najti rešitev za svoje probleme v krščanski morali, se bo mogoče zdela kot olajšanje ugotovitev, da predstavlja celoten problem krščanske morale ravno poskus odkriti, kaj ta morala pravzaprav je. Za tisto, kar škofje in novinarji domnevajo, da nekje obstaja – če že ne na kamnitih ploščah, pa vsaj v materialu nedvoumne trajnosti – se ponavadi izkaže, da je tako varljivo kot past. In vendarle, ko govorimo o neki nepretrgani tradiciji in o posamični*

religiji, predpostavljamo nekakšno enotnost« in »Paradoks krščanske etike pa je ravno v tem, to je v dejstvu, da je le-ta vedno poskušala ločiti kodeks, ki naj bi veljal za celotno družbo, od proglasov, ki so bili naslovljeni na posameznika ali pa majhne skupnosti, ter je poskušala le-te ločiti od ostale družbe.« (št. 125, letnik XI, Ljubljana, 1992, 1005. str. in 1008. str.). Kadarkoli je bilo opravičevano obtoževanje drugih s predsodki ali versko-socialnimi ter (katoliško) političnimi stereotipijami, bi se bilo potrebno vprašati tudi v razredno-družbenih nasprotjih in po socialnih skupinah, ali so obtožbe temeljile resnično na krščanski etiki in morali. EP je študijsko v knjigi *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* pokazal, da obravnava Židov, prostožidarjev, liberalcev ali protestantov ni bila vselej moralno odprta, saj se je usklajevala v akomodaciji tudi z represivno državno političnostjo.

4. – Liberalizem naj bi bil ideologija razpadajočega industrijskega kapitalizma, v svoji filozofiji in sociologiji torej naj bi nasprotoval tudi – katoliški – vernosti. Tako naj bi bile tarče katoliške političnosti – naraščajoča industrializacija, pomeščanjenje odnosov, razredno nasprotstvo ob kultu dela in kapitala, liberalizem. V slovenskih razmerah, ki so se še pred 2. svetovno vojno mednarodno krepile v dejanski industrializaciji in kapitalu, je politični katolicizem nasprotoval grobi sili materializma, naraščajočega marksizma tudi v mladinskih vrstah, znanemu tradicionalnemu, večidel ateističnemu liberalizmu v Ljubljani,

naposled pa v predvideni socialni revoluciji, kjer naj bi se kmetsvo proletariziralo tudi na industrijsko proletarski način. Ker je bila enotnost fevdalne države v modernih časih že dokončno porušena, je preostajalo zgolj dejansko vdinjanje slovenstva vele-srbskemu unitarizmu in radikalizmu – kako nemočna pa je bila vladajoča sila jugoslovanske predvojne gosposke, se je potrdilo ob kapitulaciji prve Jugoslavije, ki je izginila s političnega zemljevida takoj ob napredujočih silah italijanskega fašizma, avstro-nemškega nacizma ter madžaronstva. Vsa bivša elita se je pokazala za docela nesposobno v državnem in državniškem pomenu vodenja, vse bivše dileme so se pokazale le za iluzorno vzpostavljanje oblasti nad slovenstvom. Toda *Židje, liberalci, protozidarji, protestanti...* so ostali še zmerom, hkrati ob Slovanih in katolikih predmet uničevanja, ki ga je razčlovečeno in v vojnih zločinih okupacije uničeval militarizem, utemeljen na "rasni teoriji".

Vprašanje, ki se postavlja tudi v poglavju *Židje, liberalci, protozidarji, protestanti...* EP, pa ostaja nedvomno še naprej in naprej šolstvo kot posebna veja oblasti in množična rast bojevniškega ali ateiziranega feminizma ter požensčenih moških, kar se kaže posledično še zmeraj v "otočkovani" izobrazbi ali v docela v vsem šolskem sistemu otočkovanih šolskih uspehih: od osnovne šole, gimnazije in srednjih šol do univerze. Ne gre za razkorak med krščansko vero in tako imenovano znanostjo kot naravoslovjem, marveč za vzpostavitev vsakokrat novega kačurstva in ferjanstva v slovenskem šolstvu, kjer so vnaprej zaznamovani že šoloobvezni otroci,

ki ne kličejo osnovnošolskega zaposlenega osebja za "tovarišico" ali "tovariša" *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* po metodi udbe in jugoboljševizma sicer nikjer na papirju, vendar v vsaki razredni osnovnošolski praksi. Predsodki in izgredi so znotraj javne šole vasezaprti, kar ne dopušča, da bi tudi jasneje ločevali medsebojne šolske odnose in določali odvisnost medsebojne šolske oblasti v nadaljnjih medsebojnih vplivih. Zato tudi šolskega nasilja ni mogoče označiti kot bolj nevarno od državno represivnega, socialnega, ekonomskega in zlasti političnega nasilja. Časi, ko so lahko očitali slovenskemu izobražencu nekakšno "židovstvo" v mahničevskem dogmatizmu, se zdijo smešni kot v risanki, saj z "brezbožnim šolstvom" enakovredno deluje v *šolskem letu* še ves verouk, vsaj do svete birme oziroma do končane osnovne šole. Kadar šolske oblasti z občinarsko oblastjo napadejo katerokoli označeno družino, ki je označena še kot katoliš verna povrhu, se bo nad šoloobveznim otrokom izživel tudi kaplan, kaj šele katoliška skavtska organizacija z znanimi represivnimi postopki in s prepovedjo članstva v organizaciji že dvanajstletniku, ki je označen, čeprav po lažnih obdolžitvah ali krivosumno, pa vendarle. *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* so skratka lahko del političnega katolicizma, vendar šele v smislu razporejene oblasti, ki se lahko izvaja že v farovžu in osnovnošolskem razredu: kajti presežnost bivšosti je dosegla stopnjo, ko se kažejo znaki mestne moči in zaposlenosti v smislu, ko se verske ideje mešajo celo z new-agevskimi vdori ali z vsaj 30imi in več "verskimi skupnostmi". Vsaj v samostojnih slovensko-državnih razmerah se več ne pojav-

lja vprašanje "antisemitizma", razen ko gre za mladostniško modo obritoglavcev in skinhedsko ideologijo, ki se ne opira v nemščini ali italijanščini na ideje proslulih destrukcij, marveč se zgleduje bolj po nasilni modi človeške pasme, ki naj se kaže zlasti v nekakšnih "vojaških" uniformah ali v škornjih.

5. – Ko EP v 5. točki poglavja *Židje, liberalci, prostozi-darji, protestanti...* (ibid., 103. str.) meni, da je treba čle-niti pravzaprav mahničevski odnos do nacionalne ideje, tudi pravi: »*Nacionalizem je bilo potrebno umestiti v sistem (vrstni red) ideoloških norm in mu z že prikazanim ekskluziviz-mom odrediti točno določeno mesto ('samo katoliški Slovenec je pravi Slovenec'). Ta strategija je v bistvu sledila prvi, po kateri naj bi 'nacionalizem presegli z versko idejo' . V tem kontekstu pa je imel antisemitizem (pri Mahniču) tudi svojo vlogo v konkret-nih, politično–aplikativnih zamislih.*« (ibid., 103. str.). EP ne pove, kakšna je bila *politična usoda* Antona Mahniča in ali je v slovenstvu sploh še lahko imel kakšno vlogo, ko je bil prestavljen iz slovenskega okolja v hrvaško. Gre za znano vzvratno učinkovan-je ali za ostrakistično povračilo, ki tistega obsojajočega naposled tudi sámo obsodi in izžene. Ne gre le za vprašanje, komu se je hotel primeroma Anton Mahnič s svojim političnim dogmatiz-mom prikupiti, saj je prišel zavoljo svojih vasezaprtih prepričanj v določni spor celo s papeškim glavarstvom, marveč kakšen povrat-ni učinek je imel radikalizem političnega duhovnikovega prepriča-nja, ker se je naposled kot skrajnost tudi sam "liberaliziral". Ne le,

da se tovrstne – politične – skrajnosti privlačijo ali se poenotijo, ampak delujejo vsaka s svoje strani v določni dobi ideološko skoraž enako.

V času monarhij je še lahko obstajal politično večstrankarski sistem, medtem ko v dobi totalitarizmov in diktatur prevlada enoumje le ene, vladajoče politične partije, podprte s surovo in vsemogočno politično policijo kot – tajno – državno policijo, z birokracijo in vojsko. Slovenski socialistično–samoupravni režim je bil skupaj z jugoboljševizmom tak, da se ni več spraševal, kdo naj so *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti*, marveč je proglašal in javno razglašal tudi s političnimi sodnimi procesi na odvisnih sodiščih za notranjega sovražnika vsakogar, ki ga je kot takega označil. Pregon in uničenje sovražnikov socializma je bilo vnaprej postavljeno stališče kaznovanja in oblastniškega obnašanja že v malomeščanskih okoljih: duhovščina je bila proglašena vnaprej in po krivici za znanilce političnega katolicizma ali za državno sovražnost. Značilno za katoliški radikalno spolitizirani odnos je bilo, da je v večstrankarskem sistemu že v času stare Avstrije *javno* obsojal pojav socializmov in brezboštva, pri čemer je uporabljal antisemitske predsodke v duhu časa, ne pa v resnici Cerkve. Vse politične stranke, tudi krščanske, krščansko demokratske, so lahko po svetu zaradi zgodovinskih razmer formirane po javnem interesu, slednji pa ni vselej stvar razuma, marveč splošnega ljudskega razpoloženja in oblastne moči posebej. Vendar odgovori v tem kontekstu na anketo *Celovškega zvona* pesnik in znameniti

esperantist Vinko Ošlak iz Celovca na vprašanje – *Zakaj se je uradni katoliški tabor kljub vsemu prejšnjemu teoretičnemu ukvarjanju z marksizmom znašel politično depasiran, ko je stopila v igro Komunistična partija Slovenije?* - takole: »*Katoliški tabor s tedanjim cerkvenim vodstvom na čelu ni doumel temeljne razlike med pojavom komunističnega in nacističnega totalitarizma. Medtem ko izvira nacionalni socializem iz ciničnega pogleda na svet in je teleološko negativen, saj je konceptualno zločinski, izvira socialistična vizija Marxove tradicije iz eshatološkega pogleda na svet (vera v končno zmago razuma, pravice in lepote), kar pomeni, da je teleološko pozitiven in tako v globalnem sorodstvu in zavezništvu s tremi monoteističnimi verstvi: judovstvom, krščanstvom in islamom. Nacizem je apriorni zločin, komunizem pa je huda zmeta, ki spodbudi zločin šele na nivoju prakse, pred čimer pa tudi kristjani niso bili obvarovani v svoji dolgi zgodovini.*« (Celovski zvon, 50, letnik XIV, Celovec, 1996, 78. str.). V tem primeru so poglavno Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti... bili obsojeni s strani nacizma in komunizma, pa tudi preganjani in uničevani.

EP ne omenja, kako je po sesutju komunistične jugoslovanske diktature in ne navaja stereotipov skrajnega in udbaškega sovraštva zoper sveto katoliško Cerkev, ko je oblast uničevala ne le slovensko katoliško in humanistično inteligenco, marveč je preprečevala sleherno politizacijo katolicizma.

6. – **Zato vpelje v 6. točki poglavja *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* mnenje:** »Politične stranke in druge 'neplodovite naprave' (Mahnič) naj bi povzročale 'volitvene borbe' (Mahnič) in podobne posledice in bile zato popolnoma nepotrebne. Ko postane očitno, da je vstop v pluralni politični prostor nujen, pa se pričinja hitra politična organizacija.« (ibid., 103. str.). Tovrstna tipična socialistična iluzija o pluralnem političnem prostoru naj bi se dogajala tako rekoč v brezrazredni družbi, ko država mahničevsko odmre s svojimi volitvami in političnimi strankami kot neplodovitimi napravami.

7. – **Iz tega logično sledi 7. točka poglavja *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* takole:** »Nasproti parlamentarizmu se (kot optimalno družbeno ureditev) najprej postavlja monarhijo, pozneje stanovsko in končno v (v 30ih letih 20. stoletja) korporativistično družbeno ureditev.« (ibid., 103. str.). V slovenskih razmerah ni bila možna lastna monarhija, saj so vladali Slovincem do leta 1991 le tuji oziroma tuji monarhi ali fevdalci. Vprašanje o možni postmoderni slovenski kot novi lastni monarhiji se zdi bolj kone iluzorna stvar, saj ne more Republike Slovenije tako rekoč podedovati nihče. Tako imenovana korporativna družbena ureditev ni dopuščala posebej politične svobode, marveč je bila korporativna prav v smislu lastnih zagotovil, da obstane določna politična partija na oblasti in da se država podredi scela ideologija prav vladajoče politične partije. Državne diktature v poznih 30ih letih 20. stoletja, od Caudilla Franca do Hitlerja, Mussolinija

ali Stalina ter drugih državnih vodij, tudi kraljev, ki so, kot jugoslovanski, vzpostavili oktroirano ustavni režim tako, da so si državo podredili, so delovale večidel stereotipično z mnogoterimi predsodki, vse do izvrševanja najhujših vojnih zločinov. Zlasti nacionalistične ali socialistične težnje, da bi Rimskokatoliško cerkev potisnile v območje državnega kolaboriranja z zločini, kljub mnogim krščanskim mučencem, so ostale le javno prizadevanje, da bi se krepila sebilastna izvršna moč in da bi morala zdrsnila v kaoidnost, v politično afektivnost ali shisteriziranost in masovno ljudskost.

8. – V razmerah totalitarne države je bil tisk z radijskim oddajanjem vred podvržen agitaciji in propagandi. Goebbelsovski model je tekmoval v agitaciji in propagandi s stalinskim sistemom "obveščanja" in javnih laži, ki so jim kolektivno verjeli. V tem smislu navede EP v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti... tudi vlogo javnega tiska v 20. stoletju takole:* »8. *Enako se politični katolicizem odziva na pojav 'židovskega tiska' in njegovo 'ustvarjanje javnega mnenja', ko pa spozna politično in propagandno vlogo tiska in javnega mnenja, začne z lastno organizacijo.*« (ibid., 103. str.). Kateri naj bi bil v Sloveniji sredi 20. stoletja "židovski tisk", EP ne pove, saj se ne ve, da bi lahko katerakoli židovska organizacija posebej izdajala svoje politično glasilo, posebej prav v imenu židovstva. Res pa je, da so mnogi med glasbeniki, fiziki, šahisti, časnikarji, tudi med likovniki in

literati svobodnega poklica bili v evropskih državah prav Židje – poleg borze, banke, trgovine. Židje so bili resnično večinoma *neodvisni časnikarji*, ki so se ukvarjali z *javnim mnenjem*, vendar brez posebnih verskih ozirrov.

Politične kampanje v javnem tisku so bile in so še zmerom različnih državah različne, glede na varovanje zasebnosti in pravic do zasebnosti. Zakonodaja, ki se nanaša na varovanje zasebnosti, bi naj svobodo in demokracijo objav zagotavljala z upoštevanjem pravice do zasebnosti, čeprav so se časopisi vedno kot vroči medij zanimali za škandolozno kroniko. Kadar se je tisk loteval duhovniškega ali redovniškega življenja v zasebnosti, ga je zanimal ne le pomen vprašljive celibatornosti in seksualnosti, ampak zlasti vprašanje, koliko je duhovščina v svojem funkcioniranju javna. Cerkvenega *tiska* pa ni nikoli mogoče uvrščati v tako imenovani rumeni tisk.

Treba je samo pogledati primeroma imena glavnih in odgovornih urednikov dnevnikov, tednikov, mesečnikov (tudi študentskih glasil) v obeh Jugoslavijah, ki jih ni veliko, saj so bili postavljeni na ta mesta vedno politični izbranci in politični partiji, sicer še simpatizerji, pa se brž razvidno pokaže, katere sociopolitične grupe so urejale javno mnenje. Celó v Republiki Sloveniji je bil zame-njan glavni urednik dnevnika Večer Milan Predan, soliden žurnal-ist in urednik, z dopisnico mariborske agenture ljubljanskega *Dela* Štrucovo, brž potem, ko je Maribor "obiskal" bivši šef sloven-ske komunistične partije in tedaj aktualni državni predsednik

Milan Kučan. Vsaj v mariborskem javnoobjavnem okolju so garniture občinarstva zamenjevale uredništva, posebej tudi povrhu na Založbi Obzorja, na dokaj okrutne načine in z javnimi škandali, z nastopaštvu ter z zvezo komunistov, z borčevsko organizacijo in transmissijsko socialistično zvezo ali z določnimi tipi oblastnikov v ozadju.

Oblast so v javnosti tvorile torej tako imenovane "družbenopolitične organizacije" (zveza komunistov, zveza borcev, socialistična zveza delovnega ljudstva, zveza socialistične mladine, zveza sindikatov), direktorji podjetij (to je nekakšni magnati na čelu sestavljenih organizacij združenega dela) in bank ter javni tožilci, izza javnosti pa udba, vojska, psihiatrija, "psihologija" in zakrinksana "strokovna" svetovalna služba, ki je bila pripravljena delovati zahrbtno. Rimskokatoliška cerkev je bila pod komunističnim režimom povsod zamolčano izključena in zaničevana, prav tako očitni verniki, medtem ko se je normalno verstvo vsaj o velikih ali zapovedanih praznikih vedno, kljub nagajanju države, zgrinjalo v cerkve – v mestu in na vasi. Judovstva ni bilo čutiti po vojni v slovenstvu pravzaprav nikjer – le tu in tam so se proglašali za "Žide", celo za "prostožidarje" nekateri, ki pa se niso posebej pokazali v javnosti, nedvomno pa ni bil nihče med glavnimi uredniki v slovenskih javnih občilih judovskega rodu. Časniki in elektronski mediji so v Jugoslaviji redno poročali ne le o jugoslovanski vrhuški, marveč so bili tudi trobila občinarskih komunistov v celem – tako imenovana glasila republiških konferenc socialistične zveze

delovnega ljudstva so bila urednikovalsko strukturirana po moči kompartijske volje in tako imenovanih cenzorskih avtomatizmov samoupravljanja.

Dasiprav je Pelikanova magistrska predelana naloga kot samostojna knjiga *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* izšla pri uredniku Andreju Brvarju ali pri za založbo odgovorni Pavli Peče, v Založbi Obzorja Maribor, 1997, je natisnjenih 152 knjižnih strani namenjenih vsemu slovenstvu, ne le mariborstvu postmoderne dobe. EP je v omenjeni knjigi presegel ne le mariborsko provincialnost, ki se je skrila za obzorja duha, ampak tudi predsodke, ki so prevladovali v tiskani ali javni besedi na Slovenskem zoper *Žide, liberalce, protozidarje, protestante...* EP že v *Predgovoru* v svojo, Alenki posvečeno knjigo (v Novi Gorici, maja 1997), med drugim zategadelj ugotavlja: »*Ob teh bolečih ugotovitvah poudarjam le še to, da je ves razvoj, ki je pripeljal do sodobnega stanja, zgodovinsko pogojen. Vsakdo, ki odklanja zgodovinsko delo slovenske duhovščine, češ da je v celoti negativno, dokazuje, da nezgodovinsko presoja slovensko preteklost, kajti njene zasluge za razvoj slovenske kulture in za narodni prerod so v resnici neprecenljive.*« (ibid., 8. str.). O zgodovinski pogojenosti vsega prebivalstva na Slovenskem pričuje Pelikanova *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* dovolj izčrpno, z dokazili utemeljeno in dokumentirano, da se je prilagoditev v preživetju slovenstva dogajala evropsko in svetovno. Pelikanova *Akomodacija ideologije političnega kato-*

licizma na Slovenskem je ena izmed redkih zgodovinskih knjig, ki pozna slovenski narod kot svetovni narod. Tako je tudi Pelikanova *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, v latinsko imenovani knjižnici mariborske založbe *Documenta et studia historiae recentioris XII*, znova osvetlila in opredelila pomen nacionalnih odnosov, parlamentarne demokracije in suverenosti ljudstva ter je analizirala določne rasne in druge stereotipije politične vrste, ki so razvidne spet sicer v pojavih svetovnega neonacizma, neofašizma in neokomunizma. Docela so odklanjali slovensko duhovščino, evropejstvo, kulturnost in krščanstvo le samoupravni socialistični tepci, ki so vladali v samozadrtosti po diktatu jugoboljševizma, tako imenovano "novejšo zgodovino" pa so narekovali v enournem pisanju zgodovine z le vnaprej izbranimi ali odrejenimi dokumenti. Ob preimenovanju jugoslovskega in slovskega socialističnega samoupravljanja kot jugoboljševizma v tako imenovani "liberalizem" se odpira s Pelikanovo zgodovinsko odprto študijo tudi problem etosa. To je opisal v krščanskem smislu Janez Juhant v spisu *Razpotja slovske družbe ali zakaj ne liberalizma?*, z navedkom govora papeža Janeza Pavla II. v ljubljanski stolnici, ko je določil tudi zgodovinski okvir krščanskih temeljev in nasprotja novoveške družbe, postkomunistično družbo z gosarjevsko krščansko pravičnostjo, nadalje liberalistično oziroma libertinsko pravičnost, z ugotovitvami o tradicionalnem modelu pokorščine kot zgodovinske usedline Slovscev, kjer pa je o liberalizmu in krščanstvu zapisal, kot velja tudi za EP: »Zaradi nepripravljenosti kristjanov in drugih nekrščanskih

vodilnih družbenih slojev je kriza tridesetih let omogočila diktature fašizma, nacizma in komunizma, kajti občestvena preureditev družbe, kot jo je zahteval Andrej Gosar, se ni posrečila. Pri nas sta vojna in revolucija za dobrih 50 let zavrli razreševanje the vprašanj in onemogočili nadaljnji demokratični razvoj družbe.» (št. 179, letnik XVI, 1997, Ljubljana, 146. str.). Po tej plati je Pelikanova *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* tudi ostra kritika sicer uveljavljenega in uradno doktrinarnega bivšega historičnega materializma (histomata), ki je ideologiziral preteklost tako, da je povečeval samoupravni socializem, zaničeval pa vse ostalo. V tej kritiki se je oprl zgodovinar EP na zgodovinarja Boga Grafenauerja, s čigar pisanjem v Kocbekovem *Dejanju* leta 1939 se avtor povsem strinja.

Širše je potrebno zgodovinsko razumeti, da so se razmere s strani katolištva do nacionalnega vprašanja in židovstva bistveno spremenile. Celo več, v verski zapostavljenosti so Židje soglašali s Cerkvijo na Slovenskem po vojni, ki jih je dobesedno iztrebila, pripravljala pa je dokončno rešitev celo slovenskemu narodu, vse do zloma komunizma in do razkritja "skupnih jeder" v izvajanju izobraževalnih programov jugoboljševiške diktature. Značilno za razpečavanje tiska in radio v slovenskem socialističnem sistemu je bilo, da se ni pojavljala tematika *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...*

Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem, posebej pa v poglavju Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...

govori o zgodovinskih dejstvih stereotipij in ideologij, ki so vplivale svetovno, evropsko in slovensko na dejanske razmere, v katerih se je lahko pojavljal tudi antisemitizem. Čer pa se ozremo po radikalizaciji judaizma, lahko navedemo Petra de Roso, ki v *Mitu o Jezusu, Krščanstvo – religija mitov*, radikalizira Jezusa kot Juda takole: »Obstaja še neka neizpodbitna resnica o Jezusu, za katero se kristjani le redko zanimajo, namreč, da je bil Jud. Bil je pobožen, obrezan in izredno judovski Jud. Njegove zadnje besede so bile judovska molitev, vrh tega uporniška molitev. Kristjani pozabljajo, da je krščanstvo judovski dialekt (različica judovstva), kakor je jezik jidiš nemški dialekt. Osredinjajo se raje na nekega Jezusa, ki je, prvič, zaradi časti Nejud, in drugič, Bog, neskončen in vseveden. Toda tudi če se izrazimo tradicionalno, je bil sin Boga, ki je postal človek, torej Božji Sin, ki se je rodil v določeni rasi in ob določenem času. 'Jezus' je judovsko ime Ješua (Bog reši). Kristus ni njegov priimek, marveč njegov naziv; je grški ustreznik besede 'mesija', judovske besede za 'Božji Maziljenec'. Pomagalo bi nam, če bi mislili na to, da je bil Jud in da je naša religija kult nekega Juda, če ga ne bi imenovali Jezus Kristus, ampak Ješua Mesija. Ne obotavljamo si reči, da je Boga rodila Devica in da je umrl na Golgoti; ne rečemo pa radi, da je bil Božji Sin pobožen, obrezan Jud. Jezus je bil Jud in zato ni bil antisemit. Nasprotno, na osnovi nekaterih njegovih bolj drastičnih izjav bi ga lahko obtožili, da je bil nasprotnik Nejudov.« (NoR, 174-175, letnik XV, Ljubljana, 1996, 168. str.). Radikalizacija Jezusa Kristusa kot Juda po poreklu, namreč iz Jesejeve

korenike, predstavlja zagovornikom kateregakoli krščanstva le izrazit izgovor, da je bil Božji Sin menda samo in samo ubogi človek: a prav ta neznatni, ubogi človek, izdan in križan, rojen v betlehemski staji, brez stalnega premoženja in bivališča, je postavil Cerkev, pa naj se P. de Rosa in drugi sklicujejo še tako na nekakšno rimskost Janezovega evangelija in apostola Pavla. Tudi katoliško idejniziranje, ki je bilo antisemitsko, je v duhu časa opuščalo Božjo podobo Kristusa Kralja, s čimer je pristajalo na druge, tudi na tipično politikantske stereotipije. Peter de Rosa glede na akomodacijo samega judovstva preostalemu svetu nadaljuje: *»Po današnjih merilih bi Jezusove besede lahko označili za rasistične. Jezus je bil človek, ki je globoko veroval v Boga Očeta, človek, ki je gojil nesporna rasistična nagnjenja (celo predsodke). Njegov Bog je bil Bog Abrahama, Izaka in Jakoba, ki je Izrael izbral izmed vseh narodov na zemlji. Če bi se Jezus vrnil na zemljo, bi prej zavil v najbližjo sinagogo kot v Petrovo cerkev v Rimu, v westminstrsko opatijo ali v kölnsko katedralo. Prej bi si ogrnil jarmulko in molilno ogrinjalo kot mitro ali papeško tiaro. Najbolj pa ga ne bi presenetilo, da je med njegovimi učenci tako malo Judov, marveč da je svet, v katerega se vrača, še zmeraj kot takrat. / Spričo dejstva, da Jezusovo rojstvo deli zgodovino Zahoda in da Vanj verujejo milijoni Nejudov, zvenijo nenavadno besede mnogih modernih judaistov, češ da v Jezusovem sporočilu ne vidijo nič originalnega. V celoti Ga poznajo iz svojega Svetega pisma in drugih judovskih spisov tistega časa.«* (Nova revija, ibid., 168. in 169. str.). V prevodu je bilo treba pisati oznako

Boga itd. z veliko začetnico, ker se drugače ne bi vedelo, ali govori P. de Rosa o krščanstvu kakor o kakšni mnogoboški poganski mitologiji, ki še ni preseгла stopnje animizma ali šamanizma. *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* vsebuje kontekstualno radikalizacijo judovstva v katoliško političnem, a tudi v marksističnem in nacističnem pojmovanju, do česar pa ima EP docela zgodovinsko kritičen odnos.

Naposled se je bilo potrebno ozreti v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* še po evropskem šolskem sistemu, ki je bil povsem odvisen od države. V moderni družbi Cerkev ni imela niti sredstev, da vi vzpostavi lastno cerkveno–državno šolstvo, marveč je opravljala duhovščina z redovništvom vred kvečjemu šolski verouk. EP gotovo ni mogel nanizati verjetno najpomembnejše in najbolj razširjene veje oblasti, ki ima nadzor nad družino, torej ni mogel povedati resnice o socialističnem ali nacističnem šolstvu. V komunistični jugoslovanski državi je bila tudi Teološka fakulteta izključena – od leta 1952 naprej – formalno in dejansko iz Univerze v Ljubljani, teologi pa so veljali še celo manj v samem šolskem sistemu kot Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti... Celo več, Univerza v Ljubljani se je pred zlomom komunistične diktature na Slovenskem morala imenovati po logorejnem slovenskem, a jugoboljševiškem firerju Edvardu Kardelju, po najožjem maršalovem sodelavcu. Tudi SAZU je bila v celem podrejena kompartijskemu vodstvenemu posredovanju, nastavila je vdin-

jajoče se akademike, saj je sprejela že po vojni v svoje častno članstvo četrpismene "poklicne revolucionarje". A v takšnem zgodovinsko zasuknjem kontekstu je mogoče omeniti *Histerezo tisočletja* Jeana Baudrillarda: »Če je o nekem dogodku že kaj določnega – o tem, kaj naj ga določa in ima zatorej svojo zgodovinsko vrednost – potem je to dejstvo, da je nepreklicen, da je v njem zmeraj nekaj, kar presega pomen in interpretacijo. Vendar pa je nekaj natančno obratnega od tistega, kar vidimo danes: vse, kar se je zgodilo v tem 20. stoletju v zvezi z napredkom, osvoboditvijo, revolucijo in nasiljem, bo usak hip revidirano, in revidirano bo na boljše.« (NoR, 202–203, letnik XVIII, Ljubljana, 1999, 8. str.). EP, ki zagotavlja, da je *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* bila napisana dokončno leta 1994, se ni približal niti v referenčni literaturi milenarističnim ozirom, marveč je vprašanja zgodovinsko obravnaval v smislu obravnavane tematike, čeprav tudi širše. Pelikanova *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* je napisana zunaj "šolske" zgodovine, čeprav obravnava prave šolske primere idejnih vplivov na zgodovinska dogajanja in obratno.

Kritična Cerkev je že pred 2. svetovno vojno na Slovenskem ugotavljala: »*Brezversko šolo je potrebno ponovno iztrgati iz rok države in brezbožnega ministrstva, sicer pa organizirati lasten vzgojni sistem.*« (ibid., 103. str.). EP pojasni v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...*, da je bil – slovenski in jugoslovanski – šolski sistem v izvajanju izobraževalnih programov že

pred vojno brezverski, torej povsem ateiziran ali zunaj evropske krščanske kulture, celo več, državno vodstvo je vplivalo na vzgojo in izobraževanje novih rodov po "brezbožnem ministrstvu", od katerega je bilo tudi vse šolstvo docela odvisno. Znotraj take nevzdržnosti in razvrednotenja izobraževalnega sistema naj bi bila Cerkev primorana "organizirati lasten vzgojni sistem", namreč župnijsko in zakristijsko, saj v rokah države in brezbožnega šolskega ministrstva ni nikakor mogla vzpostaviti svojih vzgojnih načel ne kateheze.

Etika niti v socialnem smislu ne more uresničevati zgolj kolektiva z abstraktnimi osebami, ki so oštevilčeno "šolani" in po programu izvajanja izobraževanja oštevilčeno uspešni v statističnih zane-marljivih pregledih, marveč mora upoštevati posamičnikovo življenje in dostojanstvo. Brezverska šola se je uresničila scela šele v komunizmu, ko je slovensko šolstvo bilo podrejeno ne le štafeti mladosti, ampak je kolaboriralo z udbaškim režimom ter je samo postalo odločna veja oblasti, ki ima popolni nadzor nad otrokom, mladostnikom in družino. Brezverska šola je uveljavljala že v obdobju italijanskega fašizma, nemškega nacizma in madžarons-tva na Slovenskem ne le protislovensko šolsko politiko, marveč je zaposlovala tudi učiteljstvo, ki naj bi prevzgojilo slovenske rodove v akomodacijo ideologije – to se je posrečilo šele socialistični federativni diktaturi, ki je z velesrbstvom dejansko presešla tudi slovenstvo ali slovensko šolo, namreč z namenom, da bi s skupnimi jedri v izvajanju izobraževalnih programov dosegla izničenje

ali kulturno izginotje slovenskega naroda. Brž ko so dobile šolske oblasti popolno moč, so jo izvajale po tovarišijah podobno kakor proti Židom, prostozidarjem, protestantom, liberalcem, vendar slovensko dodatno še proti katoliškim družinam, kar se ohranja kot moč oblasti in preprečevanja sposobnih še v 3. tisočletju. Prav (post)socialistična šola še kar naprej zganja kult industrijskega dela, obenem pa čuva svoje kataloge znanj, ki so javna skrivnost in nedostopni. Uvajanje vsepovsodišnje šolske vistousmerjenosti, znane šolske glajhšaltunge, predstavlja zgolj nadaljevanje posegov že osnovne šole nad družino in *šoloobveznim otrokom*. Neformalni naziv po nacistično–komunističnem vzorcu "tovarišica" ali "tovariš" se je ohranil prav v slovenski osnovni šoli tudi po zlomu jugoboljševizma ter je neformalno obvezen posebej v slovenski osnovni šoli, ki jo vodijo bivši članice in člani zveze komunistov, vpliv pa imajo odločilno že v osnovni šoli bivše partijske sekretarke osnovnih organizacij zveze komunistov ter partijske tovarišijske aktivistke, ki predstavljajo feministični kolektivizem nad šoloobveznimi otroki in posebej nadzorovalno tudi nad družinami. Kjer otrok ne bi nazival razrednika/razredničarke ali članov oddelčnega šolskega zbora le "tovariš" ali "tovarišica", tudi če ga tako pripravijo doma starši, ga bo oddelčni zbor z razrednikom in vodstvom šole ne le preganjal, marveč bo mu vnaprej preprečevanje napredovati iz razreda v razred. Šolski titoizem je v slovenski osnovni šoli dovolj živ, da izvaja represijo nad vernimi in liberalnimi učenci, ki ne sprejemajo niti vistousmerjenosti in izstopajo že po oliki nad glajhšaltungo, ker niso tekmovalno skrajno brez-

obzirni, po drugi plati pa jih doma vzgajajo slovensko in v spoštovanju do lastne zgodovine in narodne tradicije. Ne le, da je tudi postmoderna že osnovna šola v Republiki Sloveniji itak docela po kontinuiteti socialistične revolucije in titoizma brezverska, ampak deluje obenem kot državna kolektivna oblast z brezbožnim ministrtvom na čelu – deluje pa razredno in zgolj kolektivistično, torej po načelih še vedno diamatsko postavljene in histomatsko podgrajene ideologije oziroma v imenu nekakšnega znanstvenega socializma. Kdor se tovrstnemu šolskemu režimu upre, nosi najtrše posledice, ki se vežejo tudi na policijski in sodni pregon, vsaj s poskusom, da se otroke staršem odvzame, civilnodružbeno pogumne starše pa po krivosumnih in lažnih obdolžitvah za dolga leta zapre. Brezverska šola vzpostavlja že v osnovnošolskem razredu razrednega ovaduha, s strani tovariša razrednika določenega učenca, ki mora ovajati, za nagrado pa dosega tak vdinjajoči se učenec boljši šolski uspeh ter se upošteva tudi starše takega učenca. Obenem razrednik že v osnovni šoli, če je le mogoče, pred vélikimi cerkvenimi prazniki tudi najraje kaznuje vernega učenca ter pošilja staršem na dom priporočene opomine ter tako imenovane disciplinske ukrepe, katerih obrazložitev je večidel ne le iz trte izvita, ampak do abotnosti pretirana ali kar nelogična, tako da je krivičnost kot vodilo brezverske šole, v odnosu zlasti do vernega učenca, povsem očitna in uresničena. Večidel verni otroci itak zaradi oportunitizma pustijo Boga v šolski garderobi, popisani z zmerljivkami in jugopsovkami, pred razrednikom pa se o obisku svete maše ali verouka itak ne govori. Vernega učenca lahko razre-

dnik tudi segregira, ga vseskozi in v vsem šolskem letu postavi v oslovsko klop, ga izloči od drugih – v svoji primitivnosti pa izjavlja staršem, da šoloobveznega vernega otroka samo nekako "distancira". Šolska segregacija slovenske brezverske – osnovne – šole v republiki Sloveniji ni le razčlovečena, ampak je tudi primitivno osorna in nima z načeli pedagogike ničesar skupnega, prav tako ne z metodiko. In ker v taki šoli tudi cerkev ne organizira lastnega vzgojnega sistema, se že v osnovni šoli vzgaja očitno vzgaja hinavce in izdajalce prijateljev, hkrati skrajno medsebojno brezobzirne "tekmovalce", ki si prizadevajo samo in le za čimveč doseženih točk. Vsa postsocialistična osnovnošolska klavrnost in amoralnost ter svetovalna strokovna ali kaznovalna okrutnost se v republiki Sloveniji obnaša kot brezverska šola, ki izvaja tudi obstoječo postkomunistično vladno politiko in je v rokah države ter brezbožnega ministrstva. Ko je EP v 9. točki poglavja *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* omenil brezversko šolo, je pokazal, da je že v predvojni in unitaristični Jugoslaviji morala biti šola ne le brezverska, ampak tudi odvisna od brezbožnega šolskega ministrstva ter v rokah države.

9. – EP v 9. točki poglavja *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* pa ne omenja, da so že v stari Jugoslaviji primeroma ob veroučnih urah v šoli bili Židje prosti tovrstnega pouka in niso sodelovali pri verouku, saj je bilo uresničeno načelo spoštovanja druge vere ali drugega verskega prepričanja. Tudi so nekrščenim otrokom

pravili pejorativno "judek"... Židje so bili v starojugoslovanski osnovni šoli na Slovenskem avtonomni in jim v šoli ni bilo treba sodelovati pri šolskem verouku, pa so bili vendar sprejeti med drugimi učenci. Šele nacizem in komunizem pa sta vpeljala ob strogem nadzoru nad šoloobveznim vernim otrokom in družino tudi notranjo šolsko segregacijo, ki traja še celo v času po zlomu jugokomunizma in v samostojni suvereni slovenski državi. Ne le, da je šola trdno v rokah države ali vladne moči izvrševanja, ampak predstavlja tudi sama – v feminiziranem kolektivizmu raznarodovanja – posebej državo v državi. Zoper tako šolo si starši niti izreči ne upajo kritike, bodisi ker ima vsaka šola tako imenovani "svet staršev", izvoljen po selektivnem principu pristaštva, sicer pa preprosto zato, ker so ravno starši – noben roditelj pa ne želi slabo svojemu otroku, da bi ga kot šoloobveznega uničila šola s strogimi ukrepi, tudi ob pomagaštvu organov pregona, s krivičnimi in umazanimi policijskimi zaslišanji otroka v šolski pisarni, kamor je otrok priveden od rednega pouka in ga ovaja že "svetovalna delavka" kot šolska kanclistka itd. ; če že brezverska slovenska šola, ki je v rokah države, ne uspe uničiti družine, pa preprečuje zlasti vernemu otroku napredovanje iz razreda v razred. Segregacija, ki jo izvaja v Republiki Sloveniji že – brezverska – osnovna šola med *šoloobveznimi* otroki, je praktično le izraz moči državnih tovarišij, ki nadaljujejo šolsko socialistično samoupravljanje.

Licemerstvo je v družbenih grupah toliko večje, kolikor bolj se prikrivajo interesi posameznikov v grupi ali interesi grup. To velja

še zlasti so slovensko socialistično samoupravno in marksistično ali titoistično opredeljeno šolo. EP sicer analizira položaj slovenskega šolstva glede na antisemitizem le mimogrede, čeprav ga omenja kot bistvenost. Ne omenja primeroma šolskih in krajevnih rasnih komisij, ki so "odločale" razredno in družinsko o slovan-skem, judovskem, germanskem, arijskem poreklu šolajočih se otrok v času 2. svetovne vojne. Vsaj 15.000 prišedših učiteljskih delavcev in učiteljskih delavk je hotelo nadomestiti slovenstvo z nemštvom, vendar samo na nekakšni antisemitsko pangermanski ravni. Ne le, da je ta slovenska šola itak brezverska in zato zago-vornica le lastne moči, marveč odpravlja moralno vedenje povsod, kjer zunaj kolektivizma ali povprečja oziroma vistousmerjenosti (glajhšaltunga) poskušajo sami učenci doseči napredovanje; take učence šola brž zatolče, če pa jih ne more odpraviti, napade vsaj družino. Šolska kolaboracija je slovensko že tako razpasena, da je tovarišijstvo izgubilo celo zunanje javni ugled. Toda oblast šolskega izvrševanja, ki je z organi pregona prav zaradi krivičnosti na slabem glasu, se je utrdila in dela po svoje naprej. Ko so zatolčene generacije zaradi šolskega (post)socialistično samoupravnega ravnanje, se takšno stanje imenuje kvečjemu "napaka". Šele nacizem je pokazal, da lahko tudi partijska *tovarišica* učiteljica izvaja razredno oblast, da izvršuje državne "samoumevne" ukrepe. Le da se je bojevniška šola nacionalnega socializma spremenila v socialistično šolo nasilja, rasno "teorijo" in "znanost" pa so zamenjali "znanstveni" projekti slovenske (post)socialistične šole in marksizem. Zato je oblast v šolstvu najprej po vojni odpravila humanisti-

čne vede in klasične jezike – latinščina kot jezik Cerkve naj bi bila nosilec protiznanstvene reakcije, če ne drugega. Zato mnoge tovarišice in tovariši ne znajo uporabljati tujk, ali pa jih uporabljajo *via facti* svoje službe povsem neustrezno. Ekskluzivistična ideologija slovenskega šolstva bi se morala končati, saj navaja na misel, da bo država ostala brez inteligence ali količkaj solidno izobraženih ljudi, če se bo nadaljevala zgolj mobilizacija glajhšaltunge in masovne kolektivizacije še naprej.

Akomodacija je zgodovinsko nujna, kolikor se steka v socialno instinktivnost in socialno ali čustveno-družbeno inteligenco zmernega, osebno dostojnega, spreobrnitvenega prilagajanja. V vsakem novem družbenem času zgodovine je moralo človeštvo, zlasti zahodna civilizacija, urejena po individualnosti, tehnologiji, materialni produkciji in kapitalu, sprejemati nove sprejemljive vzorce delovanja in obnašanja. Le v razmerah zamrznjenih partijskih knjižic je bila tudi družbena sprememba slovenske osamosvojitve dojeta kot etapa revolucije, ki se bliža k svojemu končnemu cilju. Zlasti v sistemu izvajanja izobraževalnih programov je slovensko tako, da se je nasproti morebitni pozitivni družbeni akomodaciji pokazala zgolj moč šolskega oblastništva zase. Tovarišije so ostale kakor po jugonostalgiji še vedno zaposlene šolske tovarišije. Samovoljno uradna in mrzla predrznost, značilna za siceršnjo politično birokracijo in državno ibermenševstvo preteklega jugoboljševizma je do označenih šoloobveznih otrok in njihovih staršev tiho nesramna, presega kompetence, ki jih ima sicer tudi brez-

verska šola, vse pa v svesti, da v državi nihče ne ukrepa zoper omenjeno samovoljo, krivico in pritiske. Že osnovnošolsko ravnateljstvo s tovarišijo razredništva posamič uredi, da označeni – verni – učenec ne sme napredovati niti iz razreda v razred: starši morajo vsako leto v takih primerih za vnaprej negativno ocenjenega učenca napisati po koncu šolskega leta v treh dneh ugovor na oceno, tovarišica ravnateljica ali tovariš ravnatelj pa sestavi svojo komisijo, in da bo hinavščina še večja, izberejo še vedno po metodi inkvizicije še koga od staršev, mu očrtnijo negativno ocenjenega učenca, potlej pa taka tričlanska komisija odloča... V času katoliške moči kot verske zasidranosti se take očitne krivice niso dogajale, saj bi bil učitelj ali učiteljica ob službo, ravnatelj take šole pa zamenjan, medtem ko bi javno predstavili kvečjemu občinski in dolinskošentflorjanski škandal. Metodo tovrstnih obračunov je opisala sicer Spomenka Hribar v paradigmatični *Dolomitski izjavi* (NoR, Ljubljana, 1991) z vprašanji: »Kako ljudi prepričaš? In kako 'likvidiraš pojav', ne da bi likvidiral (ali 'likvidiral') človeka? In kako dolgo ga prepričuješ o nečem in kdaj pristopiš k 'likvidaciji'?« (*Dolomitska izjava*, 113. str.). Tudi za likvidatorje problemov v oblasteh velja, da so človeka spremenili v "pojav", potem pa so ta pojav objektivno "likvidirali", se glasi odgovor na omenjena vprašanja, ki veljajo v enaki meri za nacizem kot za komunizem. EP prav tako ve, da so nacisti in fašisti Žide, liberalce, prostozidarje, protestante... likvidirali, sistematsko so jih "uničevali" tudi komunistični režimi, tako so tudi uprizarjali odstopne kot likvidacije socialističnih liberalcev, v slovenski povoj-

ni politiki so tako odstopili tovariša Staneta Kavčiča, predsednika Izvršnega sveta Socialistične republike Slovenije in so likvidirali "akcijo 30 poslancev" itd., "likvidirali" so uspešno kulturno revijo *Perspektive* itd. Tovrstna osvobodilno–frontna oblast ostaja močna edinole še v slovenski šoli, kjer nenehno uvajajo pouk o taktiki in nadzor nad šoloobveznim otrokom in družino. Ko piše EP o vrstah stereotipij, ki se nanašajo na antisemitizem ali na sovraštvo do prostozidarjev, liberalcev ali protestantvo – s strani katoliškega tabora v preteklosti –, kaže pravzaprav tudi aktualno posredno podobo slovenstva, ki vodi v razredni politiki razredno raznarodovanje. Vsak tovariš ali tovarišica že v osnovni šoli lahko z vodstvom šole in s šolsko pisarno likvidira katerikoli pojav, in to brez pravnih ali socialnoodgovornih posledic. V masovni kolektivizaciji se že šolske tovarišije zavedajo, da jih ne bo nihče v državi vprašal po odgovornosti, ko so javno vasezaprti in počnejo, kar hočejo. Tako slavijo te tovarišije že v šoli tudi razredno nenehno politično zmago nad znanostmi, umetnostmi, vero in kulturo, nad človekovimi pravicami in ekonomijo... Kadarkoli so v totalitarnih režimih obsojali, so se našli vdinjajoči se napadači in napadačke, ki so za funkcijo, interes, pozicijo in ohranitev oblasti bili pripravljene izdati prijatelja in sorodnika, lažno obdolževati, krivo osumiti, z organi pregona pa so dosegli aretacijo, politični zapor, konfinacijo, izolacijo ali pošiljanje v konclagerje... Značilno je, da so v totalitarizmih uradni zgodovinarji kot oblastem vdinjajoči se podložniki tudi prirejali zgodovinske podatke, javno so napadali idejno nasprotnike, pisali takšne in drugačne panegirike, slavili diktator-

je in njihove bitke ter partijske nastope, členili so večidel kar izmišljeno ali prirejeno zgodovino neobstojećih dogodkov ali so dogodke nepravilno "dokumentirali", jih kronološko ocenili, prepoudarjali so zmage in ideološko pisali zgodovino, temelječo na političnih ali partijskih kriteriji vnaprej dogovorjene in samoumevne laži... Napadeni pa so ostajali zgolj napadeni ter jim ni bilo dovoljeno odgovoriti, tako so bili vedno obsojeni tudi v povsem zgodovinsko akomodiranih razmerah vnaprej. Vendar je potrebno tudi take pojave obravnavati vsaj socialno zgodovinsko in jih komentirati v zgodovinski distanci, kot je ničejanstvo razumel primeroma Roberto Calasso, ki je v spisu *Incipit parodia* zapisal: »Med zamislimi, ki so bile v 20. stoletju popularne, a so imele glede na svoje velikanske in daljnosežne posledice večinoma uničujoč učinek, izstopa tista o zdravi skupnosti, v kakršni med posamezniki vladajo čvrsti odnosi, celota pa se opira na neomajno kolektivno solidarnost. V nacistični Nemčiji je bila ta zamisel izpeljana v doslej najbolj drastični, v Sovjetski zvezi pa v najdlje trajajoči in ozemeljsko najbolj razprostrti obliki. Toda ne glede na to je svet še vedno polnjenih pristašev.« (Sodobnost, 11-12, letnik 66, 2002, 1483. str.). Ovađuštvo političnih kolaborantov in ideal zdrave družbe v nacizmu ali komunizmu je na koncu koncev imel ne le evtanazijo umobolnih, zapor istospolnih nagnenj, zlasti pa razredno ali rasno čistost, ampak neomajno moč nad potlačeni množicami ljudstva, ki so sprejele sovražnost kot običajno in rasne, verske, nacionalne, kulturne, spolne in druge predsodke pa za prednost svojih lažnih obdolžitev. Množično so se ohranila sta-

ra ali režimska pristaštva tudi posebej med tovarišijami v slovenski (post)socialistični javni šoli ter v izvrševanju šolske, razredne in vasezaprte oblasti.

Družbeno so so se dogajali preobrati tako, da je celo duhovnik pristal na "konkurenčno ideologijo": »(tak primer je npr. že omenjeno Ušeničnikovo 'propagiranje marksizma')« (ibid., 139. str.). Celó več, EP navaja problematizacijo šolstva v tako imenovani moderni dobi takole: »V primeru šolstva naj bi se problem začel že s protestantizmom.« (ibid., 106. str.). Židje v navedku Antona Mahniča niso omenjeni, ker bilo tudi nelogično trditi, da so lahko vplivali na šolstvo v razmerah protestantskih mogotcev. Toda celo v razmerah, kjer je državno ali knežjo religijo določal oblastnik, je bilo še vedno v katoliškem smislu opaziti nekoliko več prostosti, šele moderna država pa se je polastila šole tako, da je tudi sama državna šola izvajala zase državno oblast in je bila le del politične partijnosti in nacionalnosti. Problematizacija političnega katolicizma v slovenski šoli se zdi zategadelj kot politična cerkvenost povsem odveč, saj je duhovščina pomagala revnim slojem do izobrazbe in je tudi vzgajala kmečko ljudstvo in mu pomagala, vse pa na moralnih utemeljitvah krščanske kulture in Evrope. Šele šolska oblast v socializmu pa se je lahko totalitarizirala, postala je sebizadostno področje izvrševanja nadzora in državne prisile, ko je didaktika postala razredno odveč: samo šolsko socialistično samoupravljanje je pomenilo sistem represije in uničenje zdravega otroštva z željo prebivalstvene jugoboljševiške

politike, da bi slovenski narod izumrl, vsaj v šoli pa bi se izgubil na ravni otočkovane izobraženosti ali formalno otočkovane izobrazbe ter v tako imenovani "znanosti", ki naj bi bila po doktrini diamata "objektivna" in "naravna". Plačane šolske pisarne, ravnateljstva, šolske svetovalne službe kot del državnega pisarništva v krajevni skupnosti ali socialistično občinarsko so z zaposlenimi šolskimi kolektivi tovarišij na ta način zrasle v novo množično vejo državne oblasti, ki je nihče ne nadzoruje; tako imenovani republiški inšpektorat za šolstvo kvečjemu lahko dokazuje, da vrana vrani oči ne izkljuje. V resnici se je socialistično šolstvo samo ideologizalo jugoboljševiško najprej na učiteljišču, ki se je v dobi samoupravnega socializma na Slovenskem preimenovalo vsaj desetkrat, vse do nekakšne "gimnazije", kjer so se formirale ideološko izbrane bodoče osnovnošolske tovarišice – z redkimi tovariši – in otroškovarstveno žensko vzgojiteljstvo, ter je na srednješolski ravni zahtevalo oblikovanje socialistične osebnosti v celem. Celo več, šolski sistem je kakor javen, v resnici pa je vasezaprt in določen po kriterijih otočkovanja v izvajanju izobraževalnih programov. Edina evropska izjema so bile in so tako imenovane delavske univerze ali centri za permanentno izobraževanje, kjer je izobraževanje vrednota, ne glede na spol, raso ali vero. Državno šolstvo je plačano vnaprej in ima izjemni status v socialnem smislu oblastne pripadnosti ter izvrševanja šolskooblastnih projektov v pomenu izvajanja izobraževalnih programov: – tudi se v Republiki Slovenijo normalno, kot drugod po svetu, več ne govori o učiteljih ali učiteljih, ki bi utegnili učiti, poučevati že v osnovni šoli,

marveč gre za izvršitelje šolske oblasti kot izvajalke izobraževalnih programov, slednji pa so navezani na tako imenovane "kataloge znanj", ti katalogi pa so spet dostopni sami šoli... Peklenski krog je tovarišijsko sklenjen, medtem ko so generacije slovenstva otočkovo izobraževalno padle pod vsako kritiko: v osnovni mestni šoli je že dovolj, če znajo primeroma mladostniki količkaj olikano jesti, če ne zametujejo šolske prehrane in če znajo v siceršnji polpismenosti, a otočkovani izobraževalno najbolje, pravilno pisati, morda celo pravilno govoriti. Stanje duha izobrazbe je šolsko tako zelo pod kritiko, da se lahko dviga zgolj videzna ošabnost in objesna samozaverovanost, ki temelji na "znanosti" ali na nekakšni "objektivnosti", hkrati pa se prav šolski sistem v komunistični formaliziranosti in nedostopnosti šteje za presežek čez Evropo in druge razvite države – dokler je ta državnošolski sistem dovolj vasezaprt, se le v mejah znotraj lastne države in vladajoče politične partije lahko hvaliči, ponuja celo šolsko zakonsko visoka načela, ki so sicer po postkomunistični modi samo in zgolj popisan papir – ko bi kdo pobaral zaposlene šolske tovarišije o zakonsko določenih načelih, zajetih v ciljnih že osnovnošolskega izobraževanja, bi ugotovil, da tega zaposleni feminizirani šolski kolektivi sploh ne poznajo – dovolj je namreč ideološko pristaštvo, vse drugo pa je "življenje šole" ali "znanost", v resnici pa vzgoja v brezobzirni tekmovalnosti med učenci.

Odmevi antisemitizma so se nadaljevali tudi v mednarodni terorizmu, v islamsko nasprotovanje Izraelu, v slovenski primer avtorit-

tarnih posegov pa tako, da grobo silo uničenja posnemajo že osnovnošolci, ki se čutijo kakor "močne", če že posnemajo skrajne teroriste in tudi grozijo. Pojav antisemitizma v osnovnošolskem sistemu po dobi socialističnega samoupravljanja je bil kvečjemu izgovor za otroško huligansko okrutnost in druge (ob)šolske gangsterizme, za skupinsko šolsko nasilje v odmorih. Zgodilo se je, da so šoloobveznega, konstitucijsko šibkejšega otroka primeroma "učenci" med odmorom zvelkli na šolski klozet, kjer so ga zverinsko preteпали do krvi in ga brcali, vmes pa vpili nad žrtvijo, da je Žid in se režali; ko se je šoloobvezni pretepeni otrok na šolskem klozetu po odmoru očedil in pricapal pretepen in ponižan v razred, se je tovarišica samo drla nadenj, kaj da toliko časa ščije..., modric in ponižanega učenca pa sploh ni opazila, je bil pač samo in le pojav, ki ga je "likvidirala"... Vzor nasilja so videli šolski obvezniki tudi ob 11. septembru 2001, ko so kmalu zatem začeli ljubljansko groziti z dvignjenimi pestmi na ulici: »*Mi smo Talibani!*«, potem pa so si doma opremljali svoje sobe s slikami terorista bin Ladna... Šola je tudi ločila označenega učenca v razredu od ostalih učencev, češ da ga "distancira", namreč kot kakšno reč med drugimi rečmi na določni razdalji. Vzgoja v bojeviti objestnosti in naveličanosti ter otočkovana izobrazba sta "porodili" tudi vrsto doktoratov, ki niso niti zdaleč blizu "znanosti" ali znanstvenemu mišljenju. Tako imenovani *napredeki* je v tovrstni šoli dojet samo in le kot napredovanje iz razreda v razred in iz letnika v letnik: – zanimivo je, da v takem represivnem sistemu šolstva ni več slovenskih samomorov, saj je onemogočanje ob podprtem vrstniš-

kem nasilju izredno učinkovito. Na koncu koncev se pokaže kvečjemu država zapletenih obrazcev in navodil, kako je treba obrazce izpolnjevati. EP v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* pozna le odnos političnega katolicizma do šolskega sistema kot vzpona napredujoče brezobzirnosti, ki se je uresničila šele v jugoboljševizmu ali socialističnem samoupravljanju. Predzgodovina brezbožnega šolstva se začne šele z vzpostavitvijo titoizma in znane univerzitetne kardeljevščine kot logorejne znanstvenosti.

Diskurzivni pristop k razumevanju antisemitizma – s tem pa tudi sleherne ksenofobije in drugih oblik nestrpnosti na oblasti – potrjuje sebilastno zgodovinsko logiko, ki je odkrila večplastnost tudi negativnih socialnih pojavov in njihovo dogajanje v 20. stoletju. Utemeljitev politično integralističnih programov se je ponovila v rasnem in nacionalnem sovraštvu tudi tako: »*Lahko rečemo, da pri logiki antisemitizma znotraj ideologije političnega katolicizma v nekem smislu prihaja do določene analogije z razvojem, ki smo ga lahko spremljali pri vprašanjih v zvezi s parlamentarno demokracijo, kjer ima 'stanovska', 'urejena', 'organizirana' itd. 'demokracija' enako dve etapi – zgodnjo, 'stanovsko', in drugo, 'korporativistično.' Antisemitizem se pojavi, kadar in kolikor je v službi ekskluzivistične ideologije, kot sredstvo politične mobilizacije, potreben. Zato omenjena (in razločnejša) dva 'viška'.*« (ibid., 127. str.). Po tej definiciji se tvori sleherni socialna, rasna, nacionalna, kulturna, šolska ali politično iz ideologije izrinjena stereotipija v interesnih skupinah, ki se vdinjajo izvršni

oblasti ali družbeni moči vsakokratnega gospostva. Zlasti v šolskem sistemu se je stereotipija v svojih disciplinirajočih postopkih vselej prekrila s šolskim pisarništvom in tovarišijstvom. Vse dokler ne izbruhne v slovenski javnosti, se že otroški in mladostniški sklop stereotipij in sovražnega izgredeništva prikriva in se vzdržuje v neprenehnem huliganstvu ali običajnem – nedelikventnem – gangsterizmu. Zarotniške tolpice se združujejo v združbe ksenofobije, sovraštva do vsega, kar je slovensko, zlasti še katoliško, kolikor tudi v sproščujoče objestno nasilje, toda gorje ne zadevne teh anomičnih grup, marveč povrhu še žrtve. Tako kot hajot ali titovski pionirji se celo v postmodernizem širi skupno že mladostniško nasilje, ki si pridobi zlasti mladostništvo sicer status celo katoliške potrditve v birmi, potem pa ga sveta maša več ne zanima, podobno kot se histerizirajo že šoloobvezniki ob skrajno negativnih vzorih islamskega terorizma ter si utvarjajo, da bodo, če bodo pristaši tega terorizma doma, imeli tudi rušilno moč; samo na ljubljanskih osnovnih šolah plačujejo varnostnike in video naprave v šolskem letu v znesku več kot 30 milijonov sit... Ideologija mladostniškega nasilja je privzgojena kot postkomunistična oblast in objestnost, ki ni vpisana v nobeno osnovnošolsko spričevalo: zato je skrajno zaskrbljivo, v kakšni akomodaciji ideologije nasilje odrača postmoderno slovenstvo. Za razliko od 30ih let 20. stoletja je novo stereotipno, tudi nacionalno, tudi socialno, tudi rasno nasilništvo zakrito s tako imenovano "permisivno vzgojo", vendar permisivnost zadeva le objestno huliganstvo, žrtve pa so razredno "distancirane", "disciplinirane", za vsak ništrc kazno-

vane. EP navaja zgledno domislico svobodomisleca Eugena Richteja, iz knjige Stefana Lehra *Antisemitizem – verski motivi v socialnem predsodku* (München, 1974): »Ne zbučajmo zveri v ljudeh, potem je nič več ne ustavi.« (ibid., 129. str.).

Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...* odkriva posredno, kako so se pojavili različni tipi antisemitizma s sistematsko šablonskimi predsodki in izgredeštvom, potemtakem nasilno. Slovenski in jugoslovanski šolski marksizem – samoupravljanje s temelji marksizma je bil v izvajanju izobraževalnega programa in po katalogu znanj le zavajajoči šolski predmet, s katerim so se poljubno razredno izživljale nad slovensko mladino tovarišice in tovariši – ni učil, kar navaja EP v *Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...*, kjer natančno in z zgodovinsko vednostjo opiše, kako je marksizem po svojem bistvu antisemitizem in izvirno zlo: »Kot sem že omenil, je antisemitizem (mišljen kot antikapitalizem/antiliberalizem) v tem času temeljil predvsem na Marxovem 'obratu', po katerem je 'družba kriva za svoje židovstvo' in ne Žid za njeno 'zažidenje', saj je 'Žid je pri tem le pridno pomagal' (Marx, *Zur Judenfrage*). Na Marxov antisemitizem je opozarjal Tomaž Masaryk že leta 1899.« (ibid., 129. str.). Marksitično zaničevanje židovstva se je zlilo v posvetno sebičnost oblasti, ko je Marx rad prevračal le besede in stavke, da je zamenjeval smisle, ko ni

"iskal" Židove skrivnosti v njegovi religiji, ampak skrivnost religije v dejanskem Židu in podobno. Podobno bi bilo mogoče tveziti o kateremkoli evropskem narodu, saj je posvetni kult slovenstva prav tako barantaštvo in se posvetnost izraža v denarju. Poslovenjenje sveta bi bilo mogoče sicer predvsem z znanstvom in umetnostjo, z razvitim družboslovjem in izobrazbo, ki ne bi bila nikoli marksistična, kakor je morala biti v jugoboljševizmu.

Ljudski tip predsodkov kot pocestništvo se je prav z antisemitizmom dvignil na položajno oblast, medtem ko v znanostih in družbenih vedah ni imel kaj opraviti – primeroma Gosar v svojem obsežnem delu več kot 1500 strani omenja Žide le enkrat (na strani 497) kot sposobne trgovce. Vse drugače pa je bilo ali je z marksističnimi "teorijami". V tem smislu EP pravi o marksistično zasnovanem antisemitizmu: *»Žid za Marxa torej ni nacionalen, religiozen itd. pojav, Žid je nekakšno ideološko polje. Če pogledamo antisemitizem pri Schönererju, Dühringu idr., vidimo, da 'bi moral Žid odpraviti svoje židovstvo', to je samega sebe oziroma svoje domnevno 'bistvo', pri Marxu pa bi družba, s tem ko bi odpravila svoje 'židovsko bistvo' (beri kapitalizem), dokončno rešila tudi židovsko vprašanje.«* (ibid., 130. str.). Dokončno rešitev (nemško Endlösung) židovskega vprašanja so predvidevali antimarksisti v nacizmu in fašizmu, ki so židovski narod množično morili v konclagerjih. Vsak pojav naj bi razkril svoje fenomenološko bistvo tako, da bi se razkrila v tem bistvu sama pojavnost. Tovrstna taktika govoričenja o zgodovinski problematiki je spada-

la sicer v sleherni novorek kompartijskega sestankovanja in kongresništva, zato je bil jezik vladajočih, ne le slovenskih komunističnih predsednikov, partsekretarjev in vdinjajočih se političnih ekstremistov podoben jeziku alkoholikov. EP je dobro v *Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...*, dognal, kako se marksistična "teorija" sprevača v besedah, tako da pride do "preobrata", namreč iz resnice v laž, ki se okliče potem za resnico. Torej avtor še pravi: *»Marxov antisemitizem je tako dosti bolj metaforičen; če se poigramo z antisemitskim besediščem, lahko rečemo, da je dosti bolj 'židovski' kot npr. Schönererjev, saj naj bi bilo z revolucijo rešeno tudi židovsko vprašanje, kot nam dokazuje Žid Marx, rabinov sin, ki odpade od židovstva, da bi potem osvobajal družbo židovske travme.«* (ibid., 130. str.). Tako imenovano reševanje židovskega vprašanja se ni moglo zgoditi doma pri Marxovih, saj Marx ni imel stalne družbe, niti ni kakšna družba zahajala k njemu kot brezposelnemu in zapitemu. Cerkvni slovenski dostojanstveniki pa so tudi v tem času in naprej vedeli, da hodijo mnogi tako imenovani naprednjaki na javne shode v gostišča pravzaprav delat družbo, torej popivat in tarokirati. Židovsko družbeno vprašanje je bilo večkrat rešeno svoje travme prav v gostilniškem ali alkoholskem besedičenju in v zaprtih družbah politikantarstva: *»Marx presega druge antisemite, kin uporabljajo Žida kot metaforo in postavi zrcalno metaforo. Vso kridvdo (za razliko od vseh drugih antisemitov) projicira v družbo, ki da je 'metaforično židovska', družba (in ne Žid) je torej*

kriva za svoje 'židovstvo', saj so Židje 'pri tem le pridno pomagali'.« (ibid., 130. str.). Metaforični Židje so lahko obstajali le v zmotnih Marxovih predstavah, ko se je svojemu rodu in narodu itak odtujil, hkrati pa se je po modi še proglašal za ateista. EP meni, da se je tovrstno rezoniranje izteklo v antisemitizem, značilen še za krščanske socialiste.

V knjigi *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti...* obravnava marksizem kot antisemitizem avtor prepričljivo tudi na moralnem področju, ki se dotika socialne etike in človečnosti: *»Žid je seveda kljub temu (in prav zato) tudi pri Marxu v vlogi učnega pripomočka družbene etike, saj najde v Marxovi ideološki shemi enako mesto kakor pousod (to je v drugih z antisemitizmom utemeljevanih ideologijah). Isto dokončno rešitev (s tem, da so Marxov 'na glavo obrnjeni' antisemitizem postavili 'spet na noge') izpeljejo nacionalsocialisti. Pri tem potegnejo take konsekvence do Židov, kakršne je Marx (v svoji ideološki shemi) do 'židovskega bistva družbe' – (tu revolucija) – (tam Endlösung). / Na vzhodu se je tako družba 'rešila svojega židovskega bistva', na zahodu – Židov.*« (ibid., 130. str.). V 20. stoletju, ki je utemeljevalo antisemitizem na marksizmu in hitlerjanstvu ali nacionalnem socializmu, se je dežela vzhodnih gulagov ali dežela zahodnih konclagerjev pokazala z isto uničevalno silo. Nenavadno se zdi, da je tudi zahodna filozofija padla na izpitu socialne etike in medčloveških odnosov, namreč do mere,

ko je bil državno uzakonjen zločin in je krivica postala vodilo v "zakonodajnem" in sodno–izvršnem pomenu. Kot vse kaže, so tudi katoliški ideologi popustili v teologiji morale, ko so v navzkrižju med marksizmom in nacizmom ali fašizmom obravnavali židovska vprašanja zunaj vere, upanja in ljubezni, torej zunaj treh kardinalnih teoloških kreposti. Dilemo je opredelil tudi France Bučar v spisu *Evropski ekumenski zbor Mir in pravičnost*, kjer med drugim pravi: »Preizkus etične skladnosti pa se mora vedno naslanjati na merila, ki presegajo racionalnost neposrednega primera, torej na merila, ki morajo veljati vedno in pousod, ki torej dosegajo kvalifikacijo absolutnega. Zato je krščanstvu potreben izvor etike, ki presega samo meje 'razumnega', ker je razum vedno vsaj v neki meri omejen. Ne moremo torej terjati etičnega ravnanja za nekaj, česar razumsko ne moremo dojeti, razen če se sklicujemo na neka absolutna merila. Podobno tudi posameznik ne gradi svoje osebnosti na neki abstraktni etiki, ki mu je, brez njegovega sodelovanja in zlasti brez dejavnega sodelovanja s stvarnim družbenim življenjem, dana od zgoraj. Etičnost pomeni vedno vsaj dvostranski odnos, ne pa praznih, absolutnih kategorij.« (NoR, 89–90, letnik VIII., ibid., VIII, Ljubljana, 1989, 1. stolpec, 1196. str.); v *Skupnem dokumentu* Evropskega ekumenskega zbora *Mir v pravičnosti*, v Baslu (15–21.5.1989), sprejetem 20.5.1989 prav tam, so omenjeni med drugim priznanje greha in spreobrnitev k Bogu, pogled na preteklost (47. Še več, *dve svetovni vojni v tem stoletju sta se začeli v Evropi. Posebej v tem letu 1089, petdeset let po začetku 2. svetovne vojne, se spo-*

minjamo smrti, trpljenja, žalosti, zločinov in razdejanja, ki jih je prinesla ta vojna. – 48. Kot kristjani smo za to soodgovorni. Shi-zme in verski boji so močno zaznamovali evropsko zgodovino. Veliko vojn je bilo namreč verskih. Milijoni moških in žensk so bili mučeni in ubiti zaradi verskega prepričanja. V velikih družbenih konfliktih, kjer je šlo za pravico, so cerkve dostikrat molčale. Kot nasledek te zgodovine in 2.svetovne vojne je Evropa kot razdeljena hiša), etnični in regionalni spori, premagana sovražnost, skupna evropska hiša itd. Pelikanova Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem, posebej pa v poglavju Židje, liberalci, prostozidarji, protestanti... prav ponuja dilematičnost, ki jo je bilo potrebno reševati na cerkveno–ekumenski in državno–politični ravni.

Le če je res in ko bi samo utegnilo biti res, da je zgolj katoliški Slovenec pravi Slovenec, ko drugim ne gre prav zaupati, tedaj je bolj-kone neresnično, da je mogoče edino prav zaupati le Slovencu, ki da je katoliški: kajti katoliški Slovenec ni Slovenec po narodu, starših in rodu, niti po državljanstvu, marveč zgolj po katoliški veri, ne da bi bila katoliška vera definirana politično–državno ali nacionalno ter narodnostno oziroma rodovno in družinsko. V oblastnem odnosu nemškega nacionalizma kot hitlerizma ni veljal nič niti Slovenec in še manj je kaj veljal posebej katoliški Slovenec. Ta politično zaničevalna pozicija pove, da se je zaničevanje in uničevanje katoliškega lahko nadaljevalo po le štirih letih hitlerjanske okupacije z dolgoletnim uničevanjem in zaničevanjem

katoliških Slovencev v lastni domovini, ko je od leta 1945 do zlo-
ma zvezne diktature vladal nad vsakršnim, tudi nad katoliškim
slovenstvom jugoboljševizem. Ali bi mogli govoriti tudi o "večnem
Slovcu"? To je zgodovina – to bo danes.

Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem,
posebej pa v poglavju *Židje, liberalci, prostožidarji, protestanti...*
se vprašuje, do kod se je mogoče javno in sebno podrediti državno
stereotipnim normam in škodovati. Vprašanje je tudi, koliko so
sploh poznali antisemitski govorniki in pisci primeroma Talmud,
razen ko je šlo za posplošene ljudske predsodke iz nevednosti in
lastnega občutja socialnopolitičnega samoveličja ter državne
moči. EP namreč omenja ob Hitlerjevi aktualni propagandno zli-
kovski in nestrpni knjigi *Moj boj* tudi judovsko versko knjigo Tal-
mud, nanašajočo se na versko etiko in moralo v zvestobi Bogu.
Sicer pa so o *Židih, liberalcih, prostožidarjih, protestantih...* ideo-
loško govorile samoprepričano kvečjemu slovenske manjšine ali
ideološko naravnane skupine, ki so uresničevale ne le politično
katolištvo, marveč tudi socialistično in fašistično ideologijo.

Duhovnost, ki se ni bila sposobna zazreti vase, je morala pobirati
tudi kvarne nacionalne in politično ideološke vplive, obenem pa
se je sklicevala na tako imenovani "rasni karakter" nadljudi liste
človeške pasme in jih delila na tiste, ki take pasemske značke
nimajo. Verjetno je EP eden redkih, v Sloveniji pa prav gotovo
med prvimi, ki je historično znanstveno utemeljil istovetnost mar-
ksističnega in nacističnega antisemitizma, kar velja tudi za pogu-

mno zgodovinsko–teoretsko dejanje. EP pravi o tovrstno zaostreni družboslovni problematiki z navedkom iz knjige *K židovskemu vprašanju* zapitega in nikoli zaposlenega filozofa: »Kot sem že omenil, je antisemitizem (mišljen kot antikapitalizem/antiliberizem) v tem času temeljil predvsem na Marxovem 'obratu', po katerem 'družba kriva za svoje židovstvo' in ne Žid za njeno 'zažidenje', saj je 'Žid je pri tem le pridno pomagal'« (ibid., 129. str.). Obenem je EP dodal, da je na Marxov antisemitizem opozarjal Tomaž Masaryk že leta 1899; sicer K. Marx židov sploh ni štel za narod in jim je odrekal v modi antisemitizma narodne in političnozgodovinske pravice, poistovetil jih je kvečjemu z zasebnimi sebičneži, ki se v posvetnem kultu ukvarjajo z mešetarjenjem, posvetni bog pa jim je denar. Kolikor je slovenska inteligenca odklanjala marksizem, pa je sprejemala podobne predsodke zoper židovstvo, kot jih je širil že Marx. Židovstvo kot nekakšno bistvo kapitalizma so napadali potemtakem ne le v slovenski katoliško desnosredinski ideologiji, marveč zlasti še krščanski socialisti.

Ob akomodativni politični katolicizem, kakor ga omenja EP, je potrebno postaviti vprašanja, ki jih je nanizala sicer zlasti Spomenka Hribar in drugi, ki so opisovali vzpon krščanskega komunizma, "novega človeka" in podobne nevarne oslarije ali primitivizme: »Križarji so odklanjali komunizem marksistov, zagovarjali pa so svojega: 'Kajti tudi mi imamo svoj komunizem. Saj mora biti vsak mlad človek komunist'«.« (*Dolomitska izjava*, 160. str.),

v vednosti, da se je krščanski komunizem pojavil v slovenskih razmerah javno leta 1928 in prej, saj je o njem pisal v *Križu* Stanko Gogala leta 1928. Ko obravnava EP v poglavju *Židi, liberalci, prostožidarji, protestanti...* vprašanja ideologije, spoznava sproti zgodovinsko resnico o ideoloških lažeh diktatur 20.stoletja.

Gotovo je prilagajanje katoliške politične miselnosti moralo preiti tiste dialektične ovire, ki so razvidne najprej od konca 19. stoletja do konca 1. svetovne vojne, nato v obdobju med obema vojnama in na koncu z začetkom 2. svetovne vojne – z različnimi perceptivnimi aplikacijami, ki jih Pelikanova monografija lahko ponudi v zanimivo branje. Ena od resnično boljših plati v knjigi EP *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* kot v magistrski zgodovinski nalogi je, da navaja avtor prevodno tudi odlomke iz Hitlerjeve propagandno programske knjige *Moj boj* ter odlomke iz te knjige primerja s pisci, ki so nekako povzemali mentaliteto splošno sprejetih predsodkov zoper vnaprej označene "pojave", ki so jih "likvidirali", torej zoper *Žide, liberalce, prostožidarje, protestante...*; EP je prevajal iz Adolfa Hitlerja knjige *Moj boj* (*Mein Kampf*, 17. nespremenjena izdaja, München, 1937), v 20. stoletju ene najbolj branih hujskaško propagandnih knjig, poleg Stalinove propagandno boljševiške in stereotipno lažne *Zgodovine Vsezvezne komunistične partije (boljševikov)*. Ponavadi večina zgodovinarjev tako imenovane novejšje dobe, ki se je začela sicer s Kolumbovim odkritjem Amerike leta 1492, sicer omenja Hitlerjevo zlikovsko propagandno in ščuvaško knjigo,

vendar nikoli z ustreznimi prevodi – saj tudi v slovenščino Hitlerjev *Moj boj* ni v celoti preveden ne izdan: – verjetno zaradi nevarnosti nalezljivosti predsodkov, ki so očrtani v Hitlerjevem "boju" kot v odkritem brutalizmu na povzpetniški poti na oblast. Priljubljenost omenjene hujskaške antisemitske knjige je bila med vojno neverjetno razširjena, saj so si ljudje v stiskah dajali duška na račun *Židov, liberalcev, prostožidarjev, protestantov...*, ne da bi kdorkoli posebej proučil u Žide, liberalce, prostožidarje, protestante..., celo več, oblast je v lovu na čarovnice našla vnaprej pojave, ki jih je potem likvidirala – od koncentracijskih nemških taborišč do sovjetskih in jugoslovanskih gulagov ter političnih zaporov.

Akomodacijo ideologije političnega katolicizma na Slovenskem EP je mogoče razumeti v zgodovinsko širšem, tudi v evropskem kontekstu dogodkov, ki so ob družbenih preobratih gotovo spremenili tudi položaj katolištva in cerkveno strukturiranih nazorov. Zavrnljivost proticerkvenosti ali protikatolištva potemtakem ne izhaja zgolj iz nasprotovanja tega in onega političnega tabora, marveč iz celotnega razumevanja časa med obema svetovnjima vojnama, ki se je izražal v diktaturah in premnogih ali mnogovrstnih stereotipijah ali političnih uresničljivih fantazmah. Verjetno zato niso mogli ljudje v svojem času razumeti, kam neki izginjajo židovski sosedje, čeprav so vedeli za "dokončno rešitev" ali za polne vlake v taborišča prisilnega dela in konclagerje smrti. To pa se ni dogajalo le v fašističnem ali nacističnem družbenem redu, mar-

več tudi v jugoslovanskem komunizmu, ko se je politična ideologija 30ih let 20. stoletja sprevrgla v svojo končno ali izvršno dovršitev. Za razumevanje *Akomodacije ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* je avtor navedel tudi sociološko, politično, propagandno, filozofsko in zgodovinsko literaturo, ne da bi enkrat samkrat zdrsnil v historicizem.

Jasna ločnica med obravnavo katoliškega tabora in zgodovino parlamentarne demokracije je bila razumljiva tudi s papeževu okrožnico *Quadrogesimo anno* ter z drugimi v knjigi navedenimi papeškimi enciklikami, ki so se nanašale posebej na pojave noveštva, tudi na demokracijo. EP piše v *Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* tudi o tovrstni ideologiji in njenem odnosu do tako imenovanega nacionalnega vprašanja kot slovenstva, do parlamentarne demokracije in suverenosti ljudstva ter poleg *Židov, liberalcev, prostozidarjev, protestantov...* o pojavu antisemitizma na Slovenskem. V celoti izhaja EP iz mahničevske zamisli: »*Katoliški liberalec je, kdor katoliški Cerkvi, posebno pa onim, ki se strogo njenih dogem drže, očita – nazadnjaštvo, a hvali one katoličane, ki so se akomodirali modernemu javnemu mnenju.*« (ibid., 9. str.); iz tega domisleka raste vsa knjiga *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* EP, saj avtor pozna dodobra političnozgodovinske razmere v spremenljivih interesih 19. in 20. stoletja na Slovenskem, posebej pa še člani vodilne ideje v Evropi. V tem smislu sicer ni eksplicitno razloženo, kaj naj predstavlja v *Akomodaciji ideologije politične-*

ga katolicizma na Slovenskem pojem samega "katolicizma", je pa pojasnjeno, kaj je "akomodacija". Z gledišča postmodernih družboslovnih ved, tudi zgodovinopisja na Slovenskem, je mogoče reči o Pelikanovi knjigi *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*, da se izčrpno ukvarja z ideološkimi spopadi med političnim sredinstvom, desnico in levico, vendar v ustaljenih ozirih in pojmi, s čimer po svoje prav EP utemeljuje zgodovinsko vedo in vednost "novejše zgodovine". Za "novejšo zgodovino" si je pripisala jugoslovanska kompartijska ideološka dresura zaslugo, da se je kakor začela leta 1941, torej potem, ko so prosto vdrle nemške in italijanske okupacijske oborožene sile tudi na ozemlje Slovenije, kjer so vzpostavile novi red, novejšo zgodovino in novo oblast. Zgodovinski subjekt te "novejše zgodovine" je bila potemtakem politična diktatura ene partije, ene nacije in vsakokrat enega samega firerja, pa najsi se je pisal Hitler, Lenin, Stalin, Hruščev, Brežnjev, Mussolini, Tito, Gomulka, Ceaucescu ali kako drugače – za slovenske razmere je bil pomemben krog balkanskih diktatur. Malenkostno idejnizirano drobnjakarstvo, značilno za politično slovensko hlapčevanje, je zlasti na marksistično–antisemitske in protikrščanske načine vpeljalo naposled le totalitarni režim nad Slovenci v imenu socialistične jugoslovanske diktature. Ušeničnikovi ali Mahničevi spisi so potemtakem gotovo referenčni le toliko, kolikor niso mogli predvidevati komunističnega totalitarizma nad Slovenijo po 2. svetovni vojni in kolikor so se naposled vendarle podrejali jugoslovanski ideji; radikalnejša sta bila v antisemitizmu in doslednejša Janez Evangelist Krek in

Franc Terseglav. Že propada stare Avstrije in ukinitve Habsburžanov ni nihče predvideval primeroma leta 1913 ali celo še leta 1914, kaj šele nastanek Sovjetije po končani 1. svetovne vojne: vendar se je preobrat "novejše zgodovine" zgodil svetovno zgodovinsko in z dolgoročnimi zgodovinskimi posledicami povrh. V kritiki antisemitizma gre za preprečevanje novih nacističnih, komunističnih, nacionalno socialističnih pobud, da bi se nadaljevalo nasilje, ki je bilo sicer premagano, vendar lahko spet oživi kot ideološko škodljiva stereotipija in vnaprejšnja nestrpnost.

Šele zgodovinsko teoretski diskurz lahko razpre obče zgodovinske zamisli, ki so prevladovale v določenem obdobju, vendar ne v pomenu, da bi se zgodovinar ukvarjal zgolj in le z ozko subspecialnostjo, kjer bi se izgubila sama zgodovinska misel. Nazorske nasprotnike katolicizma je mogoče prepoznati namreč po izboru prevladujočih idej, o katerih piše EP v svoji monografiji jasno in zanimivo. Vse teorije, od rasne teorije do teorij socializmov in komunizmov, so se izkazale po letu 2000 za povsem neveljavne po družbenoslovnih kriterijih, obenem kot zastarele izmišljije tudi nevarnih predsodkov, na katerih so se utemeljevale takšne ali drugačne diktature 20. stoletja ter njihovi firerji. Vendar so idologemi še vedno prepričljivo nevarni, kolikor služijo zaslužnjevanju ali tendencam, da bi se v Republiki Slovenija, če ne drugače, pa vsaj šolsko in s tem generacijsko ohranjala kontinuiteta komunistične revolucije oziroma okrutnost primitivizmov. Po zlomu jugoboljševiškega enoumja, udbe in po dokončnem odhodu jugoslovske

vojske z okupiranega slovenskega ozemlja so se tudi družboslovne tendence historično potrdile v novih vrednotenjih in ocenah, največkrat iz preprosto jasnega razloga, ker ni več politično nadzornega diktata in izbire dokumentacije le s strani bivšega vladajočega totalitarnega gospodstva. V *Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* je lahko EP nanizal zategadelj v poglavjih tudi alinearno več družbenih značilnosti, v katerih je živel slovenski narod od konca 19.stoletja do zloma jugoboljševizma. V tem smislu EP pravi: »*Moja teza je torej nasprotna Berger–Luckmannovi v tem, da je moj vtis o političnem katolicizmu daleč od mnenja, da je bil ta še sposoben 'vključevati v tradicijo'. Če je delno kje politični katolicizem še slavil (politično) zmagalo, se je v resnici vse podiralo – v ekonomiji, znanosti, umetnosti itd. / Takrat bi bil nujen premislek o lastni družbeni vlogi, a do tega je prišlo šele 50 let prepozno, tudi v večini evropskih držav (v nekaterih pa tudi do danes še ne v celoti). / 3. vatikanski koncil je s svojimi opredelitvami do posameznih vprašanj približno toliko tudi zamujal, če spregledamo, da je do 'sprave' s prostozidarji prišlo šele v začetku 80ih let, z židovsko državo pa šele v začetku 90ih.*« (Sklep, ibid., 140. str.). Kar zadeva umetnost, je prvi v slovensko slikarstvo vpeljal nadrealizem duhovnik Stane Kregar, prav tako v socializmu nevarno zaznamovano *abstraktno slikarstvo*. Cerkev pa je primeroma v Kregarjevih slikanih oknih uveljavila abstraktno slikarstvo, ki je dostopno estetskemu pogledu vsega božjega ljudstva, ki sploh obiskuje cerkve. Družbenokritični premislek je v socialističnem histomatu ne le zaostajal, mar-

več je kazal svoj logorejni videz ne le miselnih motenj, ampak zlasti po vtisih, ki so se spreminjali v zgodovinske iluzije ter partijsko–politične agnozije: kajti ko je "novejša zgodovina" govorila o problematiki Cerkve, ni nikoli omenjala lastne udbaške ali politično policijske represije in pregona, kolikor bolj je le zaničevala Cerkve kot reakcijo političnega klera.

EP zato nadaljuje: *»Na drugi strani se mi dokaz, da bi prav iz katoliškega tabora lahko izšli ustrezni odgovori na družbene izzive časa, v slovenskem prostoru zdijo prav Gosarjeva sociološko–ekonomska razmišljanja. S tem seveda nočem reči, da bi (in koliko) ubral razvoj dogodkov drugačno pot.«* (ibid., 140. str.). V možnostih predvojne katoliške prepričanosti o napredujočem dobrem v državi je mogoče razbrati potemtakem tendence, ki se niso opirale niti na krščanski komunizem in ne na nacionalni socializem nemške proletarske partije, torej: *»Posledica ideološke dezorientacije, ki lastnega modela (vsaj v politično–utopično zanimivega) ni premogla oziroma ni znala prepoznati tistega, kar je bilo v njenih lastnih vrstah najbolj naprednega, je na Slovenskem gotovo tudi posledica splošne, širše (evropske) situacije.«* (ibid., 140. str.). Predvidevanja, ki so zgodovinska, iščejo že po koncu časov totalitarizmov in diktatur v 20. stoletju nekatere še ne dovolj raziskane možnosti, kako bi se lahko politično razmere razvijale in se razvile drugače, ko bi prevladale drugačne sile med dejstveno resnico v naravi in družbenopolitičnimi interesi, pa ne le v Sloveniji, marveč v vsej Evropi in v razvitem svetu zahodne

civilizacije. EP navaja Janeza Juhanta odlomek iz *Filozofskih vsebin in njihovega idejnega vpliva – Cerkev, kultura in politika 1890–1941*, ki je po avtorjevem mnenju odgovoril, čeprav delno, pa vendar pravilno, na postavljene dileme, kako se je moralo razviti ter kako se je razpletlo v dogodkih vsaj v letih 1941–1945, namreč izza 1. slovenskega katoliškega shoda leta 1892 in po letu 1918, zlasti na 5. katoliškem shodu leta 1923, ko je bilo ugotovljivo, da ideje slovenski narod razdvajajo, namesto da bi ga združevale v sožitje in enotnost. V tem smislu navede EP odlomek iz Sartrovega eksistencialističnega modernega romana *Gnus* (Ljubljana, 1981) in odlomek iz spisa Hannah Arendt *resnica in politika – Sodobni liberalizem* (Ljubljana, 1992), ki tudi sklene knjigo *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* med resnico in interesom ter njunim zgodovinskim sovpadanjem.

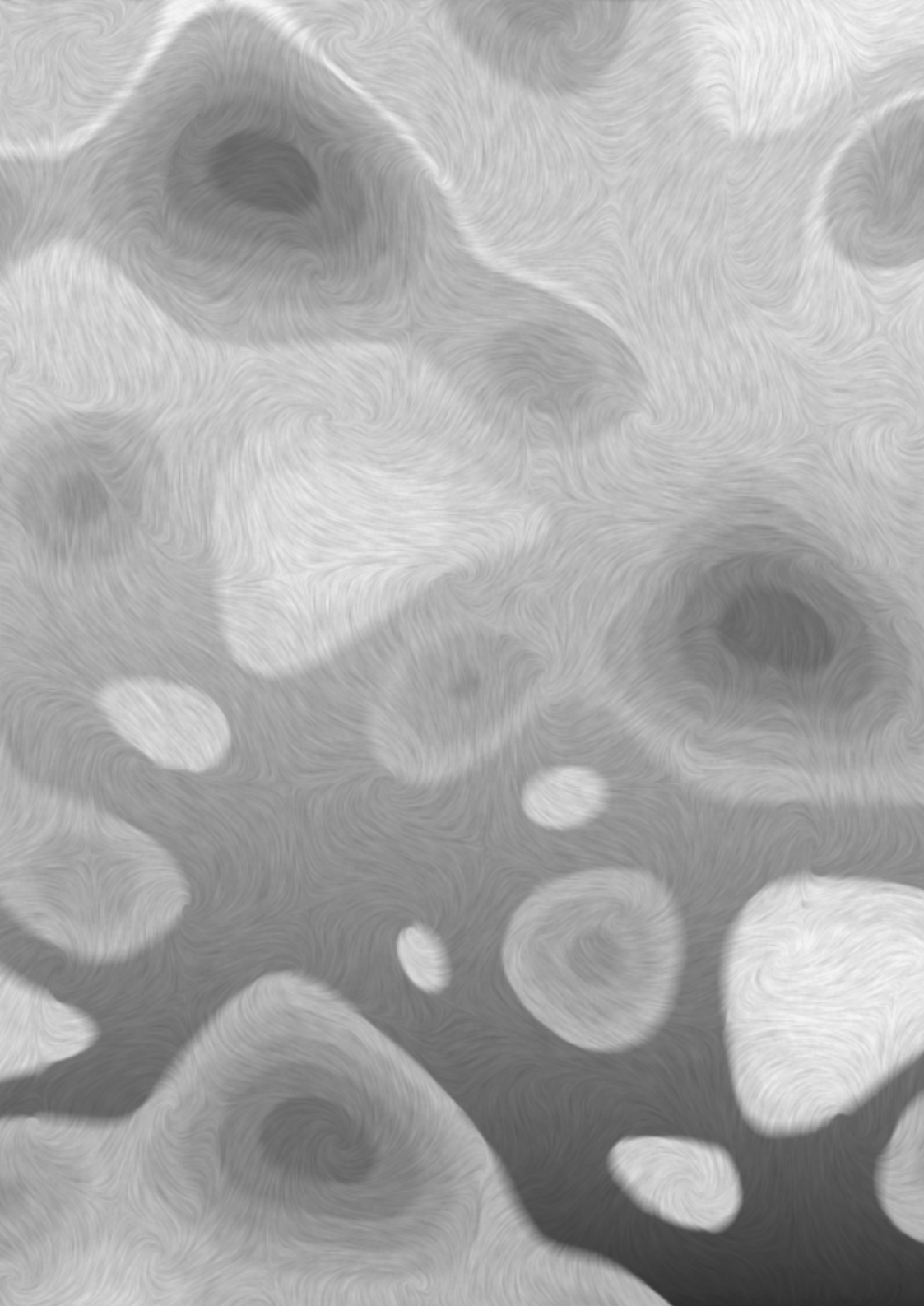
Komentar Pelikanove *Akomodacije ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* je lahko pojasnjen tudi v rekapitulaciji pogovora s škofom Gregorijem Rožmanom, 30.6.1938, v zadevi akademskega tedna v Celju:

»**Škof Gregorij Rožman:** Za nas, mislim, da so najbolj uspešne prav te metode, ki jih zastopa Katoliška akcija. Vidim, da drugače ne bomo nič dosegli. Če pojde tako naprej, bom svojim duhovnikom prepovedal povesod, razen v Katoliški akciji. –

Zgodovinar Bogo Grafenauer: Prevzvišeni! Ampak v tej Katoliški akciji je vendar marsikomu popolnoma nemogoče sodelovan-

je. Saj se človeku vse upre, če pride k seji narodnega odbora Katoliške akcije oziroma k njegovi eksekutivi, pa sliši pri tej seji, da je norec, da je brez pameti in podobno.

Škof Gregorij Rožman: *To so pa nesrečne taktične strani, ki sem jih že dovoljkrat grajal.« (Aktualno iz zgodovine, Iz arhiva, 2000, št. 93, 94, 95, 297. str., Ljubljana, 1996).*

VLADIMIR GAJŠEK

MARKSIZEM JE ANTISEMITIZEM

premislek k Akomodaciji ideologije političnega katolicizma na Slovenskem
I. izdaja, 2009

založila in izdala

Intelyway webmedia

za založbo

Vladimir Gajšek

uredil

Vladimir Gajšek

jezikovni pregled

Vid Gajšek

opremil in tehnično uredil

Vid Gajšek

ilustrator

Vid Gajšek

© **Intelyway webmedia, 2009, Ljubljana**

E✉ vladimir.gajsek@intelyway.com

E✉ vid.gajsek@intelyway.com

Stadimir Pijack

Ko so se prijazno pridružili razlagalci službenih in prej kom/partijskih resnic k premestitvi od postmodernega premisleka o političnem katolicizmu k zaslužnim za vse, ki so vsakokrat le navidezno izjavljali, da so sicer proti antisemitizmu, so kakor brez besedice tiho pritrdili predsodku 19. stoletja, ki se je vlekel celo avstroogrsko po 1. svetovni vojni prav v ta – antisemitizem, pa naj je šlo za skladatelja Richarda Wagnerja, filozofa Friedricha Nietzscheja ali za druge protestante, med katerimi se je znašel prej materialistično opredeljeni časnikar Karl Marx s kolegi, ki so videli v tej in takšni stereotipiji nekakšen predelani objekt tudi političnega nadjaza... razmerje gospostva do označencev, ki so druge polti ali rase, druge vere ali spola...; sovraštvo, izraženo do judovstva, se je izražalo od antike prek srednjega veka in vse do hitlerjanskega holokavsta in genocidnih etnofobnih stalinskih pogromov. Tudi protestant Martin Luthers je že napisal protijudovski spis *O Judih in njihovih lažeh / Von den Juden und ihren Lügen* (1543), s čimer je izrazil svojevrstno mržnjo do drugovernih. Poleg tega evropsko tradicionalnega antisemitizma obstaja tudi islamska mržnja do judovstva kot anticionizem, posebej že od leta 1918 naprej, ko se pojavlja prav arabski ali islamski antisemitizem, ideja islamsko-palestinskega gibanja Hamas...

Ko je poskušal primeroma Houston Stewart Chamberlain spregovoriti o Judih, ne pa o semitih nasploh, je že opredelil tarčo napadov, ki se je sprevrgla v različne pojmovne opredelitve: predmoderni antisemitizem je bil marksističen, saj je katolike enačil vse s semiti, celo več, tudi protestantski duh blagovnega ali materialističnega napredka je zavračal judovstvo...

Egon Pelikan je pod mentorstvom zgodovinarja Petra Vodopivca napisal zanimivo magistrsko nalogo *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem* (Ljubljana, 1994, 219 str.), ko je opredeljeval protestante in prostozidarje, nasprotja med klerikalnopolitičnim katoliškim gibanjem in parlamentarno demokracijo, da bi pregledal odnos slovenstva do »židovstva«...; knjiga Egona Pelikana *Akomodacija ideologije političnega katolicizma* je izšla tudi pri ZOMb, v zbirki *Documenta et studia historiae recentioris*, Maribor, leta 1997, 152 str., ko je poudarek posebne rabe "novejše zgodovine" pokazal na temeljno razmerje med vero, politiko in zgodovino, s tem pa je odkril zunanje določene zgodovinske predsodke.

Brez dvoma je vednost o antisemitizmu v političnih razmerah vseh socialističnih držav pokazala na razlike med predsodki, ki so se spreminjali od rasne mržnje do verske nestrpnosti in razrednega sovraštva tudi v vseh treh totalitarizmih, zlasti še nadalje v 20. stoletju v svetu, Evropi in slovensko. Ne gre za instinktivno intelektualna smerna spoznanja o omenjeni problematiki, niti za gon smrti, ampak za razpredenost totalitarnih državnopolitičnih režimov, ki so v svojo ideologijo vključevali tudi antisemitizem v črni ali rdeči barvi strankarstva... Tudi zgodovinsko analitiko je bilo potrebno interpretirati.